

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

Justiční omyly v trestním právu

Diplomová práce

Miscarriage of justice in criminal law

Master thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

JUDr. Alena Tibitzlová, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Bc. Adriana Černá

PRAHA

2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne 6.3.2024

.....

Bc. Adriana Černá

Poděkování

Děkuji vedoucí své Diplomové práce, JUDr. Aleně Tibitzlové, Ph.D., za cenné připomínky a rady, které přispěly k vypracování této práce. Dále bych chtěla poděkovat JUDr. Zdeňku Sovákovi za spolupráci při vypracování rozhovoru a za čas, který mi věnoval.

ANOTACE

Tato diplomová práce s názvem „Justiční omyly v trestním právu“ si dává za cíl podat ucelený pohled na danou problematiku, zejména ve vztahu k České republice. Práce je nejprve uvedena pojmem „právo na spravedlivý proces“, a to i v kontextu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a judikatury ESLP. Dále se práce snaží vymezit samotný pojem justičního omylu z různých úhlů. Pozornost je věnovaná i historickému pohledu na případy, v nichž došlo k určitému odepření spravedlnosti. Cílem je uvést a charakterizovat možné příčiny a faktory justičních omylů. Konkrétní příčiny se promítají v rámci rozboru praktických případů justičních omylů z českého prostředí. Práce je doplněna rozhovorem se členem spolku Šalamoun a návrhy autorky k danému tématu.

KLÍČOVÁ SLOVA

právo na spravedlivý proces * justiční omyl * trestní právo * Projekt Nevina * spravedlnost * Ministerstvo spravedlnosti

ANNOTATION

This thesis entitled "Miscarriages of justice in criminal law" aims to give a comprehensive view of the issue, especially in relation to the Czech Republic. The work is first referred to as the right to a fair trial, including in the context of the European Convention for the Protection of Human Rights and the case law of the ECHR. Furthermore, the work seeks to define the very concept of miscarriage of justice from different angles. Attention is also paid to the historical view of cases in which there has been some denial of justice. The aim is to identify and characterize the possible causes and factors of miscarriages of justice. The specific causes are reflected in the analysis of practical cases of miscarriages of justice from the Czech environment. The work is accompanied by an interview with a member of the Šalamoun association and suggestions by the author on the topic.

KEYWORDS

the right to a fair trial * miscarriage of justice * criminal law * Innocence Project * justice * Ministry of Justice

Obsah

Úvod.....	7
1. Právo na spravedlivý (trestní) proces.....	9
1.1. Ústavněprávní základy.....	10
1.2. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a judikatura ESLP ve vztahu k vnitrostátnímu právnímu řádu	13
2. Vymezení justičního omylu	15
2.1. Širší a užší koncepce justičních omylů	18
2.2. Regulace justičních omylů v rámci mezinárodních dokumentů.....	20
2.3. Historický pohled na justiční omyly, úmyslné justiční omyly.....	22
2.3.1. Čarodějnické procesy	23
2.3.2. Hilsneriáda.....	23
2.3.3. Pojem justiční vraždy, politické procesy v 50. letech 20. století	24
3. Příčiny justičních omylů.....	27
3.1. Znalecké posudky	28
3.1.1. Krátce k novému znaleckému zákonu	30
3.1.2. Problematické aspekty znalecké činnosti	31
3.2. Chybná identifikace očitých svědků	34
3.3. Falešná přiznání	36
3.4. Nesprávná aplikace forezních disciplín.....	39
3.4.1. Problematika DNA obecně.....	40
3.4.2. Pachová identifikace, nepřímé důkazy	42
3.5. Pochybení na straně obhajoby	46
3.6. Oficiální pochybení	48
4. Případy justičních omylů z českého prostředí	50
4.1. Příklad: „Tempel proti České republice“	50
4.2. Příklad Jana Šafránka	59

4.3.	Případ Michala Šnajdra.....	65
4.4.	Případ Tomáše Tomana	69
5.	Náprava justičních omylů	72
5.1.	Neziskové organizace.....	72
5.2.	Odškodňování a role Ministerstva spravedlnosti.....	73
6.	Rozhovor se členem spolku Šalamoun.....	76
7.	Další poznatky a úvahy de lege ferenda	82
7.1.	Změna u obnovy řízení	82
7.2.	Zavedení definice justičního omylu	83
7.3.	Rozvoj projektu Nevina v ČR	84
7.4.	Komise pro přezkum trestních věcí.....	84
	Závěr.....	85
	Seznam použité literatury a zdrojů	86
	Seznam příloh.....	99
	Přílohy	100

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou justičních omylů v trestním právu (v překladu „miscarriages of justice in criminal law“). V českém prostředí se jedná o problém, který je i přes svoji závažnost opomíjený. Omylnost a chybovost se ovšem vyskytuje v každém oboru lidské činnosti, není tedy výjimkou, že se nevyhýbá ani právnímu prostředí. Přímo justičním omylům se nevěnuje až na výjimky žádná tuzemská literatura. Je tedy nezbytné při zpracování tématu pracovat se zahraničními zdroji, které nám pomohou rozšířit pohled na dané téma. Identifikace a odhalení justičního omylu je velmi obtížný a závažný proces, kdy dochází k citelnému zásahu do životů nespravedlivě odsouzených, ale i jejich blízkých. Justiční omyly mají rovněž i širší dopad, jelikož dochází k ohrožení či dokonce ztrátě důvěry společnosti k soudům, spravedlnosti, ale i celému státu.

Téma jsem si vybrala z důvodu vlastního zájmu o takto zajímavou, avšak přehlíženou problematiku, která je ovšem aktuální v jakékoli době. Hlavním cílem je podat ucelenou a komplexní práci na toto téma, která bude přizpůsobena zejména podmínkám v České republice a v neposlední řadě identifikovat příčinné faktory justičních omylů. Před přistoupením k samotnému jádru tématu je v první kapitole přiblíženo samotné právo na spravedlivý proces a jeho základy. V praktičtější části práce je pozornost věnována stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva, která byla podána českým občanem a následně prohlášena za přijatelnou s odkazem na čl. 6 Evropské úmluvy o lidských právech, který zakotvuje právo na spravedlivý proces.

Ve druhé kapitole už se zpracování věnuje klíčové záležitosti, a to snaze vymezení a definování samotného pojmu „justiční omyl“. Jedná se o poměrně složitou situaci, jelikož pojem nemá svou legální a všeobecně uznávanou definici. Je zapotřebí se na pojem justičního omylu podívat širěji a z více úhlů. Protože se justiční omyl může objevovat ve více podobách, považuji za příhodné zmínit i kratší historický exkurz na případy, kde úmyslným zaviněním nebylo dosaženo spravedlnosti. Ve třetí kapitole jsou již uváděny a charakterizovány konkrétní příčiny a pochybení, které mohou vést až k justičním omylům.

Následující část práce je věnována vybraným konkrétním případům z českého prostředí, kde došlo k justičnímu omylu. Jejich charakteristika je provedena za pomoci příslušné judikatury. Pro praktické účely diplomové práce je též příhodné doplnit určité statistické či praktické údaje. V rámci justičních omylů se jedná o komplikovaný úkol, jelikož oficiální statistiky, které by registrovaly případy justičních omylů, nejsou vedeny. Určitou pozornost je možné věnovat agendě zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Pro praktické potřeby práce je též nastíněna určitá náprava justičních omylů, která ve všech ohledech není zcela úplně možná.

Pro teoretické účely práce jsou použity metody jako popis, analýza či dedukce. Metoda komparace je pro potřeby práce využita okrajově, zejména při srovnání situace s justičními omyly v České republice a v zahraničí či u podkapitoly k novému znaleckému zákonu. Dále je využita metoda řízeného rozhovoru v polostrukturované podobě, který je veden se členem spolku Šalamoun a který nám pomůže doplnit a rozšířit získané informace související s daným tématem. Ke konci je práce doplněna o další poznatky či návrhy vztahující se k probírané problematice.

1. Právo na spravedlivý (trestní) proces

Jedním ze základních účelů trestního řízení je náležité zjištění trestného činu a spravedlivé potrestání pachatelů podle zákona. Nutným předpokladem pro splnění tohoto účelu je právě realizace spravedlivého procesu, který tvoří klíčový základ pro spravedlivé rozhodnutí v konkrétní trestní věci. Přesné dodržování jednotlivých zásad v daném řízení je hlavním předpokladem, na němž je princip spravedlivého procesu založen.¹ Právo na spravedlivý proces je zmíněno v několika lidskoprávních úmluvách. Jedním z nejvýznamnějších dokumentů je Všeobecná deklarace lidských práv, která byla slavnostně přijata Valným shromážděním OSN v prosinci 1948. Stala se tak prvním mezinárodním uznáním lidských práv a svobod každého člověka bez rozdílu. Dokument se stal inspirací pro vypracování následujících mezinárodních úmluv chránících lidská práva. „Článek 10 deklarace vymezuje právo každého jednotlivce, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu.“²

Právo na spravedlivý proces musí být zahrnuto ve všech právních odvětvích. Každé odvětví dále zahrnuje své specifické zásady, které musí být dodrženy, aby mohl být naplněn účel daného řízení s ohledem na jeho účastníky. Pro účely této práce se zaměříme především na obsah pojmu „spravedlivý proces“ v rámci trestního práva. Nález Ústavního soudu IV. ÚS 2867/16 klade důraz na důležitost dodržení spravedlivého procesu v trestních věcech: „V trestních věcech je zaručení uplatnění všech aspektů tohoto práva o to silnější, protože v trestním řízení soudním se (vedle dalšího) posuzuje, zda skutek, který se stal, je trestným činem, kdo je jeho pachatelem a jaký spravedlivý trest či ochranné opatření mají být tomuto pachateli uloženy. Porušení některé ze složek práva na spravedlivý

¹ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*. Eupress. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. s. 19. ISBN 978-80-7408-175-0.

² Všeobecná deklarace lidských práv. Přijalo Valné shromáždění OSN dne 10.12.1948. Online. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/czc.pdf. [citováno 2023-11-28].

proces v trestních věcech proto může přivodit řadu dalších zásahů do jiných základních práv a svobod jednotlivce (osobní svoboda, ochrana vlastnictví).“³

„Spravedlivým procesem se rozumí celý postup a ucelený řetězec postupů, kdy jsou soudní cestou chráněna práva a právem chráněné zájmy osob. Jinými slovy, právo na spravedlivý proces je ústavně zaručené právo každého na přístup před nezávislého a nestranného soudce, před nímž se domáhá ochrany svých práv. Jde o zákonem stanovený procesní postup a zákonem upravené soudní řízení. Jde tedy o celý řetězec záruk zákonnosti, které v souhrnu odpovídají nárokům ústavnosti vyjádřené v ústavním pořádku České republiky. Všechny tyto aspekty zajišťují fair trial.“⁴

1.1. Ústavněprávní základy

Právo na spravedlivý proces řadíme mezi základní lidská práva, tudíž nalezneme jeho vymezení hned v několika klíčových pramenech práva jak na mezinárodní, tak vnitrostátní úrovni. K přiblížení pojmu nám pomáhá také judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) a samotná Evropská úmluva o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“). Aktuální koncept soudní kreativity ESLP je založen na kultivaci práva na spravedlivý proces. Tento koncept se stává také aplikační soudní doktrínou Ústavního soudu České republiky. Toto společné pojetí má za cíl se soustřeďovat také na zlepšování trestního procesu s ohledem na ochranu fyzických osob před výkonou a soudní mocí, pokud by docházelo k určitým excesům ze zásady legality trestního procesu. V této souvislosti se pojetí spravedlivého procesu vztahuje rovněž na přípravné řízení a řízení přezkumné.⁵ *„Ústavněprávní pojetí spravedlivého trestního procesu tak vede ke zkvalitňování činnosti všech orgánů činných během procesu vyhledávání důkazů, jejich ověřování a jejich uplatňování v rámci samotného trestního procesu.“⁶* Na jedné straně tak tedy musí být dostatečná

³ Nález Ústavního soudu IV. ÚS 2867/16 ze dne 7.11.2017. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2017/IV._US_2867_16_an.pdf. [citováno 2023-11-29].

⁴ Nález Ústavního soudu I. ÚS 84/09 ze dne 17.8.2009. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-84-09>. [citováno 2023-11-02].

⁵ KLÍMA, Karel. *Ústavněprávní základy práva na spravedlivý (trestní) proces*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.), *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. s. 26. ISBN 978-80-7502-287-5.

⁶ tamtéž. s. 26.

efektivita dokazovací činnosti státní moci a na druhé straně respektování práv účastníků trestního procesu s jasně stanovenými ochrannými možnostmi, které mají k dispozici.

Každá ústavněprávní rovina zahrnuje tedy dvě odlišné části úpravy. První je stanovení dělby moci, která stanovuje zejména orgány veřejné moci, jejich vzájemné vztahy a vazby, organizační strukturu a úkoly. Další část ústavněprávní roviny se zabývá tzv. katalogem lidských práv a svobod. Počítá také samozřejmě s jejich nároky vůči veřejné moci, zejména co se týká jejich ochrany vůči zásahům této moci.⁷ Dominantní roli v rámci veřejnoprávních oblastí má celý systém výkonu spravedlnosti. V praxi se tedy jedná o právo obrátit se na nestranný a nezávislý soud. To nám sděluje i samotný čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, který říká, že: „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“⁸ Třetí odstavec čl. 36 Listiny se zmiňuje o právu na náhradu škody, kterou orgány způsobí buď nezákonným rozhodnutím či nesprávným postupem. Této problematice však bude věnována pozdější kapitola této práce. Těmito klíčovými ustanoveními je uvedena V. hlava Listiny, která je věnována právu na soudní a jinou právní ochranu.

Další ustanovení V. hlavy Listiny, tj. články 37-40 rozvádí konkrétní zásady trestního procesu. Článek 37 odst. 2. uvádí, že každý má právo na právní pomoc před soudy či jinými státními orgány, a to již od počátku řízení.⁹ Významnou zásadou je zajištění práva na obhajobu. Jde o ústavní zásadu, která se opírá o čl. 40 odst. 3 Listiny. Právo na obhajobu se vztahuje na celé trestní řízení a všechny orgány činné v trestním řízení musí osobě, proti níž se trestní řízení vede, umožnit uplatnění jejich práv. Smyslem této základní zásady je zaručit takové osobě plnou ochranu zákonných zájmů a práv. Je třeba objasnit i všechny okolnosti svědčící ve prospěch této osoby. Tím se má mimo jiné zajistit, aby nebyla žádná nevinná osoba odsouzena a aby pachatel byl odsouzen jen za

⁷ KLÍMA, Karel. *Ústavněprávní základy práva na spravedlivý (trestní) proces*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.), *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. s. 27-28. ISBN 978-80-7502-287-5.

⁸ Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ tamtéž.

takový trestný čin, který spáchal. Právo na obhajobu je tedy důležitým předpokladem pro vydání zákonného a spravedlivého rozhodnutí.¹⁰ Samotný výkon advokacie je ohraničen zákonem stanoveným způsobem. Jedná se o zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii. Tento zákon nám stanoví podmínky, za kterých mohou být poskytovány právní služby advokáty, kdy advokátem se rozumí ten, který je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou a splňuje také další zákonné podmínky.¹¹

Ve výčtu významných dokumentů o lidských právech nelze opomenout ani již výše zmiňovanou Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv. Ustanovení Úmluvy jsou poměrně stručná a tvoří jakýsi hodnotový základ, její podrobný obsah nám přibližuje judikatura ESLP. Úmluva může být považována za atypickou mezinárodní smlouvu, protože svým obsahem zavazuje státy především „dovnitř“. V první řadě je zavazuje k tomu, aby respektovaly práva fyzických i právnických osob spadajících pod jejich jurisdikci s tím, že je možné proti porušení takových práv podat stížnost.

Článek 6 je nejdůležitějším procesněprávním ustanovením Úmluvy, zakotvujícím právo na spravedlivý proces. Vztahuje se jak na věci civilní, spadající pod pojem „občanská práva a závazky“, tak i na věci trestní. Podle judikatury ESLP znamená právo na spravedlivý proces ve věcech civilních i trestních, že obě strany musí mít možnost předložit svou věc nezávislému a nestrannému soudu za podmínek, které neznevýhodňují výrazným způsobem jednu z nich vůči druhé. Jedná se o princip „rovnosti zbraní“, který je však pouze jedním z aspektů širokého pojmu „spravedlivý proces“.¹² Čl. 6 odst. 3 již rozvádí konkrétní specifické zásady, které lze charakterizovat jako minimální práva obviněného, jejichž dodržení je v trestním řízení nezbytným prvkem pro dodržení práva na spravedlivý proces v kontextu základního ustanovení v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. S tematikou spravedlivého procesu souvisí taktéž právo na právní prostředky nápravy. Podle čl. 13 Úmluvy má každý, jehož práva přiznaná touto Úmluvou

¹⁰ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praktická knihovna (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2019. s.2. ISBN 978-80-7400-750-7.

¹¹ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

¹² ČAPEK, Jan. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv: [komentář s judikaturou]*. Praha: Linde, 2010. s.164. ISBN 978-80-7201-789-4.

byla porušena, právo na účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem. Vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků je mimo jiné podmínkou pro to, aby stížnost adresovaná ESLP byla uznána za přijatelnou.¹³

1.2. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a judikatura ESLP ve vztahu k vnitrostátnímu právnímu řádu

Nutno podotknout, že ratifikované mezinárodní smlouvy včetně Úmluvy jsou součástí vnitrostátního právního řádu. Ústavní soud ve svém „konkurzním nálezu“ konstatoval, že lidskoprávní úmluvy jsou součástí ústavního pořádku. Uvedl, že: *„je povinností obecného soudu předložit Ústavnímu soudu k posouzení rovněž věc, v níž dojde k závěru, že zákon, jehož má být při jejím řešení použito, je v rozporu s ratifikovanou a vyhlášenou mezinárodní smlouvou o lidských právech a základních svobodách.“*¹⁴

Respektování rozsudků ESLP spadá pod řádné provádění závazků vyplývajících z Úmluvy dle mezinárodního práva a zpravidla se jedná i o vnitrostátní ústavní povinnost. Tento vnitrostátní závazek lze dovodit tak, že judikatura je součástí samotné Úmluvy, tudíž se stává závaznou dle čl. 10 Ústavy, který stanoví, že: *„Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“*¹⁵ Vnitrostátní povinnost, co se týká výkladu Úmluvy ESLP, je možné podřadit i pod čl. 1 odst. 2 Ústavy, neboť České republika má povinnost dodržovat všechny závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.¹⁶

Článek 46 odst. 1 Úmluvy stanovuje, že: *„Vysoké smluvní strany se zavazují, že se budou řídit konečnými rozsudky Soudu ve všech případech, jichž jsou stranami.“*¹⁷ ESLP je na základě čl. 19 Úmluvy oprávněn vykonávat výklad Úmluvy. Jeho rozsudky jsou závazné v individuální věci („*res iudicata*“), ale mají

¹³ ČAPEK, Jan. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv*: [komentář s judikaturou]. Praha: Linde, 2010. s.168-169. ISBN 978-80-7201-789-4.

¹⁴ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 36/01 ze dne 25.6.2002. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=PI-36-01>. [citováno 2023-11-29].

¹⁵ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ tamtéž.

¹⁷ Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

také širší normativní závaznost s účinkem *erga omnes*. Širší normativní závaznost ESLP plyne ovšem také ze zásady právního státu. V této zásadě je obsažen také prvek právní jistoty, předvídatelnosti a rovnosti. Právní názor soudu obecné povahy je proto aplikovatelný i na další obdobné případy, bez ohledu na to, kterého státu se přímo dotýkají.¹⁸

Rozhodnutí, která vydá ESLP, jsou pro členské státy závazná. Následně jim vzniká zvláštní odpovědnost. Systém Rady Evropy funguje na základě Úmluvy a je založen na principu, který má sloužit fyzickým a právnickým osobám na základě bezprostřední vymahatelnosti. Právní řády členských států jsou tak přímo ovlivněny judikaturou ESLP. Dopad judikatury ESLP tak můžeme nalézt v nejrůznějších oblastech vnitrostátního právního řádu. Judikatura ESLP tvoří právní systém, který je založen na výkladu jednotlivých kategoriích ústavního práva. Jedná se o oblasti jako odpovědnost veřejné moci, nezávislost soudnictví, právní stát, veřejná správa či výklad v oblasti trestního práva.¹⁹

Z předešlých odstavců nám plyne, že Úmluva a judikatura ESLP má široké využití v rámci vnitrostátního práva. Pomáhá nám definovat ty nejobecnější hodnoty, které zákonná úprava chrání. V mnoha případech zákon ponechává příslušným orgánům prostor pro uvážení, ke kterému může judikatura ESLP stanovit určitá pomocná vodítka. Další typ využití se může týkat zpřesnění či doplnění ustanovení zákona, jelikož daná úprava nemusí postihnout veškeré aspekty věci, které je třeba v dané věci zohlednit. Tyto aspekty mohou tedy vyplývat z judikatury ESLP. Úmluva a judikatura ESLP mohou poskytnout návod pro určení, kterému zákonnému ustanovení dát v konkrétním případě přednost či mu přiznat větší váhu.²⁰

Agenda ESLP je značně široká. Jak už z jeho názvu vyplývá, zasahuje do případů, kde byly nějakým způsobem omezeny základní lidská práva. Porušení práva na spravedlivý proces je však nejčastěji skloňované. Soud se tedy v mnoha případech zabývá právě čl. 6 Úmluvy, který stanoví, že: „každý má

¹⁸ KONŮPKA, Petr. *Evropská úmluva o lidských právech: praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022. s. 30. ISBN 978-80-7630-024-8.

¹⁹ JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. s. 33-34. ISBN 978-80-7502-287-5.

²⁰ KONŮPKA, Petr. *Evropská úmluva o lidských právech: praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022. s. 31. ISBN 978-80-7630-024-8.

*právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.*²¹ Zhruba polovina rozsudků vydaných od založení Soudu se týkala právě již zmiňovaného článku. Ve vztahu k České republice je nejčastěji dotazovaným právem také právo na spravedlivý proces. V celkovém součtu se jedná o více než 60 % stížností z celkového počtu podaných stížností.²² K této problematice se vrátíme hned na začátku čtvrté kapitoly této práce, kde je věnována pozornost případu ve věci „Tempel proti České republice“, kdy byla stížnost k ESLP podána občanem České republiky s odkazem na již skloňovaný čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

2. Vymezení justičního omylu

Vymezení a definování pojmu „justiční omyl“ je pro naše potřeby poměrně komplikovaná záležitost. Jednou z příčin je i nedostatek české literatury na téma justičních omylů. Proto je nutné se na definování tohoto pojmu dívat širěji, ze všech možných hledisek a také za použití zahraničních zdrojů. I tyto zdroje však zdůrazňují značnou nejednotnost při definování tohoto pojmu. Ačkoliv je tento termín ve společnosti poměrně hojně využíván, jeho legální definici v právních řádech nenalezneme. Pojetí justičního omylu se tak dá vykládat a chápat širěji. Každý může mít svůj subjektivní pohled na to, co vše zahrne do kategorie justičních omylů.

Justiční omyly mají globální charakter, neboť se vyskytují ve všech právních systémech. V obecném měřítku by se justiční omyly daly charakterizovat jako nežádoucí produkt soudcovské tvorby i aplikace práva. Justiční omyly jsou nejvíce spojovány právě se soudcovskou činností. Existuje však mnoho definic a teorií k justičním omylům. Záleží, z jakého úhlu je na tuto otázku nahlíženo. Jiný názor může mít například soudce, oběť justičního omylu, státní orgán odškodňující justiční omyl nebo společnost jako celek. I přes postupné

²¹ Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

²² Oddělení pro vnější vztahy ESLP. *ESLP v 50 otázkách*. Online. European Court of Human Rights, 2021. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/50questions_CES. [citováno 2023-11-28].

zlepšování vyšetřovacích metod se justiční omyly mohou objevit, a to z mnoha příčin.²³ Justiční omyly mohou být popsány také jako chyby ve výkladu, postupu nebo výkonu práva. Často se jedná o pochybení, která jednoznačně narušují zásadu spravedlivého procesu, což v krajnějších případech může vést k odsouzení nevinného. Do definice justičního omylu lze zařadit i situaci, kdy je nevinná osoba zadržena či sankcionována nebo pokud je pachatel sankcionován přísnějším či naopak mírnějším trestem, než je v daném případě optimální.²⁴

Mezinárodní definice používaná pro justiční omyl je „*miscarriage of justice*“. Výraz „miscarriage“ (v překladu omyl, nezdár či neúspěch) znamená nedosáhnutí určitého požadovaného cíle. Dalo by se tvrdit, že v případě pojmu „miscarriage of justice“ (v překladu justiční omyl) se tedy jedná o nedosáhnutí požadovaného konečného produktu v rámci spravedlnosti, konkrétně ve formě rozsudku, který bude nejen splňovat formální znaky, ale bude také spravedlivý. Justiční omyl je definován spíše v rámci angloamerického systému práva, kde je tomuto tématu věnováno více publikací. Nejširší vymezení pojmu justiční omyl se dá charakterizovat obecně jako neschopnost dosáhnout spravedlnosti.²⁵ Blackův právní slovník definuje pojem justiční omyl jako omyl ve výkonu práva. Pod tento termín řadí také „*rozhodnutí nebo vyústění právního kroku, které je předpojaté nebo není v souladu s podstatnými právy strany.*“²⁶

Zajímavý pohled na justiční omyl v trestním procesu nám přináší dílo *Teorie spravedlnosti* od Johna Rawlse. Hovoří zde o dokonalé a nedokonalé procedurální spravedlnosti.²⁷ U dokonalé spravedlnosti, která je prakticky výjimečná (ne-li nemožná), je podstatná existence určitého měřítko, díky kterému rozhodujeme o tom, který výsledek je spravedlivý a zároveň určíme procedury, kterými k takovému výsledku dojdeme. Trestní řízení zde Rawls uvádí

²³ KASINEC, Rudolf. Justiční omyly a důsledky s nimi spjaté. Online In: HAPLA, Martin (ed.). *Den právní teorie, Česko-slovenská doktorandská konference o teorii práva*. Masarykova univerzita v Brně, 2015, s. 29-38. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/Den-pravni-teorie/Den-pravni-teorie-2014.pdf>. [citováno 2023-11-28].

²⁴ FORST, Brian. *Errors of justice: nature, sources and remedies*. Cambridge University Press, 2004. s. 3-4. ISBN 0521528828.

²⁵ KASINEC, Rudolf. *Občan verus štátna moc: justičný omyl, občianska neposlušnosť, právo na odpor*. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017. s. 30. ISBN 978-80-8168-684-9.

²⁶ BLACK, Henry Campbell; NOLAN, Joseph R. a NOLAN-HALEY, Jacqueline M. *Blackův právní slovník*. 6. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1993. s. 919. ISBN 80-85605-23-6.

²⁷ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. s. 61. ISBN 80-85605-89-9

jako příklad nedokonalé procedurální spravedlnosti. Žádoucím výsledkem trestního řízení je, aby byl obžalovaný uznán vinným pouze tehdy, pokud skutek, ze kterého je obviněný, skutečně spáchal. Je zde zmíněno, že se jeví skoro nemožné najít zákonná pravidla, která by vždy spolehlivě vedla ke správnému výsledku. I když budou dodrženy všechny zákonné postupy a zásady, může dojít k mylnému výsledku. Nevinný člověk tak může být neprávem odsouzen a na druhé straně viník může být zproštěn. Justiční omyly jsou zde charakterizovány jako náhodný souběh okolností, ke kterému může dojít i bez lidského zavinění a který maří účel zákonných opatření. Existuje zde tedy nezávislé kritérium, ale absentuje zde použitelná procedura, která by k takovému výsledku vedla s naprostou jistotou.²⁸ Pokud se zaměříme podrobněji v následující kapitole na jednotlivé příčiny justičních omylů, lze rázem spatřit, že u většiny kategorií hraje z velké části roli lidský faktor. Není však nikdy možné úplně vyloučit ani Rawlsovo tvrzení, kdy jsou justiční omyly chápány jako náhodný souběh skutečností.

Pojem justičního omylu je spjat zejména s odvětvím trestního práva. Obecně lze říci, že společnost má logicky větší zájem na řešení pochybení a omylů v rámci trestního řízení. Jistou roli zde hraje tedy značný veřejný zájem na potrestání pachatele. V médiích se lze setkat především s justičními omyly v kontextu trestního práva. Je jisté, že například i v civilním soudnictví je možné se setkat rozsudky, které budou účastníky vnímány nespravedlivě. Rozdíl můžeme dále spatřovat v dopadech justičních omylů v civilním a trestním řízení. Následky soudních excesů v civilním řízení zpravidla nemají pro společnost tak dalekosáhlý důsledek, ale i tak mohou podstatně zasáhnout do života strany, vůči níž byl rozsudek nespravedlivý.

Hlavním účelem trestního řízení je, aby byli odhaleni pachatelé skutku, který naplňuje znaky trestného činu podle trestního práva hmotného, tento skutek vyšetřit a postavit pachatele před soud, který rozhodne o jeho vině či nevině. Základním účelem je tedy mimo jiné spravedlivé potrestání pachatele.²⁹ Na

²⁸ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. s. 61. ISBN 80-85605-89-9

²⁹ JELÍNEK, Jiří. et. al.: *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2023. s. 26. ISBN 978-80-7502-687-3.

druhé straně civilní proces směřuje k ochraně práv a právem chráněných zájmů soukromoprávní povahy. Nutno podotknout, že civilní proces není jednotný a dělí se na další podkategorie.³⁰ Civilní řízení upravuje, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků takového řízení. Občanské řízení je zárukou spravedlnosti a práva, která slouží k provádění zásad soukromého práva. Vychází se ze zásady, že: „Každý se může domáhat u soudu ochrany soukromého práva, které bylo ohroženo nebo porušeno“.³¹

Trestní i civilní proces mají společná východiska, v rámci kterých mohou být právní principy v procesním právu popsány. Jedná se zejména o společná východiska v podobě tzv. „fair trial zásad“. To jsou procesní zásady, které vyjadřují ústavní záruky soudnictví a právo na spravedlivý proces. Avšak realizace těchto společných principů je rozdílná. Hlavním prvkem rozdílnosti je skutečnost, že celé civilní řízení probíhá zpravidla před soudem, avšak trestní řízení se vede nejen před soudem, ale v rámci přípravného řízení před policejním orgánem a státním zástupcem. Věc eventuelně ani nemusí dojít do stadia řízení před soudem. Zásadní rozdíly lze spatřovat v konkrétních odvětvových principech.³² Ku příkladu zásada oficiality spočívá v tom, že trestní proces je zahajován z úřední povinnosti. Orgány činné v trestním řízení realizují úkony na základě úřední povinnosti i bez podnětu soukromé osoby. Na této zásadě je založeno celé trestní řízení. Právě v této zásadě lze spatřit klíčový rozdíl oproti civilnímu (spornému) řízení, kde je zastoupena převážně dispoziční zásada.

2.1. Širší a užší koncepce justičních omylů

V rámci definování justičních omylů lze vyvodit dvě koncepce pohledu na justiční omyly. První nám nabídne širší pohled na justiční omyly, kam je možné zakomponovat mnoho jevů, ve kterých došlo k odepření spravedlnosti. Užší koncepce zahrnuje typicky převážně nespravedlivá odsouzení, kterým se v médiích i celkově ve společnosti věnuje největší pozornost. Hovoří se o tzv.

³⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta a HAMULÁKOVÁ, Klára. Civilní proces: *Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-787-3.

³¹ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

³² MULÁK, Jiří a VNENK, Vladislav. *Zásada oficiality v českém trestním a civilním procesu*. Online. STUDIA IURIDICA Cassoviensia. roč. 9. 2021, č. 1. ISSN 1339-3995. Dostupné z: <https://zenodo.org/records/4643982>. [citováno 2024-02-26].

„*wrongful convictions*.“ Nespravedlivá odsouzení by se tedy dala charakterizovat jako jeden z druhů justičního omylu, který se ovšem v praxi vyskytuje nejčastěji. Jedná se o justiční omyly v tom pravém slova smyslu, kdy byl vydán odsuzující rozsudek a má dojít na realizaci uložené sankce v podobě stanoveného trestu. Důležitou skutečností je fakt, že odsouzená osoba daný skutek nespáchala.³³

Do pojmu justiční omyl je však třeba zahrnout i další formy nespravedlivého jednání, a proto je nutné na něj pohlížet spíše v širším spektru. K omylným situacím může však dojít ve všech stádiích trestního řízení. Nevinná osoba se může nacházet ve vazbě, je odsouzená k trestu odnětí svobody, či v některých státech dokonce odsouzená k trestu smrti. Na druhé straně může dojít k tomu, že vinná osoba je osvobozena bez uložení jakékoli sankce. Dokonce i krátké omezení svobody nevinné osoby může mít nepříznivé následky. Význam spravedlnosti a způsoby jejího odepření je potřeba rozlišovat, aby bylo známo, co konkrétně se v dané věci považuje za omyl. Dále je potřeba zjistit, ve které fázi trestního řízení k omylu došlo, z důvodu správného určení subjektu, který má zodpovědnost za vznik takového omylu.³⁴

Je důležité si uvědomit, že kulturní, politické, společenské či jiné změny mohou mít vliv na vnímání a pohled společnosti na definování justičního omylu. Zda je v daném případě dosaženo spravedlnosti závisí rovněž na „bezúhonnosti“ celého trestního procesu, který ve výsledku ovlivní konečné rozhodnutí soudu.³⁵ Další pohled zdůrazňuje, že spravedlnosti je dosaženo, když stát a jeho výkonné složky zaujmou jednotné stanovisko v rámci rozhodování o zásahu do práv jednotlivců s ohledem na rovné respektování jejich práv. V souladu s tímto pohledem jsou justiční omyly definovány s ohledem na práva jednotlivců či spíše jejich porušení. Jedná se například o nepřiměřené a neoprávněné zásahy ze strany státních či policejních orgánů. To také zahrnuje situace, kdy je fakticky

³³ KASINEC, Rudolf. *Občan verus štátna moc: justičný omyl, občianska neposlušnosť, právo na odpor*. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017. s. 31. ISBN 978-80-8168-684-9.

³⁴ tamtéž. s. 31.

³⁵ POYSER, Sam a MILNE, Rebecca. *No grounds for complacency and plenty for continued vigilance: Miscarriages of justice as drivers for research on reforming the investigative interviewing process*. Online. The Police journal, 2015. Dostupné z: ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/281722353_No_grounds_for_complacency_and_plenty_for_continued_vigilance_Miscarriages_of_justice_as_drivers_for_research_on_reforming_the_investigative_interviewing_process. [citováno 2023-12-24].

vinná osoba odsouzena v důsledku nekalých procesů. Pokud byly tedy informace získané nesprávným či nezákonným způsobem, je podle tohoto pohledu irelevantní, zda jsou pravdivé či nikoliv. Tím se vracíme k faktu, že spravedlnost závisí jak na průběhu celkového procesu, tak i na samotné výsledné části procesu.³⁶

Je tedy preferován názor, že na justiční omyly se musí pohlížet jako na selhání celého procesu. Justiční omyly se mohou objevit, když jsou porušena práva jednotlivců, ať už jsou v jakémkoli procesním postavení. Nezáleží na tom, zda jsou jejich práva porušena nedostatky v procesu či samotným porušením zákonů, které se na ně vztahují. V souhrnu může jít o jakýkoli případ omylu, k němuž došlo v důsledku absence či nesprávnosti věcného odůvodnění určitého nepřiměřeného zacházení či trestu, kdy nebyla respektována jejich základní lidská práva.³⁷

Na základě rozličných teorií bych justiční omyl definovala takto: „*O justiční omyl se jedná, pokud nebyl orgánem činným v trestním řízení či jiným subjektem dodržen zákonem či jiným předpisem stanovený postup v jakékoli fázi trestního řízení, což mělo za následek nespravedlivé či neoprávněné odsouzení, omezení osobní svobody nevinného či jiné rozhodnutí, které se takového jedince týká.*“ Je to tedy určitý nedostatek ve výkonu trestní spravedlnosti jako takové. Justiční omyl může mít tedy původ v jakékoli fázi trestního řízení v důsledku mnoha faktorů, z čehož musí rovněž plynout následná odpovědnost subjektu, který ho způsobil.

2.2. Regule justičních omylů v rámci mezinárodních dokumentů

Výslovná regule justičních omylů se na mezinárodní úrovni zpravidla neobjevuje. Na evropské úrovni se jedná o již několikrát zmíněnou Evropskou

³⁶ POYSER, Sam a MILNE, Rebecca. *No grounds for complacency and plenty for continued vigilance: Miscarriages of justice as drivers for research on reforming the investigative interviewing process*. Online. The Police journal, 2015. Dostupné z: ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/281722353_No_grounds_for_complacency_and_plenty_for_continued_vigilance_Miscarriages_of_justice_as_drivers_for_research_on_reforming_the_investigative_interviewing_process. [citováno 2023-12-24].

³⁷ HELMI Md Said, Muhamad a JIA YERN, Tang. *Miscarriage of criminal justice: the appeal process and post-conviction review*. Online. IIUM Law Journal, 2023. Dostupné z: ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/376260298_MISCARRIAGE_OF_CRIMINAL_JUSTICE_THE_APPEAL_PROCESS_AND_POST-CONVICTION_REVIEW/citations. [citováno 2023-12-22].

úmluvu o ochraně lidských práv, která byla sjednána v rámci Rady Evropy. Vlastní lidskoprávní úmluvu přijala také Evropská unie, jde o Listinu základních práv a svobod Evropské unie („LZP EU“). V obou úmluvách je vymezeno právo na účinnou právní ochranu, právo na spravedlivý proces a jiné základní zásady trestního řízení.³⁸ V přímém kontextu s justičními omyly lze tato ustanovení chápat spíše abstraktně jako určitá preventivní, ale velmi podstatná opatření před zásahy do práv jednotlivců, které ve výsledku mohou vést k justičním omylům.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech je v tomto kontextu lehce konkrétnější. Ve čl. 14 pod bodem č. 6 je definováno, že: *„Jestliže bylo někomu dokázáno spáchání trestného činu a jestliže byl později tento důkaz vyvrácen nebo byl zproštěn obžaloby na základě toho, že nějaká nová skutečnost přesvědčivě ukazuje, že výrokem soudu byl porušen zákon, poskytne se tomu, kdo byl potrestán na základě takového důkazu, náhradu podle zákona, pokud se nedokáže, že včasné uvedení ve známost dříve neznámé skutečnosti nejde zcela nebo částečně na vrub této osoby.“*³⁹ Lze tedy říci, že je zde myšleno na určitou formu odčinění, konkrétně na zákonnou náhradu škody, která byla způsobena nezákonným rozhodnutím. Česká republika má plnit tyto závazky zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Snaze zabránit jakýmkoli chybám justice se věnuje i Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2016/343, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem. Cílem této směrnice je posílit právo na spravedlivý proces v trestním řízení stanovením minimálních zásad některých aspektů presumpce nevinny a práva být přítomen při řízení před soudem. Článek č. 7 stanovuje právo nevypovídat a neobviňovat

³⁸ Listina základních práv Evropské unie, 2012/C 326/02. In: eur lex.europa.eu. Online. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>. [citováno 2023-12-22].

³⁹ Vyhláška ministra zahraničních věcí 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

sám sebe. Pokud takového práva osoba využije, nesmí to být bráno jako důkaz, že osoba daný skutek spáchala.⁴⁰

Návrh výše zmíněné směrnice z roku 2013 dokonce výslovně pracoval s pojmem justičního omylu. V čl. 6 a 7 návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a práva být přítomen při trestním řízení před soudem zavádí již výše zmíněné právo neobviňovat sám sebe, nespolupracovat a právo nevypovídat. Tato práva tvoří samotnou podstatu konceptu spravedlivého řízení dle čl. 6 Úmluvy. Hlavním důvodem vyzdvižení těchto práv je ochrana obviněných před nepřipustným nátlakem ze strany orgánů veřejné moci, což pomáhá eliminovat justiční omyly a naplnit cíle článku 6 Úmluvy.⁴¹

2.3. Historický pohled na justiční omyly, úmyslné justiční omyly

Justiční omyly můžeme klasifikovat i z hlediska úmyslu. Justiční omyl může vzniknout jak neúmyslným pochybením, tak úmyslným zaviněním. Úmyslné justiční omyly jsou poněkud kontroverzním tématem, přičemž zejména v historii hrály velkou roli. To však neznamená, že ani v současnosti se nelze s úmyslnými pochybeními v rámci takových případů setkat. V případě úmyslného pochybení, kterým se navíc sleduje určitý záměr, můžeme již hovořit spíše o justičních zločinech. Neúmyslná pochybení mohou nastat z rozličných příčin, které jsou podrobněji rozebrány v následující kapitole.

Úmyslné justiční omyly si lze nejlépe charakterizovat za pomoci pohledu do historie, kde k takovým případům docházelo velmi často. *„Bez moci je právo bez šance, a moc nasazovala v dějinách právo k ochraně možné spravedlnosti jen velmi málokdy. Proto mezi právem a spravedlností zeje v dějinách často velice široká propast a na pozadí jejich rozporu velice zřetelně vyvstávají navzájem se střetající protikladné síly dané epochy.“*⁴²

⁴⁰ Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 9.3.2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem. Online. Dostupné z: <https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=32016L0343>. [citováno 2023-12-23].

⁴¹ Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a práva být přítomen při trestním řízení před soudem ze dne 28.11.2013. Online. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=71096>. [citováno 2023-12-23].

⁴² SCHULTZ, Uwe. *Velké procesy: právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, 1997. s. 5-6. ISBN 80-85946-76-9.

2.3.1. Čarodějnické procesy

Historie lidstva je plná nespravedlnosti i zločinů, jímž se říká justiční.⁴³ Velikou kapitolou jsou čarodějnické procesy. Roku 1484 vydal papež Inocenc VIII. encykliku *Summis desiderantes affectibus*, kde církve poprvé přímo mluví o čarodějnictví a zavádí jeho pronásledování. Hned tři roky nato byl vydán obsáhlý komentář k této encyklice, jednalo se o pověstné „*Kladivo na čarodějnice*“. To poskytlo zásadní ideologickou bázi pro nadcházející hony na čarodějnice.⁴⁴ Čarodějnice byly zpočátku jen ženy. Vývoj obyvatelstva na konci středověku vykazoval značný přebytek žen. Mohlo dojít i k tomu, že muži se začali obávat narůstající konkurence žen, jelikož i tehdy byly ženy aktivní v mnoha povoláních, z nichž byly později postupně vytlačeny.⁴⁵ Při honech na čarodějnice hrálo roli ale mnoho motivů. Jedním z nich byl i strach obyvatelstva z neúrody a ze všech možných pohrom, které sužovaly danou společnost. Obžalovaným nebyla k dispozici žádná právní ochrana. Obhájci nemohli denuncianty ani vyslýchat a konfrontovat s obviněným. Oběť byla nejprve vyslýchána v dobrém. Pokud ale i nadále trvala na své nevině, předvedl ji kat nástroje mučení a již to stačilo, aby postupně docházelo k vynucování přiznání. Když ani to nestačilo, přišlo na řadu právo útrpné.⁴⁶

2.3.2. Hilsneriáda

Významným případem z minulosti je Hilsneriáda neboli „Příběh z Polné“. V roce 1899 byl Leopold Hilsner obviněn z rituálních vražd dvou dívek, Marie Klímové a Anežky Hružové. Vliv na tento případ měla silná antisemitská nálada ve společnosti, proti které aktivně bojoval také budoucí československý prezident, profesor T. G. Masaryk, který veřejně vystupoval proti rozšířené domněnce, že se jednalo o rituální vraždu.⁴⁷ Dalším faktorem byla také skutečnost, že kriminalistické metody nebyly tak rozvinuté jako v pozdější době. Řada stop

⁴³ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Zločiny beze zbraní*. Brno: Innocent Films Production, 2021-. s. 6. ISBN 978-80-11-00668-6.

⁴⁴ SCHULTZ, Uwe. *Velké procesy: právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, 1997. s. 167. ISBN 80-85946-76-9.

⁴⁵ Jednalo se např. o medicínu, kde dominovali muži, ale konkurovaly porodní báby či kořenářky.

⁴⁶ SCHULTZ, Uwe. *Velké procesy: právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, 1997. s. 170. ISBN 80-85946-76-9.

⁴⁷ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Zločiny beze zbraní*. Brno: Innocent Films Production, 2021-. s. 6. ISBN 978-80-11-00668-6.

z místa činu byla ihned zničena davem při objevení. Vliv na průběh případu měla i řada nesrovnalostí v podobě svědků či znaleckých posudků.

Hilsnera se ve vězení zmocnilo zoufalství. Vlivem svých spoluvězňů podkopával pozici svou i svých zastánců a nechal se vyprovokovat k přiznání. Toto přiznání několikrát spasilo jeho žalobce i v dalších letech.⁴⁸ Obnovený proces s Leopoldem Hilsnerem se konal v Písku v roce 1900. Hilsnerovo alibi se nepodařilo prokázat a naproti tomu stále nabíraly na síle svědecké výpovědi. Negativně se také projevilo to, že klíčoví svědci byli motivováni odměnou za poskytnutí informací o vrahovi. Hovoří se o tom, že v Písku se odehrával jeden z historických zápasů o spravedlnost.

Obhájce, dr. Auředníček, protestoval proti metodám dr. Baxy, který se prohlásil za rigorózního právníka a jehož řeč opět cílila jednoznačně k rituální vraždě. „*Rozsudek zněl opět: smrt provazem a náhrada škod soukromým účastníkům.*“⁴⁹ Zásahem císaře byl trest změněn na doživotí. „*V dané době a v místních poměrech nemohl existovat moderní obhájce, který by rozdrtil chabé indicie obžaloby, měnící se výpovědi, či někdy spíše výmysly svědků.*“⁵⁰ Nepodařilo se ani prokázat zvláštní praktiky „právního výboru“ z Polné. Leopold Hilsner ani za pomoci dr. Auředníčka neměl při přelíčení šanci proti zmanipulovaným svědkům a předpojatým právníkům. Hilsner byl omilostněn až v roce 1918 posledním rakouským císařem Karlem I.

2.3.3. Pojem justiční vraždy, politické procesy v 50. letech 20. století

Pojem justičního omylu a justiční vraždy je třeba od sebe odlišit. Justiční omyl je pochybení v rámci trestního řízení, kdy výsledkem je trestní stíhání nebo odsouzení nevinného. Dochází k narušení spravedlnosti, která má individuální charakter. Justiční vraždu můžeme definovat jako úmyslné zavraždění nevinného za využití systému justice. Je spáchána lidmi, kteří byli pověřeni, aby hájili spravedlnost.⁵¹ Jedná se tedy o trest smrti uložený nevinné osobě

⁴⁸ ČERNÝ, Bohumil. *Justiční omyl: (hilsneriáda)*. Magnet (Magnet-Press). Praha: Magnet-Press, 1990. s. 54. ISBN 80-85110-46-6.

⁴⁹ ČERNÝ, Bohumil. *Justiční omyl: (hilsneriáda)*. Magnet (Magnet-Press). Praha: Magnet-Press, 1990. s. 87-88. ISBN 80-85110-46-6.

⁵⁰ tamtéž. s. 99.

⁵¹ KASINEC, Rudolf. *Občan verzus štátna moc: justičný omyl, občianska neposlušnosť, právo na odpor*. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017. ISBN 978-80-8168-684-9. s. 85-86.

prostřednictvím zinscenovaného procesu, kdy zástupci justice vědí, že odsouzený daný čin nespáchal. Justiční vraždy jsou typickým prvkem v rámci diktatur a při revolučních změnách státního režimu.

Typický příklad nalezneme v bývalém Československu v 50. letech 20. století. Po převratu v únoru 1948 docházelo k postupné likvidaci demokratických tradic a potlačování lidských a občanských práv. Komunistická strana Československa se po únoru 1948 soustředila na upevňování své moci. K tomu používala jak svého stranického aparátu, tak svých kádrů v bezpečnosti, kteří byli poté využiti i k vykonstruování politických procesů. Jejich cílem bylo zkompromitovat politiky nekomunistických stran, diplomaty, důstojníky československé armády, představitele církví, kultury i jiných oblastí. Jednalo se jak o celostátní případy s mimořádným propagandistickým dopadem, tak o případy regionální. Zinscenované procesy plnily funkci varovnou, výchovnou, propagandistickou, mobilizační i stabilizační.⁵²

Propagandistická kampaň provázející proces s JUDr. Miladou Horákovou a dalšími dvanácti obžalovanými se stal jedním z nejznámějších. Celý proces byl dopředu pečlivě připravován a nabral obrovských rozměrů. Dne 27. září 1949 byla na Miladu Horákovou uvalena zajišťovací vazba s odůvodněním důvodného podezření z trestné činnosti podle zákona č. 231/1948 Sb. Jednalo se o zákon na ochranu lidově demokratické republiky, který se členil na pět hlav a obsahoval trestné činy proti státu, proti vnější a vnitřní bezpečnosti státu a proti mezinárodním vztahům.⁵³ Čtyři dny před zahájením soudního přelíčení se na Ministerstvu spravedlnosti konala poslední velká porada před samotným procesem. Účastnili se ji zástupci Státního soudu, Státní prokuratury, Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti a aparátu ÚV KSČ. Všichni obvinění se měli dopustit zločinu velezrady i zločinu vyzvědačství.⁵⁴ K 1. dubnu

⁵² KALOUS, Jan. *Politické procesy v Československu po únoru 1948 – jejich příprava a charakter*. Online. 26.2.2020. Dostupné z: <https://www.muzeum20stoleti.cz/politicke-procesy-v-ceskoslovensku-po-unoru-1948-jejich-priprava-a-charakter/>. [citováno 2024-01-16].

⁵³ Zákon č. 231/1948 Sb., o ochraně lidově demokratické republiky, ve znění k 1.8.1950

⁵⁴ KOUROVÁ, Pavlína a KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti! propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.: (historická studie a edice dokumentů)*. Edice dokumentů (Ústav pro studium totalitních režimů). Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. s. 38. ISBN 978-80-87211-03-8.

1949 bylo jen v českých zemích uvězněno 6 788 osob z důvodů politických, k 1. dubnu 1950 to bylo 9 162 osob a k 15. květnu téhož roku již 11 026 osob.⁵⁵

V roce 1968 Městská prokuratura v Praze uskutečňovala došetřování, poté ale nastala normalizace. Generální prokuratura v roce 1975 rozhodla usnesením trestní věc obviněných odložit. To se stalo ovšem v rozporu se zákonem, jelikož již tehdy mělo dojít k zastavení trestního stíhání. Došetřením totiž nebylo zjištěno, že by obvinění spáchali trestné činy, za které byli uznáni vinnými. V roce 1990 generální prokurátor České republiky rozhodl v trestní věci JUDr. Milady Horákové a spol. zastavit trestní stíhání obviněných „podle § 172 odst. 1 písm. a) trestního řádu proto, že je nepochybné, že se nestaly skutky, pro které se trestní stíhání vedlo.“⁵⁶

Již v roce 1968 byl přijat zákon o soudní rehabilitaci, jehož účelem bylo odčinění křivd, k nimž v minulosti došlo porušováním zákonnosti na úseku trestního soudnictví. Koncepce zákona o soudní rehabilitaci a jakým způsobem má být provedena, byla přijata až po několikaměsíční diskusi. Po formální stránce nebylo přijetí samostatného zákona nutné. Způsob nápravy mohl být proveden pomocí mimořádného opravného prostředku stížnost pro porušení zákona, nejdříve však musela být prozkoumána odůvodněnost podnětu a až poté mohla být podána stížnost k Nejvyššímu soudu. Občan k podání stížnosti pro porušení zákona neměl automaticky právní nárok. Pro posouzení stížnosti a vydání rozhodnutí byl příslušný pouze Nejvyšší soud ČSSR. V dané situaci se dalo očekávat, že podnětů bude velké množství a Nejvyšší soud by byl jejich vyřizováním zahlcen, nestačil by je včas vyřizovat a proces soudní rehabilitace by se tím pádem protáhnul ne několik let. Vláda se shodla, že bude nevyhnutelné navrhnout a přijmout zákonnou úpravu, která bude zabezpečovat účinnou nápravu křivd, jež byly způsobeny nezákonným užitím trestní represe.⁵⁷

⁵⁵ IVANOV, Miroslav. *Justiční vražda, aneb, Smrt Milady Horákové*. Praha: XYZ, 2008. s. 177. ISBN 978-80-7388-035-4.

⁵⁶ tamtéž. s. 338.

⁵⁷ CÍSAŘ, Jaromír. *Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. jako výraz právní diskontinuity vývoje v 50. a 60. letech*. Online. Časopis pro právní vědu a praxi. 1996, roč. 4, č. 1, s. 98-106. ISSN 1805-2789. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/9346>. [citováno 2024-01-16].

Nový zákon o soudní rehabilitaci byl přijat roku 1990, jedná se o zákon č. 119/1990 Sb. „Účelem zákona je zrušit odsuzující soudní rozhodnutí za činy, které v rozporu s principy demokratické společnosti respektující občanská politická práva a svobody zaručené ústavou a vyjádřené v mezinárodních dokumentech a mezinárodních právních normách zákon označoval za trestné, umožnit rychlé přezkoumání případů osob takto protiprávně odsouzených v důsledku porušování zákonnosti na úseku trestního řízení, odstranit nepřiměřené tvrdosti v používání represe, zabezpečit neprávem odsouzeným osobám společenskou rehabilitaci a přiměřené hmotné odškodnění a umožnit ze zjištěných nezákonností vyvodit důsledky proti osobám, které platné zákony vědomě nebo hrubě porušovaly.“⁵⁸

3. Příčiny justičních omylů

Pro ucelení problematiky je nutné si justiční omyly klasifikovat i z hlediska jednotlivých příčin. Uvedení konkrétních příčin nám pomůže pochopit, proč k daným pochybením dochází a co je možno udělat pro to, aby nadále k takovým chybám nedocházelo. Je tedy nutné si konkretizovat vznik, případně i následný proces odhalování justičních omylů, aby mohla být vzápětí přijata efektivní prevence. Stefan Garczynski se ve svém díle *Chyby a omyly* zabývá problematikou omylnosti v obecném měřítku. Ve své práci vychází z teze, že k chybě dochází tehdy, když postup neodpovídá cíli, k němuž daný subjekt vědomě směřuje. Praktické chyby jsou zpravidla důsledkem chyb poznávacích, kdy základem je nesprávné poznání faktů, mylné hodnocení prostředků a lidí, nedostatečné přihlídnutí k okolnostem a nedostatečné využití dostupných znalostí.⁵⁹ Tyto skutečnosti můžeme vztáhnout i na samotné trestní řízení. Trestní řízení je v rukou lidského úsudku a lidé bezpochyby omylní jsou. Chyba a následný omyl může vzniknout na straně jakéhokoli subjektu, který se nějakým způsobem podílí na průběhu trestního řízení. Může se jednat například o chyby na straně policejního orgánu, státního zástupce, soudu, znalců či svědků.

⁵⁸ Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁹ GARCZYŃSKI, Stefan. *Chyby a omyly*. Přeložil Pavla PROVAZNÍKOVÁ. Edice 13. Praha: Mladá fronta, 1982. s. 10.11. není ISBN.

Je ovšem nutné dívat se na dané faktory i v rámci situace v zahraničí, zejména ve Spojených státech, kde jsou jednotlivé příčiny nespravedlivých odsouzení zkoumány a vyhodnocovány. Jednotlivé faktory jsou následně více rozebrány v následujících podkapitolách. Většina ze zahraničních zdrojů se ovšem shoduje zejména na těchto faktorech:

- chybné znalecké posudky
- falešná přiznání
- chybná identifikace a svědectví očitých svědků
- nesprávná aplikace forenzních věd
- pochybení na straně obhajoby
- oficiální pochybení, nejčastěji spojeno se soudní mocí⁶⁰

3.1. Znalecké posudky

Jeden z nejproblematictějších faktorů, co se týče vzniku justičních omylů, je problematika znaleckých posudků. Znalecký posudek je často klíčovým důkazním prostředkem v trestním řízení, od kterého se mnohdy odvíjí objasnění rozhodných skutečností a samotné rozhodnutí ve věci. Rovněž proměnlivost a nové formy kriminality značně komplikují otázku, jak velký bude kladen nárok na odbornost orgánů činných v trestním řízení. Znalecký posudek má mít sice stejnou důkazní váhu jako jiné důkazní prostředky, v realitě se často děje jinak.⁶¹ Význam znaleckého činnosti je opravdu nesporný, promítá se do něj však mnoho problematických skutečností.

Znalec je odlišnou osobou od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení, kterou tento orgán přibere z důvodu potřeby jeho odborných znalostí, které jsou nezbytné pro objasnění odborných otázek. Posoudit, zda v daném případě vyžádat odborné vyjádření nebo přibrat znalce nemusí být vždy

⁶⁰ Innocence Project. *Explore the Numbers: Innocence Project's Impact*. Online. Dostupné z: <https://innocenceproject.org/exonerations-data/>. [citováno 2024-01-16].

⁶¹ BORČEVSKÝ, Pavel. Znalecké dokazování. In: NOVOTNÝ, František (ed.). *Trestní právo: aktuální otázky*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2019, s. 111-112. ISBN 9788072514922.

jednoduché. Příslušný orgán by měl danou věc zprvu konzultovat, zejména nemá-li sám hlubší odborné znalosti.⁶²

„Znalecký posudek je typem důkazního prostředku a v rámci dokazování mu přísluší významné místo. Z hlediska ústavně relevantních vad procesu dokazování se v rozhodovací činnosti Ústavního soudu opakovaně objevuje otázka jeho provádění a hodnocení.“⁶³ „Znalecký posudek je nutno hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz; ani on a priori nepožívá větší důkazní síly, a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale i věcné správnosti. Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběhu znaleckého zkoumání, věrohodnosti teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivosti metod použitých znalcem a způsobu vyvozování jeho závěrů.“⁶⁴

Proces přibrání znalce a jednotlivé instituty znaleckého dokazování upravuje trestní řád v oddílu čtvrtém páté hlavy v rámci dokazování pod § 105-109. Pod § 105 je stanoveno, že: *„je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce.“⁶⁵* Výkon znalecké činnosti je upraven v zákoně č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech. Tímto novým zákonem o znalcích se zrušuje zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, který byl v minulosti čtyřikrát novelizován. Podle důvodové zprávy k novému znaleckému zákonu byla původní právní úprava již mnohokrát kritizována za různé nedokonalosti, nesystémová řešení a zastaralost.

⁶² JELÍNEK, Jiří. et. al.: *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2023. s. 480-482. ISBN 978-80-7502-687-3.

⁶³ Nález Ústavního soudu I. ÚS 1785/21 ze dne 28.6.2022. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2022/I._US_1785_21_an.pdf. [citováno 2024-01-16].

⁶⁴ Nález Ústavního soudu I. ÚS 4457/12 ze dne 24.7.2013. Online. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-4457-12_1. [citováno 2024-01-21].

⁶⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

3.1.1. Krátce k novému znaleckému zákonu

Hlavní nedostatky původní právní úpravy se týkaly zápisu znalců do seznamu, odměňování, nedostatečných sankčních mechanismů či absence kontroly kvality a věcného přezkoumávání znaleckých posudků. Důvěra odborné i laické veřejnosti ve znaleckou činnost byla rovněž otřesena i z důvodu negativních mediálních kauz, ve kterých znalecké posudky hrály roli.⁶⁶ Nová právní úprava regulující znaleckou činnost, tedy zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, přináší mnohé novinky. Nový znalecký zákon si kladl za cíl především zavedení právního nároku na jmenování znalce po splnění konkrétně stanovených pravidel. Oproti původní úpravě má žadatel o zápis do seznamu znalců právní nárok na tento zápis po tom, co splní veškeré zákonné povinnosti. Žadatel je povinen splnit vstupní zkoušku, která se skládá z obecné a zvláštní části, kterou se ověřuje zejména schopnost vypracovat znalecký posudek a prověřit znalosti z odvětví jeho specializace.⁶⁷

Nový znalecký zákon přesně definuje, kdo je oprávněn k výkonu znalecké činnosti. Kromě znalců a znaleckých ústavů patří mezi oprávněné osoby i znalecké kanceláře, což vyplývá i ze samotného názvu nového znaleckého zákona. Znalecké kanceláře musí být obchodní korporací, která vykonává znaleckou činnost prostřednictvím alespoň dvou oprávněných znalců v daném oboru a odvětví.⁶⁸ Další změna se dotkla i oblasti dohledu nad znaleckou činností. Lze konstatovat, že zde dochází k centralizaci dohledu, tedy na jediný orgán veřejné moci, kterým je aktuálně pouze Ministerstvo spravedlnosti. Ministerstvo je nyní také jediným orgánem, pod jehož kompetenci spadá vedení příslušných seznamů znalců. V dřívější úpravě byl dohled koncentrován mezi krajské soudy a Ministerstvo spravedlnosti. Tato změna byla nejspíše podmíněna snahou odbřemenit krajské soudy od úkolů správního orgánu. Zatím se ani nepočítá s detašovanými pracovišti, které by mohly pomoci s takto náročnou

⁶⁶ POLÁČEK, Bohumil. *Krátce zamyšlení nad novým znaleckým zákonem*. Online. In: *advokatnidenik.cz*, 29.4.2020. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/04/29/kratke-zamysleni-nad-novym-znaleckym-zakonom/>. [citováno 2024-01-21].

⁶⁷ DÖRFL, L., LEHKÁ, M., VISINGER, R., KRYSL, A., *Zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech: komentář*. Beckovy komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2021. s. 10. ISBN 978-80-7400-823-8.

⁶⁸ Zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, ve znění pozdějších předpisů.

agendou. Co se týká centralizace dohledu a vedení znalecké činnosti, lze konstatovat, že se jedná o náročný úkol pro Ministerstvo spravedlnosti. Taktéž dochází k vymizení devolutivního účinku opravných prostředků, omezení neformálních možností preventivního působení na znalce a omezení včasného podchycení chyb. Úpravou došlo také k oslabení personální základny poradních sborů činných při krajských soudech. V důsledku této centralizace nelze opominout ani potenciální hrozbu spojenou s korupčním rizikem.⁶⁹

3.1.2. Problematické aspekty znalecké činnosti

V justiční praxi se ukazuje, že ani znalecký posudek nemusí být bezchybný a že jeho prostřednictvím může dojít k justičním omylům s fatálními důsledky. I v české justiční praxi se případy chybného znaleckého posudku vyskytují.⁷⁰ Znalecký posudek je jedním z důkazních prostředků v trestním řízení, platí pro něj tedy všechny obecné zásady dokazování. Znalecké dokazování se ale vyznačuje celou řadou specifik, kdy nejvíce se týká samotného hodnocení znaleckého posudku. Hlavní problém tkví v tom, že po soudci je požadováno, aby posoudil výsledek zkoumání odborných otázek z daného odvětví, ve kterém on sám není odborně kvalifikován.⁷¹ Nekritický postoj ke znaleckým posudkům, snaha přenášet na znalce řešení příliš širokého okruhu otázek, dokonce takových, ke kterým nemají potřebné odborné znalosti, může vést k nežádoucím důsledkům.

Vzhledem k tomu, jak důležité postavení má znalecký posudek v některých případech, je třeba hodnocení znaleckého posudku věnovat důkladnou pozornost. Znalecké posudky jsou hojně využívány a je jim přičítána právně větší síla. Musí být ovšem hodnoceny stejně pečlivě jako jiné důkazy, jelikož mají stejnou důkazní sílu. Rovněž se musí prověřovat skutečnost, zda není znalec podjatý pro jeho poměr k věci. Pokud by byl znalecký posudek podán podjatým znalcem, byl by jako důkaz nepoužitelný a daný orgán by z něho nemohl činit

⁶⁹ DÖRFL L., LEHKÁ M., VISINGER R., KRYSL A., *Zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech: komentář*. Beckovy komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2021. s. 311. ISBN 978-80-7400-823-8.

⁷⁰ viz kapitola Případ Tomáše Tomana.

⁷¹ MUSIL, Jan. *Hodnocení znaleckého posudku*. Online. In: mvcr.cz, 2010. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/mvcren/article/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>. [citováno 2024-01-22].

závěry.⁷² Hodnocení znaleckých posudků je třeba provádět za účelem eliminace justičního omylu. Jak již bylo zmíněno, hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy, opatřování podkladů, průběhu znaleckého zkoumání, věrohodnosti teoretických východisek a spolehlivosti metod.⁷³

„Ústavní soud si je vědom toho, že požadavek, aby orgán činný v trestním řízení hodnotil mj. též odbornou správnost znaleckého zkoumání a odbornou odůvodněnost závěrů znaleckého posudku, je velmi náročný. Uznává také správnost názoru, že orgán činný v trestním řízení nemůže sám nahradit odborné závěry znalce svými laickými názory. Je však třeba trvat na povinnosti orgánů činných v trestním řízení hodnotit znalecký posudek ze všech aspektů, včetně jeho odborné správnosti. Ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku a slepě důvěřovat závěrům znalce by znamenalo ve svých důsledcích popřít zásadu volného hodnocení důkazů soudem podle jeho vnitřního přesvědčení, privilegiovat znalecký důkaz a přenášet odpovědnost za skutkovou správnost soudního rozhodování na znalce; takový postup nelze z ústavněprávních hledisek akceptovat.“⁷⁴

K tématu odpovědnosti bylo kromě zahraničních studií zpracováno i několik českých dokumentů. Nejvýznamnějším podnětem k revizi znalecké činnosti v České republice přispěl bývalý ombudsman Otakar Motejl v roce 2007. Ten práci soudních znalců, zejména její kvality, označil za jeden z největších problémů českého soudnictví. Bývalý ombudsman Otakar Motejl dokonce prohlásil, že: *„Soudní znalci ničí lidské životy. Případy, kdy soudní znalci pochybili, mívají často za následek zpackaný lidský život, jejich odpovědnost je téměř nulová.“⁷⁵* Otakar Motejl vyzýval ministerstvo spravedlnosti, jakožto gestora znalecké činnosti, aby se začalo aktivně pracovat na nové právní úpravě

⁷² BORČEVSKÝ, Pavel. Znalecké dokazování. In: NOVOTNÝ, František (ed.). *Trestní právo: aktuální otázky*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2019, s. 123. ISBN 9788072514922.

⁷³ Nález Ústavního soudu I. ÚS 4457/12 ze dne 24.7.2013. Online. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-4457-12_1. [citováno 2024-01-21].

⁷⁴ Nález Ústavního soudu III. ÚS 299/06 ze dne 30.4.2007. Online. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-299-06_1. [citováno 2024-01-23].

⁷⁵ UHLÍŘ, Aleš. *Soudní znalci ničí lidské životy*. Online. In: legacy.blisty.cz, 23.3.2011. Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/57881.html>. [citováno 2024-01-22].

znalecké činnosti. Jak již bylo zmíněno, nový znalecký zákon byl přijat až v roce 2019.

Znalecká činnost byla řadu let kritizována z řad odborné i laické veřejnosti. Hlavní kritika se týkala zejména špatné odborné kvalifikace některých znalců, která způsobuje vadné znalecké posudky. To následně vede ke komplikacím v řízení a v krajních případech až k justičním omylům. Opomíjená není ani problematika úmyslných znaleckých posudků, kdy znalecké posudky mohou být zneužívány k záměrnému ohýbání spravedlnosti. Znalecké posudky jsou často nadužívány, a to může vyvolat dojem, že soud bez znaleckého posudku nerozhodne.⁷⁶ Aby dané odvětví mohlo správně a efektivně provádět znaleckou činnost, je taktéž velmi podstatné, aby v takovém oboru působilo více subjektů. Jako problém tedy lze označit i fungování „monopolních“ znaleckých oborů. Pokud v některém oboru působí jeden subjekt, hrozí velké riziko omylu či chyby, které nelze ani v rámci vědecké činnosti vyloučit. Již samotná existence více subjektů v daném oboru zajišťuje vzájemnou kontrolu nad specializovanou činností.⁷⁷

Možnost kontroly nad závěry znaleckého posudku představuje revizní znalecký posudek. Stávající právní úprava tento pojem výslovně nepoužívá. Revizní znalecký posudek se vypracovává v případě, že ani při výslechu znalce nejsou odstraněny rozpory o správnosti a závěrech znaleckého posudku ve vztahu k dalším důkazům. V dalším případě se může jednat o odstraňování rozporů dvou znaleckých posudků, které obsahují jiné závěry, kdy tyto rozpory také nebyly odstraněny ani výslechy znalců.⁷⁸ V rámci trestního řízení se jedná o § 110, který stanovuje, že: „*ve výjimečných, zvláště obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení, může policejní orgán nebo státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu přibrat znalecký ústav k podání znaleckého posudku nebo přezkoumání posudku podaného znalcem.*“⁷⁹

⁷⁶ UHLÍŘ, Aleš. *Soudní znalci ničí lidské životy*. Online. In: legacy.blisty.cz, 23.3.2011. Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/57881.html>. [citováno 2024-01-22].

⁷⁷ MUSIL, Jan. *Hodnocení znaleckého posudku*. Online. In: mvcr.cz, 2010. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/mvcren/article/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>. [citováno 2024-01-22].

⁷⁸ FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 55. ISBN 978-80-7598-385-5.

⁷⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Na obdobné ustanovení pamatuje i občanský soudní řád v § 127 odst. 3. Jde o případy, kdy věc potřebuje zvláštního vědeckého posouzení. Může být nařízeno přezkoumání posudku státním orgánem, ústavem, vysokou školou nebo specializovanou institucí.⁸⁰

3.2. Chybná identifikace očitých svědků

Na základě údajů z projektu Nevina, který má původ v USA, je více než 60 % nespravedlivě odsouzených osob odsouzeno na základě nesprávné identifikace očitých svědků. Od očitých svědků se očekává, že identifikují pachatele trestného činu na základě paměti, která je ovšem velmi tvárná. Svědecké výpovědi jsou u soudu často stěžejním důkazem. Pod silným tlakem během vyšetřování, sugestivními policejními praktikami nebo po uplynutí určitého času je pro svědka pravděpodobnější, že si bude obtížněji vybavovat skutečnosti, které dříve vnímal. Faktory přispívající k tomu, že jedinec špatně identifikuje pachatele lze rozdělit na ty, které jsou mimo kontrolu trestního systému a na druhé straně na systémové faktory.⁸¹

Názorný příklad může představovat případ Ronalda Cottona. Ten byl zproštěn viny v roce 1995 poté, co strávil více jak 10 let ve vězení za zločiny, které nespáchal. Jeho odsouzení bylo založeno především na chybných postupech identifikace očitých svědků užívaných v dané době. Cotton byl porotou obviněn ze dvou znásilnění a vloupání a odsouzen na doživotí v roce 1985. Stalo se tak především na základě velmi přesvědčivého očitého svědectví poškozené. Velký zvrat nastal až v roce 1995, kdy byly předány důkazy včetně útočnickova spermatu k analýze DNA. Na žádost obhajoby byly výsledky zaslány do databáze DNA Státního úřadu pro vyšetřování a vyšla najevo shoda s jiným odsouzeným, který se dříve přiznal k činu spoluvězni.⁸²

Účelné je zaměřit se na systémové faktory, které mají vliv na věrohodnost výpovědi. Následná práce se svědky musí podléhat určitým pravidlům. Ke kladení otázek svědkovi lze přistoupit až poté, co mu byla dána dostačující

⁸⁰ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁸¹ Innocence project. *Eyewitness Misidentification*. Online. Dostupné z: <https://innocenceproject.org/eyewitness-misidentification/>. [citováno 2024-01-23].

⁸² Innocence project. *Ronald Cotton*. Online. Dostupné z: <https://innocenceproject.org/cases/ronald-cotton/>. [citováno 2024-01-23].

možnost, aby vypověděl vše, co o věci ví a odkud se dané okolnosti dozvěděl. Při dialogické části svědecké výpovědi jsou zakázány sugestivní i kapciózní otázky. Obecně je velmi důležitá samotná forma vedení výslechu a kladení otázek. Dialogickou část je nutné přizpůsobit individuálním vlastnostem vyslýchaného. Další důležitým atributem je zajištění důkazní hodnoty svědecké výpovědi opatřeními vedoucími k vyloučení ovlivňování svědka třetími osobami.⁸³ U hodnocení svědecké výpovědi je třeba pamatovat, že samotný proces jejího utváření prochází etapami, při kterých může dojít k omylům, zkreslení či k různým chybám, které mohou zapříčinit, že následná výpověď není v souladu se skutečností. Pokud se vyskytnou nějaké pochybnosti o průběhu vytváření svědecké výpovědi, je podstatné věnovat značnou pozornost prověřce dané výpovědi.⁸⁴

Prostor pro nesprávné svědectví se otevírá i při provádění rekognice, při které je důležité dodržet všechny stanovené postupy. Zde má významný vliv až poslední paměťový proces – vybavení, jelikož dochází ke znovupoznání osoby či věci. „Vzhledem ke skutečnosti, že rekognice je prostředkem prověrky věrohodnosti přímého svědectví, plní rovněž účel vyloučení nevinných osob z podezření, a tudíž účel ochrany individuálních práv před neodůvodněným stíháním a odsouzením.“⁸⁵ Paměť zaujímá při dokazování významné místo. Mnoho vnímaných informací však není paměti vůbec zafixováno, jelikož jsou ihned zapomenuty. Problém vybavování a ožívování dříve vnímaných skutečností se zásadně podílí na následné kvalitě dokazování. Orgány činné v trestním řízení musí postupovat tak, aby získaly relevantní informace, díky kterým prokážou spáchání daného skutku.⁸⁶

Existuje několik způsobů, jak zpřesnit identifikaci očitých svědků. Vedle procesních zásad provedení rekognice, které jsou zcela zásadní, může určité vodítko přinést i odborná literatura z oborů jako psychologie či kriminalistika.

⁸³ ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan a KUČTA, Josef. *Trestní právo procesní. 4., přeprac. vyd.* Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2013. s. 392. ISBN 978-80-7400-496-4.

⁸⁴ tamtéž. s. 394-395.

⁸⁵ Nález Ústavního soudu III. ÚS 256/01 ze dne 21.3.2002. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-256-01>. [citováno 2024-01-23].

⁸⁶ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty.* Eupress. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. s. 201. ISBN 978-80-7408-175-0

Ústavní soud považuje za vhodné formulovat vedle zákonem stanovených požadavků také opatření, která mohou zvýšit důkazní sílu prováděné rekognice. Vlastní průběh úkonu má ale vždy v rukou orgán činný v trestním řízení, tudíž především na něm spočívá požadavek na řádné provedení. Poznávaná osoba by se neměla výrazně odlišovat od figurantů (§ 104b odst. 3 tr. řádu). Pokud by se tak nestalo, hrozí mylné obvinění nevinného, který se ale s pachatelem shoduje v důležitých znacích. *"Nepostačí, aby přivzaté objekty byly shodné s rekovnaným objektem jen v obecných znacích; musí být shodné i v popsáném znaku specifickém."*⁸⁷ Před rekognicí by měl být poznávající upozorněn, že pachatel se nemusí nacházet mezi předváděnými osobami. Validitu rekognice dále zvyšuje, když ji provádí osoba, které není známo, kdo by měl být identifikován a kdo patří mezi figuranty. Zvýšení důkazní přesvědčivosti představuje pořízení videozáznamu, který rovněž zajistí zadokumentování dodržení všech procesních zásad. Jednou z možností vedoucí ke zvýšení věrohodnosti je také zvýšení počtu figurantů nad zákonem stanovený počet tří osob (§ 104b odst. 4 tr. řádu).⁸⁸

3.3. Falešná přiznání

Falešná přiznání mohou být výsledkem různých faktorů, včetně použití donucovacích a klamavých taktik během výslechu. Je těžké si představit, proč by se nevinný člověk přiznal k trestnému činu, který nespáchal. Výzkumy ale ukazují, že k falešným doznáním může docházet z důvodu použití zastrašování, násilí, donucovacích taktik, izolace během výslechu či různých podvodných metod. Podvodné metody mohou zahrnovat například lhaní o důkazech a podobně. K falešnému přiznání může také dojít v důsledku zvýšeného stresu nebo duševnímu vyčerpání. Dle studií, lidé, kteří se křivě přiznali, byli vyslýcháni v průměru 16 hodin. Je prokázáno, že spolehlivost doznání je po delším výslechu značně snížena.⁸⁹

⁸⁷ Protivínský Miroslav. *Teorie a praxe kriminalistické identifikace formou rekognice*. Kriminalistický sborník. 1984, 28(3), str. 133.

⁸⁸ Nález Ústavního soudu I. ÚS 3709/16 ze dne 20.6.2017. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2017/I._US_3709_16_an.pdf. [citováno 2024-01-23].

⁸⁹ Innocence project. *False confessions*. Online. Dostupné z: <https://innocenceproject.org/false-confessions/>. [citováno 2024-01-23].

První vyjádření zákazu donucování k sebeobviňování přinesl pátý dodatek Ústavy USA z roku 1791 a od té doby je toto pravidlo v USA pokládáno za součást tzv. „Bill of Rights.“ Důležitým rozsudkem je rozhodnutí ve věci „Miranda v. Arizona“ z roku 1966, též zvané jako „Miranda rule“. Jedná se o rozhodnutí Nejvyššího soudu, že záruka zákonného postupu vyžaduje, aby byl podezřelý v policejní vazbě informován, že má právo mlčet a že cokoliv řekne, může být použito proti němu. Dále je zde zahrnuto právo na obhájce, a to ještě předtím, než může začít výslech. Tato ustanovení vycházejí z pátého dodatku, kde je stanoven zákaz sebeobviňování a taktéž ze šestého dodatku, který se věnuje právu na právního zástupce.⁹⁰

V platném českém trestním řádu jsou základní pravidla obviněného stanovena v § 33. *„Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat.“*⁹¹ Trestní řád v § 92 odst. 1 a § 164 odst. 3 výslovně stanovuje zákaz jakéhokoli donucování k výpovědi či doznání.⁹² Ústavněprávní zakotvení nalezneme v Listině v čl. 40 odst. 4, který říká, že: *„Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.“*⁹³

Doznání v našem trestním řádu hraje důležitou roli zejména v některých institucích, představuje například jednu z podmínek v rámci odklonů v trestním řízení. Za prvé se jedná o podmíněné zastavení dle § 307 tr. řádu, které lze charakterizovat jako prostředek tzv. racionalizace trestního řízení, jelikož umožňuje, aby trestní řízení nebylo provedeno v celé podobě a aby forma postihu byla realizována jednodušším způsobem. Jedním ze základních předpokladů podmíněného zastavení trestního stíhání je mimo jiné právě doznání obviněného.⁹⁴ Institut narovnání se stal součástí trestního řízení novelou trestního řádu účinnou od 1.9.1995. Podstata narovnání představuje určitý druh dohody mezi obětí (poškozeným) a pachatelem. Institut narovnání se uplatní

⁹⁰ INCIARDI, James A. *Trestní spravedlnost: Ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy*. Praha: Victoria Publishing, 1994. s. 781. ISBN 80-85605-30-9.

⁹¹ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁹² JELÍNEK, Jiří. et. al.: *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2023. s. 268. ISBN 978-80-7502-687-3.

⁹³ Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁴ FENYK, Jaroslav; ČISAŘOVÁ, Dagmar a GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 795. ISBN 978-80-7598-306-0.

zejména tehdy, je-li vedle veřejného zájmu přečinem dotčena výrazněji i soukromá sféra. U narovnání postačí prohlášení obviněného, že skutek, pro který je stíhán, spáchal.⁹⁵ Dohoda o vině a trestu může být charakterizována jako postup, při kterém se obviněný, poškozený a státní zástupce dohodnou na návrhu dohody o vině a trestu, kterou následně musí schválit soud odsuzujícím rozsudkem. Podmínkou zde není doslovně „přiznání viny“, ale prohlášení obviněného „že spáchal skutek, pro který je stíhán“. K takovému prohlášení se nesmí přihlížet, pokud by nedošlo ke sjednání dohody o vině a trestu.⁹⁶

Poměrně nový institut se týká prohlášení viny, který byl do trestního řádu zaveden zákonem č. 333/2020 Sb., kterým došlo k novelizaci trestního řádu a trestního zákoníku. Princip tkví v tom, že obžalovaný má právo se vyjádřit ke skutečností uvedeným v obžalobě. Také může prohlásit, zda se cítí být vinen či nevinen a uvést, které skutečnosti považuje za nesporné. Dále má právo prohlásit svou vinu. Poté, co obžalovaný učiní prohlášení viny, musí soud rozhodnout, zda takové prohlášení viny přijímá či nikoliv. K nepřijetí prohlášení musí soud přistoupit, není-li v souladu se zjištěným skutkovým stavem nebo zjistí-li, že v předchozím řízení došlo k závažnému porušení práv obviněného. Takové prohlášení viny není možné poté odvolat ani napadat opravným prostředkem.⁹⁷

Na základě některých výše uvedených institutů se nabízí otázka jejich vztahu k zásadě materiální pravdy dle § 2 odst. 5 tr. řádu, která s tématem této práce jistě souvisí. Naproti sobě tu stojí zásady jako rychlost a hospodárnost trestního řízení a již zmíněná zásada materiální pravdy, kterou lze charakterizovat jako „zjišťování skutkového stavu věci bez důvodných pochybností v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení.“⁹⁸ Je možno konstatovat, že prvky restorativní justice jsou určitou výjimkou ze zásady materiální pravdy. V souvislosti s trestním řízením je často skloňována nutnost

⁹⁵ ŠÁMAL, Pavel et. al. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013. s. 3517. ISBN 978-80-7400-465-0.

⁹⁶ JELÍNEK, Jiří et. al. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 9. vydání. Praha: Leges, 2022. s 957-958. ISBN 978-80-7502-637-8.

⁹⁷ Zákon č. 333/2020 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním a některé další zákony, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁸ NOVOTNÝ, František et al. *Trestní právo procesní. 2. aktualizované vydání.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. s. 46. ISBN 978-80-7380-677-4.

jeho zrychlení, což se ovšem může v praxi negativně projevit na zjišťování pravdy.⁹⁹

3.4. Nesprávná aplikace forenzních disciplín

Zejména zahraniční zdroje poukazují na fakt, že chybná aplikace forenzních věd je jedním z faktorů, které mohou vést k nespravedlivému odsouzení. Testování DNA a jiné pokroky ve forenzních vědních disciplínách v průběhu let odhalily slabiny ve vědeckých základech některých metod. Díky pokroku v rámci analýzy DNA může dojít ke zproštění ve sporných případech, děje se tak zejména ve Spojených státech za pomoci projektu Nevina. Z výzkumu však vyplývá, že k 50 % rozsudkům nad nevinnými došlo v příčinné souvislosti s nesprávnou aplikací forenzních postupů, včetně vysoce specializovaných oborů jako biologie a genetika. Chybovost se mění v závislosti na kvalitativních a kvantitativních ukazatelích hodnocených DNA laboratoří a také na míře implementace systému kontroly do provozu laboratoří.¹⁰⁰

„Bohužel neexistují žádné důkazy o tom, že by analýza DNA prováděná v České republice v rámci trestních řízení byla vždy bezchybná. Naopak existují pravomocné rozsudky, kde je konstatováno pochybení či neúplnost původní analýzy. S těmito domácími a zahraničními zjištěními kontrastuje prohlášení bývalého ředitele Kriministického ústavu Praha, který v roce 2010 odmítl v trestní věci znásilnění dožadujícímu soudu vydat vzorky a laboratorní záznamy pro nezávislé přezkoumání s odůvodněním, že za celou padesátiletou existenci tohoto pracoviště nebyl žádný znalecký posudek zpochybněn, a proto není zapotřebí cokoli kontrolovat a ověřovat.“¹⁰¹

Ve Spojených státech byly na základě poznatků z případů nespravedlivých odsouzení, kde sehrály význam chybné forenzní důkazy, následně prováděny výzkumy. Tyto výzkumy se snažily zjistit pochybení u konkrétních typů forenzních

⁹⁹ FENYK, Jaroslav. *Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení*. In: *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 117-134. ISBN 978-80-210-8921-1.

¹⁰⁰ VANĚK, Daniel. „Projekt nevina“ a neomylnost vědců. 2011. *Časopis Vesmír*. s. 390-392. Online. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2011/cislo-7/projekt-nevina-neomylnost-vedcu.html>. [citováno 2024-01-25].

¹⁰¹ tamtéž.

důkazů. Zdůrazněno zde bylo to, že se jedná spíše o přispívající faktory než příčiny, které k omylu vedly. Zkoumání úlohy forenzních důkazů v případech zproštění viny však nelze opomíjet. V některých případech může problém představovat manipulace s důkazy, neschopnost shromáždit přesvědčující forenzní důkazy během vyšetřování či nedodržení standardů postupu. Problematictější mohou být specifické forenzní disciplíny, které nemají tak pevný vědecký základ. Možné komplikace se projevily u zkoumání vlasových vzorků neboli trichologického materiálu, kdy zkoumání často neodpovídalo současným standardům. Závěry se týkaly také důkazů v podobě výsledků analýzy povýstřelových zplodin, krevních skvrn či analýzy otisků prstů.¹⁰²

3.4.1. Problematika DNA obecně

Dlužno dodat, že za pomoci DNA analýz a jiných moderních metod dochází ve sporných případech k potvrzení, zda se jedná o justiční omyl či nikoliv. Typickým příkladem zproštění na základě analýzy DNA může být případ Maurice Hastings, který byl propuštěn 20. října 2022 po 38 letech poté, co nové výsledky testů DNA přesvědčivě ukázaly na jiného pachatele. Hastings byl odsouzen za loupežnou vraždu a sexuální napadení. Biologické důkazy shromážděné od oběti byly zachovány, ale nikdy nebyly testovány pomocí analýzy DNA, a to navzdory Hastingsovým opakovaným žádostem. Testování DNA proběhlo až v červnu 2022, kdy výsledkem bylo jednoznačné vyloučení Hastings. Došlo k vytvoření nového profilu DNA, který se v systému shodoval s profilem DNA spojeným se známým sexuálním delikventem podobného fyzického popisu jako je Hastings.¹⁰³

Rovněž v České republice dochází k postupnému budování české verze projektu Nevina. V červnu 2016 se v Praze dokonce konala Konference „European Innocence Network“. Posláním je vybudovat síť národních projektů Nevina, jejichž cílem je identifikovat nevinné osoby, jež byly nespravedlivě odsouzeny a dosáhnout jejich propuštění. Dalším důležitým cílem je zvyšovat povědomí o

¹⁰² National Institute of Justice. *The Impact of False or Misleading Forensic Evidence on Wrongful Convictions*, 28.11.2023. Dostupné z: <https://nij.ojp.gov/topics/articles/impact-false-or-misleading-forensic-evidence-wrongful-convictions>. [citováno 2024-01-26].

¹⁰³ Los Angeles Innocence project. *DNA Evidence Exonerated Maurice Hastings After 38 Years*. Online. Dostupné z: <https://www.innocencela.org/maurice-hastings>. [citováno 2024-01-25].

nespravedlivých odsouzeních a jejich příčinách u laické i právnické veřejnosti. Za zakladatele českého projektu lze považovat forenzního genetika RNDr. Daniela Vaňka Ph.D., který se specializuje především na molekulární biologii a DNA diagnostiku.¹⁰⁴

Velikým tématem, které je s danou problematikou spjato, jsou otázky právní regulace identifikační genetiky. Konkrétně se jedná o otázky ohledně přijetí zákona o DNA. Kolem tohoto tématu panuje mnoho rozporuplných názorů. Na jedné straně je návrh kritizován z mnoha důvodů. Jedním z nich je například názor, že genetika zasahuje do mnoha oborů a nebylo by možné přijít s uceleným kodexem, který by postihнул veškeré oblasti. Další postoj odpůrců se týká skutečnosti, že právní rámec pro zacházení s osobními údaji, které lze analýzou DNA zjistit, představuje zákon o ochraně osobních údajů a pro oblast forenzní genetiky základ představují procesní předpisy (trestní a občanský soudní řád) a také zákon o Policii. Na druhé straně příznivci přijetí komplexního zákona o DNA uvádí, že by bylo příhodné veškeré zákonné úpravy týkající se nakládání s DNA postihnout jedním zákonem. Odkazují také na fakt, že v jiných státech Evropy či USA je těmto zákonným úpravám věnována značná pozornost.¹⁰⁵

S danou problematikou souvisí i ustanovení § 65 zákona o Policii České republiky, který se věnuje získávání osobních údajů pro účely budoucí identifikace následovně: *„Policie může při plnění svých úkolů pro účely budoucí identifikace snímat daktyloskopické otisky, zjišťovat tělesné znaky, provádět měření těla, pořizovat obrazové, zvukové a obdobné záznamy a odebírat biologické vzorky umožňující získání informací o genetickém vybavení.“*¹⁰⁶ Výše uvedené ustanovení je možné aplikovat pouze u osob obviněných ze spáchání úmyslného trestného činu, osob ve výkonu trestu odnětí svobody za spáchání úmyslného trestného činu, osob v zabezpečovací detenci či ochranném léčení a

¹⁰⁴ MALECKÝ, Robert. *Konec justiční nevinosti. Do Evropy se stěhuje projekt na vyhledávání nespravedlivě odsouzených*. Online. 15.6.2016. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/konec-justicni-nevinosti-do-evropy-se-stehuje-projekt-na-vyhledavani-nespravedlive-odsouzenych/>. [citováno 2024-01-22].

¹⁰⁵ KOŽINA, Jiří. *Opravdu potřebujeme „zákon o DNA“?* 9.6.2011. Vesmír 90, 366, 2011/6. Online. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2011/cislo-6/opravdu-potrebujeme-zakon-dna.html>. [citováno 2024-01-23].

¹⁰⁶ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

dále u osob, po nichž bylo vyhlášeno pátrání a jejichž svéprávnost byla omezena. Tyto údaje je policie povinna vymazat, jakmile jejich zpracování není nezbytné pro další účely. Ustanovení zákona o Policii týkající se odebírání vzorků DNA zůstaly beze změny i po zveřejnění nálezu Ústavního soudu se sp. zn. Pl. ÚS 7/18, kdy se věc týkala návrhu na zrušení již výše zmíněného § 65.

3.4.2. Pachová identifikace, nepřímé důkazy

„Důkazem je přímý poznatek získaný z důkazního prostředku o předmětu důkazu při dokazování.“¹⁰⁷ Teorie třídí důkazy z různých hledisek, jedním z nich je kategorizace podle vztahu k dokazované skutečnosti, která důkazy dělí na přímé a nepřímé. Přímý důkaz je takový důkaz, kterým se přímo dokazuje vina nebo nevina obviněného, tedy hlavní skutečnost. Přímý důkaz sám o sobě přímo potvrzuje nebo vyvrací dokazovanou skutečnost. Na rozdíl od toho, z nepřímého důkazu se může dovodit skutečnost jiná (vedlejší), ze které ovšem jde usuzovat na skutečnost hlavní. *„Nepřímé důkazy musí v souhrnu tvořit logickou, ničím nenarušitelnou a uzavřenou soustavu vzájemně se doplňujících a na sebe navazujících nepřímých důkazů, které vcelku shodně a spolehlivě dokazují určitou skutečnost a které jsou v takovém příčinném vztahu k dokazované skutečnosti, že z nich je možno vyvodit jen jediný závěr a současně vyloučit možnost jiného závěru.“¹⁰⁸* Dokazování za pomoci nepřímých důkazů je náročnější a složitější než dokazování přímými důkazy. I přes to všechno mají někdy nepřímé důkazy významnou roli, jelikož bývají občas jedinými důkazy v trestním procesu.

Poměrně problematickou oblastí u nás se může jevit metoda pachové identifikace (MPI) neboli problematika pachových stop. Ústavní soud se podmínkami pro použitelnost metody pachové identifikace zabýval v souvislosti s právem na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Nejprve je nutné si samotnou metodu definovat. *„Podle převažujících odborných názorů je metoda pachové identifikace (MPI) metodou kriminalistické techniky, která slouží ke*

¹⁰⁷ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*. Eupress. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. s. 52. ISBN 978-80-7408-175-0.

¹⁰⁸ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*. Eupress. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. s. 53-54. ISBN 978-80-7408-175-0.

*ztotožnění individuálního pachu fyzické osoby s jím vytvořenou pachovou stopou na místě činu nebo na jiném místě, které se spácháním činu souvisí. Podstatou metody pachové identifikace je subjektivní chování psa, jehož správnost lze ověřit empiricky a za použití moderních vědeckých metod vzniku pachu a fyziologie jeho vnímání k tomu zvláště vybraným a vycvičeným psem za podmínek nahodilosti i opakování, tedy způsobem potvrzujícím nebo vyvracejícím možnost jejího využití v konkrétním případě.*¹⁰⁹

Důležité je zmínit, jakou povahu má pachová stopa v rámci dokazování. Ústavní soud připouští použití pachových stop jako nepřímý nebo podpůrný důkaz. Obecně tedy tato metoda není brána jako zcela nevěrohodná, pokud byla provedena řádně. Je však stanoveno, že pokud byla tato metoda provedena, lze učinit závěr pouze o tom, zda se určitá osoba nacházela na určitém místě nebo zda osoba přišla do kontaktu s daným předmětem s největší pravděpodobností. Nelze tedy pouze na základě provedení takového důkazu jednoznačně určit vinu dané osoby. Jedná se tedy o typický příklad nepřímého důkazu. Pro uznání viny nemůže takový důkaz v dané věci figurovat sám.¹¹⁰ Metoda musí být též provedena za použití standardů. Často namítanou skutečností je údajná nemožnost ověření výsledků pomocí vědeckých metod. Diskuse se týkají i toho, zda je tato metoda způsobilá pro individuální identifikaci, jaké má pachová stopa vlastnosti a jestli je cvičený pes schopen tuto stopu identifikovat. Taktéž musí být zohledněno, jakým způsobem a za jakých okolností byl důkaz opatřen, zajištěn a proveden.¹¹¹

V roce 2015 byla zveřejněna Zpráva o testování reliability metody pachové identifikace, která byla provedena Centrem pro výzkum chování psů v rámci České zemědělské univerzity. Pokusy se však prováděly již v roce 2013 ve výcvikovém středisku v Plzni. Již od počátku bylo poukazováno na nekorektnost způsobu, jakým byla MPI realizována v podmínkách Policie ČR. Problémově se

¹⁰⁹ Nález Ústavního soudu IV. ÚS 1098/15 ze dne 22.3.2016. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-1098-15>. [citováno 2024-01-26].

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu IV. ÚS 1098/15 ze dne 22.3.2016. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-1098-15>. [citováno 2024-01-26].

¹¹¹ Nález Ústavního soudu IV. ÚS 2773/20 ze dne 15.2.2022. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2022/IV._US_2773_20_an.pdf. [citováno 2024-01-26].

jevila zejména okolnost, že psůvodi sami stavěli vzorky. Psůvodi jsou tak o pozici cílového vzorku informováni. V důsledku toho mohlo dojít jak k úmyslnému, tak neúmyslnému ovlivnění služebního psa. Celkem bylo provedeno 40 porovnání párů sklenic. Z toho psi provedli porovnání ve 25 případech správně. To znamená, že ztotožnili dvojice sklenic, pokud obsahovaly stejný pach a neprovedli ztotožnění, pokud ho neobsahovaly. Potvrdilo se, že chybovost je vysoká a využitelnost metody jako důkazního prostředku je téměř nevyužitelná, pokud by byla prováděna za podmínek, za kterých byla dosud prováděna. Potvrzena byla také skutečnost, že v některých případech mohou změny v chování psůvoda ovlivnit služebního psa.¹¹²

Další zpráva, která měla za úkol zhodnotit a shrnout rizika aplikační praxe této metody byla, byla vypracována pracovním týmem Metody pachové identifikace Policie ČR.¹¹³ Policie zde došla k závěru, že MPI považuje za významný nástroj dokazování a chce ji dále používat jako důkazní prostředek. V zásadě nebyly shledány důvody k vyčlenění MPI z kriminalistických metod, ale bylo zde konstatováno, že je nutné identifikovat rizika této metody a v návaznosti na to přijmout určitá zlepšení.

Průběh pachové identifikace upravoval do 31.8.2018 pokyn č. 9/2009 ředitele ředitelství pořádkové policie Policejního prezidia České republiky. V roce 2018 bylo spolkem Šalamoun iniciováno tzv. „Prohlášení odborné vědecké veřejnosti“ k pachovým stopám, ve kterém se vědečtí představitelé vymezili ke způsobu, jakým byla metoda prováděna od roku 1989 do roku 2018.¹¹⁴ Od 1.4.2018 byl původní pokyn nahrazen pokynem policejního prezidenta č. 313/2017, o pachové identifikaci osob. Provádění pachové identifikace musí vždy reflektovat aktuální vědecké poznatky. Spolehlivost metodiky dle pokynu z roku 2009 byla hodnocena Centrem pro výzkum chování psů ČZU v Praze, jejíž znění bylo

¹¹² Centrum pro výzkum chování psů. České zemědělská univerzita v Praze. *Zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky*. Online. 21.5.2015. Dostupné z: <https://jenda.hrach.eu/f2/salamoun-testovani-pachovych-stop.pdf>. [citováno 2024-02-05].

¹¹³ Pracovní tým Metody pachové identifikace Policie ČR. *Rizika aplikační praxe metody pachové identifikace v Policii České republiky*. Online. Dostupné z: https://hlidacipes.org/src/uploads/2019/03/MPI_zaverecna_zprava_131031-2_fin.pdf. [citováno 2024-02-05].

¹¹⁴ PERIČEVIČ, Václav. *Pachová identifikace v roce 2021*. Online. In: spoleksalamoun.com. Dostupné z: <https://www.spoleksalamoun.com/2021/12/15/pachova-identifikace-v-roce-2021/>. [citováno 2024-02-26].

zmíněno výše. Zvláštní pozornost tu byla věnována vazbě psa na svého psovoda a vlivu informovanosti psovoda o cílovém pachovém vzorku. Kritizována byla zejména skutečnost, že Česká republika byla jedinou zemí v Evropě, kde psovod dopředu věděl umístění správné pachové konzervy.¹¹⁵ Nový pokyn z roku 2018 již zakomponoval evropské standardy, a to ku příkladu detailní záznam průběhu pachové zkoušky pomocí videodokumentace či nevědomost psovoda o rozmístění pachových konzerv.¹¹⁶

Pachová identifikace hrála velikou roli v mnohých případech, jedním z nich je i případ Michala Šnajdra z následující kapitoly. Dalším takovým příkladem může být aktuální „kauza Slopné“, kdy v roce 2011 došlo k zvlášť závažnému zločinu vraždy dle § 140 odst. 1, 3 písm. i) a j) tr. zákoníku formou spolupachatelství. Jeden obžalovaný byl odsouzen na 24 let a 6 měsíců a druhý na 20 let a 6 měsíců. Závěry o vině byly postaveny především na nepřímých důkazech. Za prvé se jednalo o pachové stopy, kdy byly zjištěny pachové shody s obžalovanými na nalezené kukle, rukavicích a na některých místech v domě poškozeného. Nutno dodat, že byly nalezeny pachové shody s více osobami. Závěry o vině byly také opřeny o dvě usvědčující svědecké výpovědi, které tvrdily, že obžalovaný se jim měl k činu doznat. V případě svědka se však jednalo o recidivistu odsouzeného za sérii podvodů. Obžalovaný odmítal, že by se danému svědkovi k vraždě při pobytu ve vazbě přiznal.¹¹⁷ V aktuální době oba odsouzení usilují znovu o obnovu řízení. Obhajoba poukazuje především na nová zjištění dvou redaktorek. Ty upozorňují především na nevěrohodnost výše zmíněných svědků. Bylo také zjištěno, že zavražděný byl vyhlášený svými službami v rámci úprav zbraní i pro klienty ze zahraničí, především ze Slovenska, které je nedaleko od obce Slopné.¹¹⁸

¹¹⁵ HAVELKOVÁ, Renata a JIRÁSKO, Vojtěch. *Využití metody pachové identifikace v trestním řízení*. Trestněprávní revue. roč. 17, č. 9(2019), s. 192-195.

¹¹⁶ tamtéž.

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2015., 3 Tdo 61/2015. In: Beck-online.cz. Online. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njuwemyzgydcns7nzzq>. [citováno 2024-02-20].

¹¹⁸ SVOBODA, Tomáš. *Vražda ve Slopném. Korunní svědek připustil, že se lhaním nemá problém*. Online. In: seznamzpravy.cz, 1.2.2024. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clane-k/domaci-kauzy-vrazda-ve-slopnem-soud-se-zabyva-moznym-znovutevrenim-pripadu-244894>. [citováno 2024-02-21].

3.5. Pochybení na straně obhajoby

„Zásada zajištění práva na obhajobu zajišťuje každému, proti němuž se trestní řízení vede, aby byl v každém období řízení poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce. Všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv.“¹¹⁹ Toto vychází z ústavní zásady, která je vyjádřena ve čl. 40 odst. 3 Listiny, jak již bylo zmíněno v rámci první kapitoly. Právo na obhajobu zahrnuje tři základní části. První vyjadřuje, že obviněný má právo hájit se sám vlastními prostředky, zde se hovoří o materiální obhajobě. Druhá složka zahrnuje právo mít obhájce, se kterým se může radit o způsobu obhajoby (formální obhajoba). Třetí a neméně důležitá složka představuje právo obviněného vyžadovat od orgánů činných v trestním řízení takový postup, na jehož základě bude zjištěn stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. Okolnosti v jeho prospěch mají být objasňovány rovněž se stejnou pečlivostí. Právo na obhajobu musí být uplatněno ve všech jeho třech složkách, aby mohlo být dosaženo spravedlivé rozhodnutí v trestním řízení.¹²⁰

Úlohou obhájce je přispívat k naplnění ústavní zásady spravedlivého procesu, tedy vytvoření co možná nejkvalitnějších podmínek pro zákonné a přesvědčivé rozhodnutí. Sem je možno zahrnout zásadu „rovnosti zbraní“, k jejímuž naplnění slouží i zákonná ustanovení o nutné obhajobě, která je nezbytná především tehdy, když obviněný nemůže svoji obhajobu vzhledem k objektivním okolnostem sám řádně vykonávat.¹²¹ Práva a povinnosti obhájce jsou stanoveny v § 41 tr. řádu. Obhájce je povinen poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc, využívat k hájení jeho zájmů prostředků ze zákona a se starat o to, aby byly náležitě a včas objasněny skutečnosti, které zbavují či zmírňují vinu obviněného.

¹¹⁹ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praktická knihovna (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2019. s.1. ISBN 978-80-7400-750-7.

¹²⁰ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praktická knihovna (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2019. s. 2. ISBN 978-80-7400-750-7.

¹²¹ DRAŠTÍK, Antonín a FENYK, Jaroslav et al. *Trestní řád: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 303. ISBN 978-80-7552-600-7.

Jednou z nejzásadnějších povinností advokáta je zachovávat povinnost mlčenlivosti ve vztahu ke svému klientovi.¹²²

Zásada, že obhájce může být pouze advokát, je stanovena v tr. řádu z důvodu zajištění co nejkvalitnější obhajoby. Advokát, jakožto obhájce v trestním řízení, je do značné míry nezávislý, je vázán právními předpisy a v jejich mezích příkazy klienta.¹²³ Ve vztahu k tématu práce vyvstává otázka, do jaké míry mohou být pochybení na straně obhajoby tak závažná, že by se mohla podílet až na samotném justičním omylu. Obhájci z jeho povolání vyplývá značná zodpovědnost vůči svému klientovi. Nedostatečná příprava, nesoustředění na daný případ či špatně zvolená strategie mohou mít také na průběh procesu nepříznivý vliv.¹²⁴

Ve vztahu k dané věci je příhodné zmínit případ ve věci „Strickland v. Washington“ z roku 1984, na jehož základě se stanovil ve Spojených státech standard pro určování, kdy je právo obviněného na právního zástupce porušeno jeho nedostatečným výkonem. Odsouzený se obrátil na Nejvyšší soud s tvrzením, že jeho obhajoba byla vedena nedostatečně a rady jeho obhájce byly chybné. Soud v tomto rozhodnutí stanovil dvoudílný test na určení neúčinné pomoci právního zástupce. Nejvyšší soud požadoval prokázání dvou podmínek, a to konkrétně prokázání, že postup jeho právního zástupce nedosahoval „objektivního standardu“ a prokázání pravděpodobnosti, že nebyť neodborných pochybení obhájce, byl by výsledek trestního řízení jiný. Závěry zněly tak, že neefektivní pomoc obhájce přichází do úvahy, pokud právní zastoupení obviněného nedosahuje minimálních standardů způsobilosti a pečlivosti očekávané od advokáta. Závěry jsou opřeny i o ústavní zásadu z šestého dodatku Ústavy USA, která stanovuje právo na účinnou právní pomoc obhájce v trestním řízení.¹²⁵

¹²² JELÍNEK, Jiří et. al. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 9. vydání. Praha: Leges, 2022. s. 691. ISBN 978-80-7502-637-8.

¹²³ ŠÁMAL, Pavel et. al. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013. s. 436. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹²⁴ KASINEC, Rudolf. *Občan verzus štátna moc: justičný omyl, občianska neposlušnosť, právo na odpor*. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017. s. 47. ISBN 978-80-8168-684-9.

¹²⁵ Cornell Law School. *Ineffective assistance of counsel*. Online. červen 2023. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/wex/ineffective_assistance_of_counsel. [citováno 2024-02-27].

3.6. Oficiální pochybení

Pochybení, které může vést až k justičnímu omylu, může nastat na základě rozhodovací činnosti jakéhokoli orgánu činném v trestním řízení. Na každý takový orgán jsou kladeny vysoké nároky, které musí dodržet. Justiční omyly jsou v České republice nejčastěji spojovány se soudní mocí. Nelze však opomíjet celý průběh trestního řízení a možný vznik omylu v jakékoli fázi. Jedna z typologií justičních omylů může být tedy postavena i dle subjektu, který za něj nese odpovědnost. „Všichni, kteří se účastní trestního řízení na jakékoli úrovni, by měli přistupovat ke svým rozhodnutím s maximální zodpovědností a měli by nést následky svých případných pochybení. Rozhodují o životech druhých a ovlivňují nejen je osobně, ale i jejich rodiny a nejbližší okolí.“¹²⁶

Omyly mohou vzniknout již v počátečních fázích trestního řízení. Dle § 158 tr. řádu „je policejní orgán povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele.“¹²⁷ I při prvotních úkonech může dojít k vadným postupům. Může se jednat o zadržení nesprávné osoby, porušení občanských práv při zatýkání či o různá pochybení během procesních úkonů. K nesprávným postupům může dojít třeba při výslechu, na jehož konci může být vynucené nebo falešné přiznání v důsledku nátlakových metod.¹²⁸ V přípravném řízení státní zástupce odpovídá za zákonnost jeho průběhu. Z toho důvodu jsou oprávnění a povinnosti státního zástupce v přípravném řízení různorodé, kdy základ je tvořen zejména § 157 odst. 2, § 174 a § 175 tr. řádu.

„Bytostnou povinností státního zástupce má být snaha maximálně objektivně zjistit skutečný stav věci, tedy co se doopravdy stalo, zda šlo o trestný čin a pokud ano, kdo je jím vinen. I když je státní zástupce přesvědčen, že určitá osoba se trestného činu dopustila, ani pak nemůže být zájmem nic jiného než to,

¹²⁶ Redakce advokátního deníku. „Bez morálky není právo,“ zaznělo na konferenci o excesech v justici. Online. In: advokatnidenik.cz, 14.4. 2023. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2023/04/14/bez-moraliky-neni-pravo-shodli-se-recnici-na-konferenci-o-excesech-v-justici/>. [citováno 2024-02-27].

¹²⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁸ viz případ Jana Šafránka z podkapitoly 4.2.

*aby tato osoba byla usvědčena zákonným způsobem, aby byla uznána vinou jen dle příslušné právní kvalifikace a jen za to, co jí bylo prokázáno, a aby byla potrestána přiměřeně, tedy ani více, ani méně, než kolik jí náleží.*¹²⁹

Jak již bylo zmíněno, justiční omyly jsou nejčastěji spojeny s výkonem soudní moci či konkrétně přímo s osobou soudce. Dle § 79 zákona o soudech a soudcích jsou „*soudci a přísedící při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázáni pouze zákonem. Jsou povinni vykládat jej podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů, nestranně a spravedlivě a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem.*“¹³⁰ Na osobu soudce by měly být mimo jiné kladeny vysoké požadavky na jeho morální vlastnosti. Rovněž na konferenci o excesech v justici v roce 2023 zazněla věta: „*Bez morálky není právo.*“ Komplikace může tkvět i ve skutečnosti, že společnost vnímá spravedlnost tehdy, pokud je někdo odsouzen. Naproti tomu zproštění může být vnímáno spíše negativně. I tato skutečnost může mít mnohdy vliv na rozhodování soudu.¹³¹

Zásada volného hodnocení důkazů vyjádřená v § 2 odst. 6 tr. řádu stanoví, že: „*Orgány činné v trestním řízení hodnotí důkazy podle svého vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.*“¹³² Orgány činné v trestním řízení musí své vnitřní přesvědčení řádně odůvodnit, a to včetně zdůvodnění, proč nebyly připuštěny další důkazy.¹³³ Rozhodování českého soudce nelze zařadit přímo do subjektivní ani objektivní teorie. Kvůli riziku svévole nemůže být čistě subjektivistické, ale zároveň nemůže spočívat jen na empirických poznacích. Pro míru důkazů je klíčové svobodně vytvořené vnitřní přesvědčení soudce, které reprezentuje subjektivní prvek, který je však dostatečně opřen o objektivní prvky. Objektivizace pro účely vnitřního

¹²⁹ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. s. 181. ISBN 978-80-7598-306-0.

¹³⁰ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů, ve znění pozdějších předpisů.

¹³¹ Redakce advokátního deníku. „*Bez morálky není právo,*“ *zaznělo na konferenci o excesech v justici*. Online. In: *advokatnidenik.cz*, 14.4. 2023. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2023/04/14/bez-moralky-neni-pravo-shodli-se-recnici-na-konferenci-o-excesech-v-justici/>. [citováno 2024-02-27].

¹³² Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹³³ NOVOTNÝ, František et al. *Trestní právo procesní*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. s. 44. ISBN 978-80-7380-677-4.

přesvědčení je podepřená o další zásady jako je zásada bezprostřednosti, ústnosti, oficiality, zásada vyhledávací, zásada in dubio pro reo a presumpce nevinny. Hlavní korekci soudcovské volnosti představuje zásada materiální pravdy.¹³⁴

4. Případy justičních omylů z českého prostředí

Následující kapitola je věnována rozboru jednotlivých, konkrétních případů z České republiky, u kterých lze konstatovat, že z nějakého důvodu došlo k justičnímu omylu. První podkapitola rozebírá průběh trestní kauzy, ve které byla podána stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva občanem České republiky Robertem Tempel, která byla přijata a vyhodnocena jako důvodná s odkazem na čl. 6 Úmluvy. Druhý případ mapuje kauzu Jana Šafránka, který byl nespravedlivě odsouzen v roce 1993 a na jehož kauze se podepsalo mnoho pochybení všech orgánů činných v trestním řízení. Ve třetím případě, kde byl nespravedlivě odsouzen Michal Šnajdr, hrály roli zejména problematické pachové stopy, ale také záměrná činnost policie. Čtvrtá a zároveň poslední podkapitola představuje případ Tomáše Tomana, ve kterém hlavní význam hrál znalecký posudek z oboru forenzní biomechaniky.

4.1. Případ: „Tempel proti České republice“

Rozhodnutí: Rozsudek Tempel proti České republice ze dne 25. června 2020, řízení bylo zahájeno stížností č. 44151/12 směřující proti České republice, kterou podal občan České republiky Robert Tempel („stěžovatel“).

Dotčená ustanovení trestního řádu:

- § 2 odst. 5 a 6
- § 258 odst. 1 písm. b) a c)
- § 259 odst. 5 písm. a)
- § 262
- § 263 odst. 7

¹³⁴ FENYK, Jaroslav. *Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení*. In: *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 117-134. ISBN 978-80-210-8921-1.

Česká republika neuspěla u Evropského soudu pro lidská práva („ESLP“), který se postavil na stranu doživotně odsouzeného Roberta Tempela. ESLP došel k závěru, že česká justice svými postupy porušila Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod („Úmluvu“). Na základě tohoto rozhodnutí poté Ústavní soud zrušil čtyři rozsudky a Vrchní soud v Praze se musel v roce 2021, po čtrnácti letech, zabývat znovu odvoláním státní zástupkyně. Stížnost k ESLP byla podána v roce 11. července 2012 poté, co byla další ústavní stížnost vyhodnocena jako neopodstatněná. Řízení bylo zahájeno stížností č. 44151/12 směřující proti České republice. Dne 2. června roku 2020 ESLP vynesl konečný rozsudek.

Stěžovatel se odvolával na čl. 6 odst. 1 Úmluvy s tvrzením, že trestní řízení vedené proti němu bylo nespravedlivé. Konkrétně se jednalo o tvrzení, že odvolací soud „vnutil“ své rozhodnutí o vině stěžovatele soudu prvního stupně, který ho již předtím čtyřikrát zprostil obžaloby. Ustanovení § 259 odst. 5 trestního řádu říká, že: *„odvolací soud nemůže sám uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl zproštěn.“*¹³⁵ Jakmile soud prvního stupně odmítl stěžovatele uznat vinným, odvolací soud přikázal věc k rozhodnutí jinému prvostupňovému soudu, který následně zhodnotil důkazy shodně s odvolacím soudem. Další namítanou záležitostí byla také nepřiměřená délka řízení s odkazem na čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

První řízení

V září roku 2004 zprostil Krajský soud v Plzni Roberta Tempela obžaloby z vraždy a nedovoleného ozbrojování. Nebylo spolehlivě prokázáno, že se trestného činu vraždy dvou osob skutečně dopustil výše zmíněný Robert Tempel. Klíčové zde byly výpovědi dvou osob. První verzi přinesl sám stěžovatel s tvrzením, že trestného činu vraždy se dopustil klíčový svědek obžaloby L.V. v souvislosti s prodejem drog. Na druhé straně tento svědek, který se celé události účastnil, ve své výpovědi uvedl, že vraždy se dopustil pouze stěžovatel s cílem zmocnit se automobilu jedné z obětí. Krajský soud v Plzni jako prvostupňový orgán v této věci došel k závěru, že výpověď svědka L.V. není

¹³⁵ § 259 odst. 5 písm. a) Zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

věrohodná a stěžovatele zprostil obžaloby. Nutno podotknout, že výpověď svědka byla jediným přímým důkazem proti stěžovateli.

Ve věci bylo následně podáno odvolání státním zástupcem, který se odvolal proti výroku o zproštění obžaloby z trestného činu vraždy a nedovoleného ozbrojování. Vzápětí Vrchní soud v Praze jako druhostupňový orgán napadený rozsudek zrušil a věc vrátil zpět k novému projednání. Hlavní výtka se týkala nedostatečného hodnocení důkazů. Odvolací soud může ve smyslu § 258 odst. 1 písm. b) a c) tr. řádu zrušit napadený rozsudek také pro nejasnost či neúplnost skutkových zjištění, nebo pokud je třeba opakovat nebo provést nové důkazy.¹³⁶

Druhé řízení

V únoru 2005 uznal Krajský soud v Plzni stěžovatele vinným z loupeže a odsoudil ho k trestu odnětí svobody v délce 13 let a 6 měsíců. Došlo však opět ke zproštění obžaloby z trestného činu vraždy i nedovoleného ozbrojování. Soud dále trval na stejném tvrzení, že jediný a klíčový svědek L.V. je nevěrohodný. Vrchní soud zrušil tu část obžaloby stěžovatele týkající se zproštění z trestného činu vraždy a přikázal věc jinému senátu Krajského soudu v Plzni. To se opírá o ustanovení vyjádřeném v § 262 tr. řádu, který stanoví, že: „*Rozhodne-li odvolací soud, že se věc vrací k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně, může zároveň nařídit, aby byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu. Z důležitého důvodu může také nařídit, aby ji projednal a rozhodl jiný soud téhož druhu a téhož stupně v jeho obvodě.*“¹³⁷ Odvolací soud vyslovil názor, že původní senát Krajského soudu zaujal jednostranný postoj zvýhodňující stěžovatele. Daný soud také vznesl pochybnosti týkající se schopnosti původního složení senátu rozhodnout ve věci objektivně.

V návaznosti na fakt, že věc byla přikázána jinému senátu Krajského soudu v Plzni, podal stěžovatel Ústavní stížnost s odůvodněním, že bylo porušeno jeho právo na zákonného soudce. Ústavní soud rozhodl usnesením dne 15.9.2005. Stěžovatel napadal výrok, kdy bylo podle § 262 tr. řádu nařízeno, aby věc byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu Krajského soudu v Plzni.

¹³⁶ § 258 odst. 1 písm. b) a c) Zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění posledních předpisů

¹³⁷ § 262 Zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění posledních předpisů.

Namítal především, že rozhodnutí z § 262 tr. řádu musí být učiněno pouze z mimořádných důvodů. Odůvodnění Vrchního soudu pro výše uvedený postup podle něj není odpovídající závažnosti zásahu do ústavních práv. Konkrétně namítal porušení ústavně zaručeného práva vyplývajícího z čl. 38 odst. 1 Listiny, které garantuje právo na zákonného soudce.¹³⁸

Ústavní stížnost byla vyhodnocena jako zjevně neopodstatněná a byla odmítnuta. V usnesení Ústavní soud shrnuje, že povahou tohoto základního práva se vyjadřoval již v několika předešlých rozhodnutích a uvádí, že: „*orgány veřejné moci musí respektovat příslušnost soudu a soudce a že napadlé věci musí být přidělovány v souladu s rozvrhem práce.*“¹³⁹ Článek 38 odst. 1 Listiny zastává v praxi především ochranu účelovému obsazení jednatelského soudu ad hoc. Ústavní soud se rovněž již v minulosti zabýval stížnostmi, které namítaly použití postupu dle § 262 tr. řádu. Jedná se například o Nález ÚS III. ÚS 90/95 ze dne 7.12.1995, který se rovněž zabývá odnětím a přikázáním věci v trestním řízení za účelem zjištění objektivní pravdy. Ústavní soud zde došel k závěru, že pro tento postup musí být splněny důležité důvody, obdobně jako je zmíněno u odnětí a přikázání věci dle § 25 tr. řádu. Pro posouzení existence takto důležitých důvodů je zásadní zhodnotit fakt, zda u místně příslušného soudu lze zajistit a dodržet základní zásady trestního řízení dle § 2 tr. řádu a vyloučit jakékoliv pochybnosti o nestrannosti soudu, jakožto zásady vyplývající z čl. 36 odst. 1 Listiny.¹⁴⁰

Vrchní soud uvádí, že dokazování nebylo provedeno komplexně. Krajskému soudu bylo vytýkáno především to, že nepřihlédl ke všem opatřeným a jím provedeným důkazům a nevypořádal se tak se všemi okolnostmi významnými pro objektivní rozhodnutí. Opět se tedy dopustil shodných pochybení, která mu již byla vytýkána. Jako hlavní důvody Vrchní soud uvádí, že nebylo soudem

¹³⁸ Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁹ Usnesení Ústavního soudu III. ÚS 389/05 ze dne 15.9.2005. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-389-05>. [citováno 2023-12-10].

¹⁴⁰ Nález Ústavního soudu III. ÚS 90/95 ze dne 7.12.1995. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-90-95>. [citováno 2023-12-10].

prvního stupně provedeno hodnocení důkazů v potřebném rozsahu a že se soud zabýval pouze věrohodností svědka L.V., ale nikoliv stěžovatele.¹⁴¹

Třetí řízení

V květnu 2006 senát Krajského soudu v novém složení opět zprostil stěžovatele obžaloby z vraždy s odvoláním na nevěrohodnost svědectví L.V. a na skutečnost, že nepřímé důkazy nepoukazovaly jednoznačně a bez důvodných pochybností na vinu stěžovatele. Vrchní soud opět zrušil napadený rozsudek soudu prvního stupně a věc vrátil stejnému senátu k novému projednání. Vrchní soud shledává nedostatečnost zejména ve způsobu hodnocení důkazů a v tom, že senát neopustil jednostranný náhled na věc svědčící ve prospěch stěžovatele. Odvolací soud tedy již nevytýká, že by se senát nezabýval hodnocením a jeho odůvodněním, ale vytýká to, jakým způsobem ke zhodnocení došlo. Odvolací soud rovněž zmiňuje, že: „*také zásada in dubio pro reo má své meze a neznamená, že všechny pochybnosti budou vykládány striktně ve prospěch obžalovaného.*“¹⁴² Další vytýkaná skutečnost se týkala samotné osoby stěžovatele, kdy bylo především poukazováno na záležitost, že soud prvního stupně nezohlednil řadu okolností klíčových pro posouzení přímo jeho věrohodnosti. V potaz nebyl vzat ani psychologický znalecký posudek vyjadřující se k jeho osobnosti, který stěžovatele zhodnotil jako dominantní a suverénní osobu se sklony k agresivitě. Obecně tedy dle názoru pražského Vrchního soudu došlo k bagatelizaci určitých důkazů a na druhé straně k přeceňování jiných důkazů.

Čtvrté řízení

V březnu roku 2007 zprostil Krajský soud stěžovatele obžaloby z vraždy již počtvrté. Ačkoliv zhodnotil další důkazy a vzal v potaz i další namítané skutečnosti Vrchním soudem, nebyl přesvědčen o tom, že vina stěžovatele je prokázána bez značných pochybností. Rovněž se zmínil o tom, že pokud by se proti svému přesvědčení řídil pouze výtkami odvolacího soudu, porušil by tak

¹⁴¹ Usnesení Ústavního soudu III. ÚS 389/05 ze dne 15.9.2005. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-389-055>. [citováno 2023-12-10].

¹⁴² Rozsudek ve Věci Tempel proti České republice ze dne 25.6.2020, stížnost č. 44151/12. Online. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/622E67BBA23F4400C12585F80046E484?openDocument&Highlight=0. [citováno 2023-12-11].

zásadu volného hodnocení důkazů dle § 2 odst. 6 tr. řádu. V návaznosti již na čtvrté zproštění Vrchní soud zrušil už čtvrtý rozsudek v dané věci a přikázal, aby ve věci rozhodl jiný Krajský soud v jeho obvodu. Věc se tedy dostala ke Krajskému soudu v Praze k novému projednání, a to opět s odvoláním na již několikrát zmiňovaný § 262 tr. řádu.

Vrchní soud v Praze uvedl, že se Krajský soud v Plzni i přes opětovné zrušení rozsudků přiklonil ke zproštění stěžovatele. Stalo se tak i přes fakt, že po vydání dvou zprošťujících rozsudků byla věc na základě § 262 tr. řádu původnímu složení senátu odňata a přikázána jinému senátu Krajského soudu v Plzni. Další dva zprošťující rozsudky byly vydány již novým složením senátu. Vrchní soud uvedl, že jsou zde závažné pochybnosti o tom, zda je Krajský soud v Plzni celkově schopen se oprostít od zaujatého jednostranného postoje a rozhodnout ve věci objektivně. V návaznosti na tato jednání podal stěžovatel další ústavní stížnost, která byla taktéž odmítnuta. V ústavní stížnosti je vytýkáno, že jednáním Vrchního soudu bylo porušeno ústavně zakotvené právo na zákonného soudce. Stěžovatel zastával názor, že důvody, které vedly Vrchní soud k nařízení, aby byla věc byla projednána a rozhodnuta jiným soudem, neodpovídají zákonným důvodům. Důvodem tohoto jednání měla být snaha prosadit své vlastní hodnocení důkazu do rozhodnutí prvoinstančního soudu.¹⁴³

V listopadu 2008 uznal Krajský soud v Praze stěžovatele vinným trestným činem vraždy podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. a) a h) dnes již neplatného trestního zákoníku. Jednalo se tedy o vraždu na dvou osobách v úmyslu získat majetkový prospěch.¹⁴⁴ Soud ho odsoudil k doživotnímu trestu odnětí svobody. Událost, jak jej popsal svědek L.V., je dle názoru soudu v klíčových bodech věrohodná. Soud shledal popis událostí svědkem L.V. přesvědčivějším a přesnějším. Vrchní soud potvrdil odsuzující rozsudek a ztotožnil se se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně. Stěžovatel dále podal dovolání k Nejvyššímu soudu, ten však dovolání odmítnul pro zjevnou neopodstatněnost.¹⁴⁵ Nejvyšší soud se ztotožnil

¹⁴³ Usnesení Ústavního soudu III. ÚS 1913/07 ze dne 13.12.2007. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-1913-07>. [citováno 2024-02-20].

¹⁴⁴ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění k 1.1.2010.

¹⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.7.2011 se sp. zn. 790/2010. Online. Dostupné z: <https://kraken.slv.cz/8Tdo790/2010>. [citováno 2023-11-24].

s přesvědčením soudů obou stupňů, že provedené důkazy tvoří ve svém souhrnu logickou a uzavřenou soustavu důkazů, které prokazují, že pachatelem činu je obviněný. V dané věci tak nebyl zjištěn případ svévolného hodnocení důkazů.

Právní posouzení vycházející z názoru ESLP

Stěžovatel namítal porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy z důvodů porušení práva na spravedlivý proces. Je namítáno především, že došlo k nezákonnému přikázání věci jinému soudu prvního stupně. Vrchní soud totiž přikázal věc soudu ve svém obvodu, tudíž Krajskému soudu v Praze. Dále namítá, že odvolací soud posuzoval věrohodnost klíčového svědka, aniž by ho sám vyslechnul a následně uděloval prvostupňovému soudu pokyny, jak má rozhodnout. Tyto skutečnosti byly ESLP vyhodnoceny jako opodstatněné a přijatelné. Stěžovatel namítá použití § 262 tr. řádu s tím, že tak odvolací soud učinil se záměrem prosazení vlastního názoru, který ukazuje na vinu stěžovatele. „Soud (ESLP) zdůrazňuje, že právo na spravedlivý proces nelze posuzovat jako jediné neměnné pravidlo, ale nutně závisí na okolnostech projednávané věci. Soud se proto při přezkumu stížnosti na poli čl. 6 odst. 1 zaměří především na posouzení spravedlnosti trestního řízení v jeho celistvosti.“¹⁴⁶ ESLP taktéž zmiňuje důležitý fakt, a to, že: „Soud (ESLP) by neměl fungovat jako čtvrtá instance, a proto v rámci čl. 6 odst. 1 nezpochybňuje hodnocení důkazů vnitrostátními soudy, ledaže lze jejich závěry považovat za svévolné nebo zjevně nepřiměřené“¹⁴⁷

Soud se musel vyjádřit i k tolik skloňovanému § 262 tr. řádu. Je zde upozorňováno zejména na fakt, že rozhodnutí podle tohoto ustanovení by mělo být použito zcela výjimečně a v odůvodněných případech, zatímco Vrchní soud jej opakoval do té doby, dokud Krajský soud v roce 2008 neuznal stěžovatele vinným z vraždy, zatímco u Krajského soudu v Plzni došlo čtyřikrát ke zproštění. Soud se nadále zabýval tím, že Vrchní soud vytýkal Krajskému soudu způsob hodnocení důkazů, zejména posuzování věrohodnosti klíčového svědka. ESLP

¹⁴⁶ Rozsudek ve Věci Tempel proti České republice ze dne 25.6.2020, stížnost č. 44151/12. Online. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/622E67BBA23F4400C12585F80046E484?openDocument&Highlight=0. [citováno 2023-12-11].

¹⁴⁷ Rozsudek ve Věci Tempel proti České republice ze dne 25.6.2020, stížnost č. 44151/12. Online. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/622E67BBA23F4400C12585F80046E484?openDocument&Highlight=0. [citováno 2023-12-11].

shledal, že toto jednání je v rozporu s § 263 odst. 7 tr. řádu, podle kterého je odvolací soud vázán hodnocením důkazů provedeným prvostupňovým soudem, v opačném případě by odvolací soud musel takový důkaz znovu provést.¹⁴⁸ Vrchní soud však klíčového svědka sám nevyslechl, a i tak přímo sám posoudil jeho věrohodnost.

„Soud (ESLP) má za to, že procesní postup uplatněný Vrchním soudem v této věci mohl vést v důsledku k tomu, že Krajský soud v Praze považoval rozhodnutí o stěžovatelově vině za jediné možné rozhodnutí, jež vrchní soud akceptuje a řízení se jím ukončí. Podle názoru Soudu sled událostí v tomto případě významně svědčí o selhání justice, jímž utrpěla celková spravedlivost řízení. Soud tedy dospěl k závěru, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.“¹⁴⁹

ESLP se rovněž musel zabývat i čl. 6 odst. 1 ve smyslu, zda byla délka trestního řízení nepřiměřeně dlouhá. Smyslem požadavku „přiměřené lhůty“ je zajistit, aby v přiměřené lhůtě a na základě soudního rozhodnutí byl učiněn konec nejistotě, v níž se osoba nachází. Důležitou roli zde hraje také složitost případu a úsilí soudu řízení co nejvíce urychlit.¹⁵⁰ Je nutné podotknout, že vnitrostátní soudy uznaly porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, ale měly za to, že samotné konstatování tohoto faktu představuje dostatečnou náhradu. Přiznaná náprava, která dle ESLP závisí na všech okolnostech případu, musí být realizována na úrovni vnitrostátních soudů. Vnitrostátní soudy nepřikročily v rámci nápravy k žádnému jinému možnému způsobu nápravy, například zmírnění trestu či zadostiučinění v penězích. Soud se však s tímto názorem neztotožnil a shledal, že vzhledem k okolnostem případu nebyla stěžovateli přiznána dostatečná náprava. Je zde napomínána zejména délka trestního řízení ve vztahu k opakovanému vrácení věci. Stížnost Roberta Tempela byla tedy jednomyslně prohlášena za přijatelnou. Bylo ve věci konstatováno porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy. ESLP rovněž uložil České republice, jakožto žalovanému

¹⁴⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁹ Rozsudek ve Věci Tempel proti České republice ze dne 25.6.2020, stížnost č. 44151/12. Online. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/622E67BBA23F4400C12585F80046E484?openDocument&Highlight=0. [citováno 2023-12-11].

¹⁵⁰ ČAPEK, Jan. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv: [komentář s judikaturou]*. Praha: Linde, 2010. s. 164. ISBN 978-80-7201-789-4.

státu, povinnost zaplatit stěžovateli určité částky. Jednalo se zejména o 12 500 euro, coby náhradu nemajetkové újmy.

Poté, co nabyl rozsudek ESLP právní moci, podal stěžovatel k Ústavnímu soudu návrh na povolení obnovy řízení ve věcech jeho ústavních stížností. Ústavní soud České republiky zvážil argumentaci navrhovatele i názor ESLP a povolil usnesením návrh na obnovu řízení. V tomto případě je odkazováno na § 119 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, kde je stanoveno, že: „*Rozhodoval-li Ústavní soud ve věci, v níž mezinárodní soud shledal, že zásahem orgánu veřejné moci bylo v rozporu s mezinárodní smlouvou porušeno lidské právo nebo základní svoboda, lze proti takovému rozhodnutí Ústavního soudu podat návrh na obnovu řízení za podmínek stanovených tímto zákonem.*“¹⁵¹ Obnova řízení ve věcech ústavních stížností Roberta Tempela byla povolena usnesením Ústavního soudu ze dne 9.2.2021.¹⁵² V nález Ústavního soudu ze dne 27.7.2021 bylo poté konstatováno, že Vrchní soud v Praze výrazně popřel nejen základní zásady týkající se důkazního břemene, ale též prolomil zákonná omezení postupu odvolacího soudu. Ústavní soud zrušil čtyři odsuzující rozhodnutí trestních soudů v dané věci a trestní řízení se vrátilo do stadia po vyhlášení zprošťujícího rozsudku z března roku 2007.¹⁵³ Vrchní soud v Praze dne 14.10.2021 definitivně potvrdil rozsudek Krajského soudu v Plzni z roku 2007, kterým byl Robert Tempel zproštěn obžaloby z dvojnásobné vraždy.¹⁵⁴

Rozsudek ve věci Tempel proti České republice se stal poměrně zásadním a rovněž jeho efekt je značně široký. Byl charakterizován například jako „*ukázkový příklad zásahu Evropského soudu pro lidská práva do rozhodnutí Ústavního soudu a obecných soudů České republiky se zásadním přesahem do jejich judikatury a dopadem na připravovanou reformu trestního řízení*“. U této kauzy se také vžil termín označovaný jako „soudní ping-pong.“ Původ komplikovanosti

¹⁵¹ Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵² Usnesení Ústavního soudu ze dne 9.2.2021 Pl. ÚS 110/20. Online. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-110-20_1. [citováno 2024-02-25].

¹⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 27.7.2021 Pl. ÚS 110/20. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2021/Pl._US_110_20_an_na_web.pdf. [citováno 2024-02-25].

¹⁵⁴ iRozhlas. *Soud potvrdil osvobození Roberta Tempela. Za dvojnásobnou vraždu z roku 2001 dostal doživotí.* Online. 14.10.2021. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/robert-tempel-vrchni-soud-praha-osvobozeni-vrazda_2110141143_tzr. [citováno 2024-02-26].

případu může spočívat rovněž v současné úpravě odvolacího řízení, zejména co se týče § 259 odst. 5 písm. a) tr. řádu, který stanoví, že odvolací soud nemůže sám uznat obžalovaného vinným skutkem, pro nějž byl soudem prvního stupně zproštěn. Možnosti odvolacího senátu k prosazení odlišného názoru jsou tím značně omezeny. Probíhající rekodifikace trestního řízení by tak dle určitých názorů mohla mít vliv i na toto ustanovení.¹⁵⁵

4.2. Případ Jana Šafránka

Jako druhý případ justičního omylu byla zvolena kauza Jana Šafránka z roku 1992. V roce 1992 policie zatkla tehdy devatenáctiletého Jana Šafránka z Hlinska za to, že měl údajně znásilnit a vydírat dvě ženy. K tomu mělo dojít pod pohrůzkou smrti. Soud mu nejprve uložil trest odnětí svobody ve výši tři a půl roku, posléze trest snížil na jeden rok ve výkonu trestu. Skutečný pachatel byl vypátrán až čtrnáct let po trestném činu. Obnova řízení byla povolena a původní odsuzující rozsudek byl zrušen. S nálepkou devianta ale musel žít až do roku 2010, kdy byl vydán osvobozující rozsudek. Po zprošťujícím rozsudku žádal poškozený Jan Šafránek stát o 35 milionů korun. V roce 2013 mu bylo přiznáno 4.88 milionů korun jako náhrada za nemajetkovou újmu.¹⁵⁶

Okresní soud ve Žďáru nad Sázavou rozhodl o obžalovaném 8. dubna 1993 v hlavním líčení. Podle rozsudku¹⁵⁷ obžalovaný Jan Šafránek spáchal trestný čin neoprávněného užívání cizí věci podle § 249 odst.1 tr. zákoníku, trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zákoníku a trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 1 tr. zákoníku.¹⁵⁸ Obžalovanému byl uložen úhrnný trest ve výši tři a půl roku. Obžalovaný se výše uvedených skutků měl dopustit tak, že 30. července 1992 okolo 22.20 hodin odcizil v objektu určité firmy při výkonu strážní služby neoprávněné firemní motocykl. O pár hodin později, již 31.7.1992 kolem 2

¹⁵⁵ FREMR, Robert. *Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva Tempel proti České republice: ukázkový příklad zásahu Evropského soudu pro lidská práva do rozhodnutí Ústavního soudu a obecných soudů České republiky se zásadním přesahem do jejich judikatury a dopadem na připravovanou reformu trestního řízení*. In: Symposium na téma pořádané Ústavním soudem na téma Víceúrovňová spravedlnost. Brno, 8. září 2022. Brno: Ústavní soud ČR, 2023. ISBN 978-80-87687-39-0.

¹⁵⁶ FORMÁČKOVÁ, Marie. *Zločiny beze zbraní*. Brno: Innocent Films Production, 2021-. s. 7. ISBN 978-80-11-00668-6.

¹⁵⁷ Rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 8.4.1993, č.j. 2 T 365/92-246. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, podané dne 29.12.2023.

¹⁵⁸ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění k 1.1.2010.

hodiny, násilím odvedl poškozenou ze silnice do pole, kde ji donutil k různým sexuálním praktikám. Následně jí měl vyhrožovat, že pokud událost někomu oznámí, tak ji nakazí virem HIV nebo ji zastřelí.

V odůvodnění je zmíněno, že obžalovaný při výkonu strážní služby neoprávněně užil firemní motocykl, jízdu nezaznamenal do knihy výjezdů a ujel 6 kilometrů do další obce. Na silnici za obcí potkal poškozenou. Dívka stručně popsala pachatele jako muže ve věku 40-50 let s výškou 175 cm, střední postavy, oblečeného do tenkého vatovaného kabátu a kalhot, kdy na místo se dopravil na malém motocyklu. Násilím, taháním za vlasy a pod pohrůžkou použití nože ji odtáhl do vzrostlého obilí, kde ji donutil k různým sexuálním praktikám. Po tomto jednání jí vyhrožoval, že ji nakazí virem HIV nebo ji zastřelí, pokud vše oznámí na policii. Dlužno dodat, že Janu Šafránkovi v dané době bylo devatenáct let a byl spíše hubené postavy.¹⁵⁹

Jan Šafránek se během výslechu na policii k trestné činnosti doznal. Bohužel však ze spisového materiálu není patrné, jakým způsobem byl vytipován a co vedlo vyšetřující policisty k podezření vůči němu. Dle spisového materiálu byl dále proveden vyšetřovací pokus (takto byl úkon v protokolu nazván), při kterém Jan Š. za údajné přítomnosti obhájce a bez přítomnosti nezúčastněné osoby ukázal, kde poškozenou napadl. Úkon byl zadokumentován písemným protokolem a příloženou fotodokumentací. Obviněný Jan Š. poté popřel, že by trestnou činnost spáchal a vypověděl, že při předchozím výslechu vypovídal pod nátlakem, že bude ihned odvezen do věznice.

V mezidobí mezi těmito vyšetřovacími úkony, dne 15.8.1992, tedy přibližně dva týdny po předchozí trestné činnosti, došlo ke znásilnění. Pachatel se na místo opět dopravil na motocyklu. Ženu pod pohrůžkou zabití zatáhl do pole, kde na ní vykonal soulož. Bylo tedy usouzeno, že trestný čin nese spoustu shodných znaků se skutkem ze dne 31.7. Jan Š. byl opět obviněn, tentokrát pro trestný čin znásilnění dle § 241 odst. 1 tr. zákoníku. K trestné činnosti se nakonec doznal, avšak bez přítomnosti obhájce. I v tomto případě mělo být Janem Š. označeno místo, kde došlo ke znásilnění. Tentokrát však byl úkon protokolárně nazván jako

¹⁵⁹ HYNEK, Michal a JUŠTA, Milan. "Já jsem nevinnej!". Kriminalistický sborník. Roč. 61, č. 2(2017), s. 4.

prověrka na místě. Jeho ustanoveného obhájce se však o těchto úkonech nepodařilo vyrozumět. Dne 21.9. byl vzat do vyšetřovací vazby bez přítomnosti obhájce. Obě trestné činnosti byly spojeny ke společnému řízení podle § 23 odst. 3 tr. řádu.¹⁶⁰

Dle odsuzujícího rozsudku se obžalovaný nedoznal k jednání, že by neoprávněně užil firemní motocykl, na kterém by odjel na místo, kde došlo k činu. Na svou obhajobu uvedl, že sice neměl povolení k použití motocyklu mimo objekt firmy, ale v obou případech jezdil pouze po objektu závodu firmy, kde pracoval. Dne 30.7.1992 motocykl půjčil svědku, který zde rovněž pracoval a následující den motocykl nepoužil k jízdě na místo činu. Tato obhajoba Jana Šafránka ovšem soud nepřesvědčila. Z výpovědi ze dne 7.8.1992 soud však zjistil, že obžalovaný se při svém výslechu k použití motocyklu v obou případech zcela doznal. Obžalovaný zcela popřel, že by spáchal jednání, kterým se měl dopustit vydírání a znásilnění na poškozených. Uvedl, že v kritickou dobu se s poškozenou nesetkal, zná ji pouze od vidění a že v té době byl v práci, jejíž areál neopustil až do 6 hodin do rána následujícího dne. Ani tuto obhajobu však soud nevzal v potaz z důvodu skutečnosti, že obžalovaný se k jednání během vyšetřování zcela doznal. Obžalovaný namítal, že byl během výslechu donucován ke svému doznání příslušníky policie, kteří mu měli vyhrožovat. Toto tvrzení ovšem nebylo prokázáno. Z výpovědi svědka vyplynulo, že nedošlo k jakémukoli donucování během výslechu a že vše bylo provedeno objektivně a v souladu s procesními předpisy. V rozsudku je uvedeno, že: *„si lze jen těžko představit, že by měl obžalovaný objektivní možnost doznat se k něčemu, co ve skutečnosti neprožil a neprovedl.“*¹⁶¹

Jak již bylo zmíněné, s obžalovaným byl prováděn také vyšetřovací pokus a prověrka na místě. Z protokolu a z fotodokumentace vyplývá, že přesně označil místa trestné činnosti. Výpověď poškozené byla vyhodnocena jako věrohodná v návaznosti na znalecký posudek z odvětví psychologie. Ze znaleckého

¹⁶⁰ HYNEK, Michal a JUŠTA, Milan. "Já jsem nevinnej!". Kriminalistický sborník. Roč. 61, č. 2(2017), s. 5.

¹⁶¹ Rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 8.4.1993, č.j. 2 T 365/92-246. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, podané dne 29.12.2023.

posudku z odvětví soudní psychiatrie plyne, že obžalovaný v době činu mohl rozpoznat nebezpečnost svého jednání a taktéž své jednání ovládat. Byly ovšem vzneseny pochybnosti o jeho problémech v sociosexuální adaptaci. Nejzásadnější roli v celém tomto případě hraje výsledek biologické expertizy. Tento fakt se ukázal však až po letech, kdy došlo ke zjištění, že pachatelem je někdo jiný, a to na základě právě onoho důkazu. Jedná se o důkaz, kdy z odborných vyjádření policie a OKTE soud zjistil, že na oděvu poškozené byly zjištěny spermie stejné skupinové krevní skupiny, jako má obžalovaný. Na základě všech výše zmíněných skutečností došel soud jednoznačně k závěru, že obžalovaný Jan Š. se dopustil trestné činnosti dne 31.7.1992.

I v případě druhého trestného činu, konkrétně znásilnění ze dne 15.8.1992, soud nebral v potaz jeho obhajobu, jelikož i k tomuto trestnému činu se měl dříve doznat. Opět zde bylo zdůrazněno, že nebyl během výslechu k doznání jakkoli donucován a že při prověrce na místě sám označil předmětná místa. Z protokolu o prověrce plynulo, že byla řízena pouze jeho pokyny a nebyly mu předestírány žádné skutečnosti. I v tomto případě byla stěžejní biologická stopa z oděvu poškozené (šlo rovněž o zajištění spermatu), která vykazovala stejnou krevní skupinu, jako má obžalovaný.

Ve věci vypovídal také otec, matka i sestra obžalovaného. Ti uvedli, že během kritické doby spal doma a nikam neodcházel. Těmto svědeckým výpovědím soud neuvěřil. Názor soudu nezměnil ani fakt, že jedna z poškozených nepoznala obžalovaného jako pachatele znásilnění. Soud se zabýval také osobností obžalovaného jako takovou. Vzhledem ke spáchaným trestným činům byla nebezpečnost jeho jednání vyhodnocena jako vysoká. Co se týče místa jeho bydliště, byl hodnocen bez jakýchkoli negativních poznatků. Zaměstnavatel ho vyhodnotil jako průměrného pracovníka. Situaci mu sice ulehčovala dosavadní beztrestnost, přičemž přitěžující bylo spáchání více trestných činů.

Jan Šafránek strávil ve výkonu trestu odnětí svobody jeden rok. Zlom v případě nastal až v roce 2007 na popud sestry Jana Šafránka. V pořadu „Na stopě“ viděla tehdy reportáž, v němž kriminalisté popisovali případ násilného pachatele ze Žďárska. Případ Jana Šafránka se nápadně podobal tomu z reportáže. Sestra pana Šafránka se spojila s policií a domluvila si s nimi schůzku. Uvedla svá

podezření o tom, že její bratr je nevinný. Po prostudování kompletního spisového materiálu kriminalista došel k závěru, že jde jednoznačně o případ justičního omylu. V případě nastal zvrat, jelikož bylo zjištěno, že důkaz o nevině byl ve spisu již od samého počátku. Tímto důkazem byl již zmiňovaný výsledek biologické expertizy. Na oděvech obou poškozených bylo zajištěno sperma, které bylo následně podrobena biologické expertize. Zjistilo se, že obžalovaný má stejnou krevní skupinu, jako vyšlo z biologického materiálu z místa činu. Klíčovým faktem, které mohlo prokázat nevinu Jana Šafránka ihned na počátku vyšetřování byla skutečnost, že Jan Šafránek patří mezi tzv. nevylučovatele, u kterých lze zjistit krevní skupinu pouze z krve, nikoliv z jiné tělní tekutiny.¹⁶²

Dne 3. září 2010 se opět rozhodovalo ve věci Jana Šafránka ve Žďáru nad Sázavou. Obžalovaný byl zproštěn obžaloby¹⁶³ pro skutek, kterým měl spáchat trestný čin neoprávněného užití cizí věci. Šlo o údajné užití malého firemního motocyklu, který měl užít k soukromým účelům a dopravit se s ním na místo trestné činnosti. Obžalovaný byl zproštěn s odkazem na § 226 písm. a) tr. řádu, neboť nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán. Obžalovaný byl též zproštěn obžaloby pro trestný čin vydírání a znásilnění, V tomto případě s odkazem na § 226 písm. c) tr. řádu, neboť nebylo prokázáno, že tyto skutky spáchal obžalovaný. S podnětem k návrhu na obnovu řízení přišla Policie České republiky v roce 2007, konkrétně šlo o odbor obecné kriminality z Hradce Králové. Usnesením Krajského soudu v Brně, konkrétně pobočky v Jihlavě, bylo rozhodnuto tak, že se povoluje obnova řízení ve prospěch obžalovaného Jana Šafránka. Zároveň došlo ke zrušení odsuzujícího rozsudku z roku 1992, a to v celém výroku o vině, trestu a v dalších výrocích, které mají ve výroku o vině svůj podklad.

V tomto případě došlo k mnohým pochybením, které vedly k odsouzení nevinného Jana Šafránka. Při novém projednávání obžaloby obžalovaný trestnou činnost kompletně popřel. Dřívější doznání byla způsobena v důsledku

¹⁶² ČT24. *Oběť justičního omylu se nedočkala ani omluvy*. Online. In: ČT24.cz, 11.8.2011. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/obet-justicniho-omylu-se-nedockala-ani-omluvy-238171>. [citováno 2024-01-31].

¹⁶³ Rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 3.září 2010, č.j. 2 T 2/2009–327. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, podané dne 29.12.2023.

naléhání policie. Na této skutečnosti se částečně podílel i přístup jeho přiděleného obhájce. Byly uvedeny i další závažné chyby a porušení, které měly nepochybně svůj podíl na nespravedlivém odsouzení. Šlo například o porušení postupu při rekognici, kdy došlo k základní chybě v tom, že v oné době se obviněný před samotnou rekognicí potkal na chodbě s poškozenou, což je v rozporu s § 104b odst. 2 tr. řádu. Stejně tak prověrka na místě a vyšetřovací pokus byly provedeny proti základním zásadám.

Na spodních částech oděvů obou poškozených byla prokázána přítomnost spermií, které při testech zobrazily krevní skupinovou vlastnost A. Z odborného vyjádření bylo potvrzeno, že obžalovaný má krevní skupinu A, ale dle odebraného vzorku slin je nevylučovatelem krevní skupiny. Odborné vyjádření, které potvrdilo jeho krevní skupinu a fakt, že se jedná o nevylučovatele, byla provedena už v listopadu 1992. Tohoto údaje ve spisu si nevšimla policie, státní zástupce, prvostupňový ani druhostupňový soud a ani obhájci obviněného. Další biologické expertizy byly provedeny až rámci obnovy řízení. Konečně zde bylo potvrzeno, že obžalovaný nemůže být zůstavitelem spermatu vylučovatele krevní skupiny A. Této skutečnosti nebyla v rámci předchozího řízení vůbec věnována pozornost. Žádný z orgánů činných v trestním řízení na danou skutečnost neupozornil. Díky sdělení odboru obecné kriminality z Hradce Králové, který v roce 2007 upozornil na vážné pochybnosti v tomto případě, musel soud při projednání nové věci konstatovat jedině to, že v původním řízení došlo k celé řadě nejasností. Prověrka na místě měla být prováděna v nočních hodinách, avšak podle fotodokumentace byla provedena ve dne. Na porušení postupu při rekognici bylo již upozorněno. Sám obžalovaný několikrát upozorňoval, že při výslechu byl policisty donucován k doznání, což poukazuje na porušení procesních postupů již policisty na samém počátku. Pravý pachatel těchto trestných činností byl vypátrán. Byl již odsouzen Krajským soudem v Hradci Králové za sérii jiných znásilnění, které spáchal v období od 29.1.1994 do 16.7.2005.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 3.září 2010, č.j. 2 T 2/2009–327. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

Další kapitola případu poté představovala otázka odškodnění za justiční omyl. Jan Šafránek požadoval po Ministerstvu spravedlnosti celkově 35 milionů korun z důvodu značné újmy, která byla způsobena nedůvodným trestním stíháním, výkonem vazby a nezákonným odsouzením. Dne 21. února 2012 rozhodoval Obvodní soud pro Prahu 2 o zaplacení částky ve výši 2 824 950 korun. Rozsudkem bylo rozhodnuto tak, že Ministerstvo spravedlnosti je povinné žalobci zaplatit 366 000 korun, zbývající částka byla zamítnuta.¹⁶⁵ Další rozsudek padl o rok později v roce 2013. Tentokrát se rozhodovalo o nemajetkové újmě, která byla způsobena nespravedlivým odsouzením. Janu Šafránkovi byla v této odškodňovací fázi přiznána náhrada nemajetkové újmy ve výši 4,88 milionů korun.¹⁶⁶

4.3. Případ Michala Šnajdra

Třetí případ z českého prostředí představuje kroměřížská kauza neprávem odsouzeného Michala Šnajdra. Tento případ je z poměrně nedávné minulosti, figuruje v něm mnoho osob a je značně komplikovaný. Charakteristika je tedy zaměřena především na postavení Michala Šnajdra v daném případě. Pobočka Krajského soudu ve Zlíně v listopadu roku 2016 rozhodla o obžalovaných Michalu Šnajdrovi a Ladislavu Faltýnkovi. Dle rozsudku¹⁶⁷ ze dne 10. listopadu 2016 spáchali pokus zvláště závažného zločinu loupeže podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku a podle § 173 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3. tr. zákoníku, dále měli také spáchat zvláště závažný zločin neoprávněného opatření, padělání, a pozměnění platebního prostředku dle § 234 odst. 1. a odst. 4 písm. a) tr. zákoníku. Tímto rozsudkem byli zproštěny dvě další obžalované osoby s odkazem na § 226 písm. c) tr. řádu, jelikož se nepodařilo prokázat, že skutky spáchali tito obžalovaní.

¹⁶⁵ Rozsudek ze dne 21.2.2012, č.j. 10 C 105/2011–67. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/48729/2181685/40+Si+77+2020+rozsudek+10C+105+2011.pdf/d76b7fbb-a747-4c37-b685-364d749fa63e>. [citováno 2024-01-31].

¹⁶⁶ JURKOVÁ, Marcela. *Ministr Blažek uznal justiční omyl. Neprávem odsouzený dostane 4,88 milionu*. Online. In: domaci.hn.cz, 4.4.2013. Dostupné z: <https://domaci.hn.cz/c1-59632130-justicni-omyl-blazek-odsodnzeni-safranek>. [citováno 2024-01-31].

¹⁶⁷ Rozsudek Krajského soudu v Brně, pobočka ve Zlíně ze dne 10. listopadu 2016, č.j. 68 T 6/2016-1555. Online. Dostupné z: https://justice.cz/documents/15129/1856874/68T_6_2016_1555+anonym.pdf/d4cee365-8122-45ba-a7f2-7f4c6f14b62e. [citováno 2024-02-03]

Obžalovaný Michal Šnajdr byl odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v délce deseti let a Ladislav Faltýnek v délce pěti let. Obžalovaný Michal Šnajdr měl naplánovat z důvodu vlastního finančního profitu s další osobou či osobami únos Zuzany V., dcery jistého podnikatele, který byl v dané době odsouzen za stamilionové daňové úniky. Ke spolupráci byl následně přivzat obžalovaný L. Faltýnek. Samotný únos byl proveden 14. ledna 2014, kdy poškozená Zuzana V. byla přepadena a násilím odvedena do vozidla před jejím domem. S poškozenou takto pachatelé jezdili několik hodin, přičemž komunikovali s dalšími pachateli. Po několika hodinách se měl obžalovaný M. Šnajdr a další spolupachatelé s poškozenou dohodnout, že jim další den přiveze 100 000 000 korun. V důsledku této domluvy byla poškozená v brzkých ranních hodinách následujícího dne vysazena z vozidla. Utrpěla krevní podlitinu, otok levého oka, drobné podlitiny na zápěstích a naražení levého kolene. Poškozené byla během únosu odcizena peněženka a dvě platební karty. Z důvodu strachu jim PIN k jedné z nich sdělila.

Bylo provedeno ohledání místa činu jak v místě únosu, tak na pozemní komunikaci, kde došlo k vysazení poškozené. Na těchto místech však nebyly zajištěny kriminalisticky upotřebitelné stopy. Zajištěna byla zimní vesta a mikina poškozené, které měla v době činu na sobě a ze kterých byly odebrány pachové vzorky. Soud v hlavním líčení provedl důkaz protokoly o odběru pachového vzorku všech obžalovaných. Tyto vzorky byly podrobeny odbornému zkoumání metody pachové identifikace. Služební psi označili shodu pachových stop odebraných obžalovanému M. Šnajdrovi s pachovými stopami zajištěnými na oděvu poškozené. V přípravném řízení byly taktéž odebrány vzorky z vozidla značky BMW, které patřilo M. Šnajdrovi. Nutno podotknout, že vzorky z vozidla byly odebrány přibližně až půl roku po trestné činnosti. Byla zjištěna shoda pachových stop z tohoto vozidla s pachovými stopami poškozené. Ve vozidle byla však nalezena i pachová stopa T. Ovčáčka, bratra policisty J. Ovčáčka.

Poškozená nedokázala identifikovat pachatele, kteří se vůči ní trestné činnosti dopustili, jelikož slyšela pouze jejich hlasy. Při hlasové rekognici uvedla, že hlas M. Šnajdra je podobný hlasu spolujezdce. Nutno podotknout, že poškozená s tímto obžalovaným byla v minulosti jednou v kontaktu. V případě bylo

vyslechnuto mnoho svědků, žádný z nich se ale nevyjadřoval přímo k meritu věci, ale spíše ke vzájemným vztahům mezi obžalovanými a svědky.¹⁶⁸

Oba podali proti rozsudku odvolání, které bylo zamítnuto.¹⁶⁹ Michal Š. se odvolává především na to, že již před samotným trestním stíháním došlo k závažným pochybením, na které nebylo reagováno zákonným postupem. Zejména uvádí nenávisť policisty J. Ovčáčka a jeho spřátelených osob či rodinných příslušníků vůči jeho osobě v důsledku jistých osobních sporů. Výše zmíněný policista se měl údajně vložit do přípravného řízení mnohem více, než sdělil při výslechu a není tedy vyloučena jeho ingerence. Zásadní námitky byly vzneseny proti již několikrát zmiňované komparaci pachových stop. Policie údajně mohla s pachovou stopou odvolatele nakládat od dubna 2014, přičemž k sejmutí pachových stop z jeho bývalého vozidla došlo až dne 21.7.2014. Především bylo zdůrazněno, že v daném vozidle byla zajištěna pachová stopa T. Ovčáčka, který v tomto vozidle údajně nikdy nemohl sedět. Podle odvolání se prvostupňový soud nezabýval dostatečně alibi M. Šnajdra, spočívající zejména doby únosu a s tím související rozporuplné hodnocení časových údajů.

Oba podávali též dovolání k Nejvyššímu soudu, ta byla ovšem odmítnuta.¹⁷⁰ V dovoláních byl uplatněn dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. řádu, tedy že: „rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení“¹⁷¹ Soudy nižší instance se měly dopustit vážných pochybení při hodnocení důkazů a v návaznosti na to jsou jejich rozhodnutí zatíženy vadami, které jsou podřazeny pod nesprávné právní posouzení. Nejvyšší státní zástupce se vyjádřil tak, že: „*průlom do skutkových zjištění soudů lze v dovolacím řízení připustit, pouze pokud je námitka extrémního nesouladu věcně důvodná, její důvodnost však v dané věci*

¹⁶⁸ Rozsudek Krajského soudu v Brně, pobočka ve Zlíně ze dne 10. listopadu 2016, č.j. 68 T 6/2016-1555. Online. Dostupné z: https://justice.cz/documents/15129/1856874/68T_6_2016_1555+anonym.pdf/d4cee365-8122-45ba-a7f2-7f4c6f14b62e. [citováno 2024-02-03].

¹⁶⁹ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 3.1.2018, č.j. 5 To 6/2017-1914. Online. Dostupné z: https://justice.cz/documents/15129/1955696/5+To+6_2017_1914+anonym.pdf/3e197657-e413-4d6b-b6f5-bfb7fba1a6ea. [citováno 2024-02-03].

¹⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.11.2018, 6 Tdo 752/2018. In: Beck-online.cz Online. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njuwenjwgiztins7nzzq>. [citováno 2024-02-04].

¹⁷¹ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění před změnou provedenou zákonem č. 220/2021 Sb., který provedl rovněž změnu v dovolacích důvodech.

neshledal.“ V dovolání bylo mimo jiné zmíněno, že soudy pominuly důkazy svědčící v jeho prospěch, a to konkrétně, že poloha jeho mobilního telefonu vylučuje, že by se mohl únosu účastnit způsobem, za nějž byl odsouzen. Rozpory měly být také ve výpovědích samotné poškozené, která si protirečila zejména v otázce označení pachatele.

V roce 2018 odsouzený M. Šnajdr pověřil svou obhajobou nového obhájce. Odsouzený se svým novým obhájcem podal návrh na obnovu řízení z důvodu, že vyšly najevo nové skutečnosti a doposud neznámé důkazy, které odůvodňují jiný závěr o vině. V návrhu je poukázáno především na důkazní nepoužitelnost metody pachové identifikace, k čemuž byly doloženy závěry zprávy o průběhu testování a reliability této metody. Autorem této zprávy je kolektiv pracovníků Centra pro výzkum chování psů České zemědělské univerzity.¹⁷² Dále bylo poukázáno na některé úřední záznamy, které jsou ve spise a soud je neměl k dispozici. Tyto záznamy byly sepsány policistou J. Ovčáčkem. Úřední záznamy se týkaly zejména prvotních vyjádření poškozené. Obhajoba také zjistila, že do spisu nebyla zařazena dvě CD ohledně zachyceného telekomunikačního provozu a záznamů městského kamerového systému v Kroměříži. Rovněž bylo navrženo, aby byl odsouzenému M. Šnajdrovi přerušen výkon trestu podle § 282 odst. 3 tr. řádu.

V únoru 2019 byla obnova řízení pod tíhou nových skutečností a důkazů skutečně povolena.¹⁷³ Zároveň byl zrušen odsuzující výrok původního rozsudku, jakožto všechna další rozhodnutí navazující na tento výrok. Věc byla vrácena státnímu zástupci k došetření s odkazem na § 284 odst. 2. tr. řádu. Sám L. Faltýnek sdělil, že v počátku nevyprávěl pravdu a že nikdo ze skutečných pachatelů nebyl trestně stíhán. M. Šnajdr je podle jeho slov nevinný. V rámci obnovovacího řízení byl L. Faltýnek vyslechnut, přičemž podrobně popsal dění, které předcházelo trestné činnosti. Dále také označil osoby, které se na všem podíleli. Na počátku roku 2019 bylo zároveň zahájeno trestní stíhání šesti osob,

¹⁷² Viz kapitola o pachové identifikaci.

¹⁷³ Usnesení Krajského soudu v Brně, pobočky ve Zlíně ze dne 27.2.2019, č.j. 68 T 6/2016-2701. Online. Dostupné z: https://justice.cz/documents/15129/2332536/68+T+6_2016+27.2.2019+anonym.pdf/3b5cd79a-231f-4eec-b8e5-6e990259d1e3. [citováno 2024-02-05].

kteří byli obviněni ze spáchání skutku spočívajícího ve vytvoření organizované skupiny s cílem zrealizovat únos Zuzany V.

4.4. Případ Tomáše Tomana

Čtvrtý a zároveň poslední případ mapuje kauzu Tomáše Tomana, kde hlavní roli sehrál znalecký posudek z oboru forenzní biomechaniky. Tomáš Toman byl rozsudkem¹⁷⁴ Městského soudu v Praze v roce 2009 uznán vinným ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 3 tr. zákoníku.¹⁷⁵ Jednalo se tedy o úmyslné způsobení těžké újmy na zdraví s následkem smrti. K tomu mělo dojít po předchozí slovní rozepři a vzájemném strkání mezi výše zmíněným T. Tomanem a poškozeným v jednom z pražských klubů. Obžalovaný měl poškozeného opakovaně fyzicky napadat, bít do hlavy a celého těla. V důsledku toho měl poškozený upadnout na zem na patník kovového sloupu, kterým měl být dále bit do hlavy. Tomáš Toman byl odsouzen ke 12,5 letům ve výkonu trestu odnětí svobody. T. Toman se v průběhu celého trestního řízení hájil tím, že ke smrti poškozeného nedošlo v důsledku jeho jednání, nýbrž pádem určité dekorativní kovové konstrukce na hlavu poškozeného, konkrétně mělo jít o kámen umístěný na vrcholu konstrukce. Ke smrtelnému zranění tak mělo dojít jinak, než bylo popisováno v odsuzujícím rozsudku. Výpovědi svědků události byly spíše rozporuplné a nebylo možné na jejich základě vysvětlit pád konstrukce. K tomu také přispěly chaotické podmínky, za kterých k incidentu došlo.

Pro rozhodnutí byl klíčový znalecký posudek znalce z oboru kriminalistiky se specializací na forenzní biomechaniku. Tento znalecký posudek na základě výpočtů vyloučil možný pád kovové konstrukce či kamene, který byl na ní umístěn. Také autor této kovové konstrukce nejprve vyloučil přítomnost kamene. Návrh na povolení obnovy řízení byl Městským soudem zamítnut.¹⁷⁶ Novým navrhovaným důkazem byl také znalecký posudek z oboru biomechaniky, který v tomto případě zpracovávalo České vysoké učení technické jako znalecký

¹⁷⁴ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16.4.2009, č.j. 47 T 4/2009. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, podané dne 26.1.2024.

¹⁷⁵ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění k 1.1.2010

¹⁷⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25.4.2014, č.j. 47 T 4/2009–1096. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, podané dne 26.1.2024.

ústav. Zásadní rozdíl mezi těmito dvěma posudky byl ten, že v původním posudku byla celá kovová konstrukce brána jako jedno těleso. Konstrukce byla však složena z více objektů, tím pádem byla tedy vyloučena momentová rovnice statické stability. Zde měla být použita metoda uvolňování soustavy těles. Nakonec ale soud došel k závěru, že nový posudek nemá vliv na výsledky z původního posudku. Jako nový důkaz byl také proveden výslech svědka L.M., který kámen na onom místě viděl před touto událostí. Byl rovněž proveden výslech svědkyně M.S., investigativní novinářky, která uvedla, že s autorem konstrukce vedla rozhovor. Ten jí sdělil, že tam kámen dříve vložil. Autor kovové sochy však již dříve vypovídal před soudem, kde sdělil opak. Jsou taktéž vzneseny pochybnosti o odborné úrovni a kvalitě znaleckých posudku znalce, který vypracoval původní biomechanický posudek.

Odsouzený podal proti zamítnutí obnovy řízení stížnost, která byla Vrchním soudem v Praze zamítnuta.¹⁷⁷ Stěžovatel trvá na tom, že novým důkazem má být také znalecký posudek z oboru soudního lékařství, který v závěru dochází ke skutečnosti, že nejpravděpodobnějším mechanismem vzniku zranění je pád onoho kamene na hlavu poškozeného a následující pád poškozeného na tvrdou podložku, kde ležel kovový šroub. Na základě nových důkazů se odsouzený domáhal rekonstrukce a vypracování revizního znaleckého posudku. Stěžovatel uvedl, že byl odsouzen za zcela jiný skutek než za jednání, kterého se dopustil a má za to, že jsou dány důvody pro obnovu řízení. Vrchní soud shledal, že stížnost není důvodná a uvedl, že předkládané znalecké posudky nejsou způsobilé odůvodnit jiné rozhodnutí o vině a trestu. Bylo zdůrazněno, že ani sám obžalovaný netvrdí, že by se do incidentu zapojil někdo jiný a že se možností vzniku zranění v důsledku pádu kamene zabýval. T. Toman se tak údajně domáhal toho, aby popis skutku byl doplněn o další možnost vzniku zranění, který ale rovněž zavinil on. Pro právní kvalifikaci tak údajně není rozhodující, jak došlo k následku smrti.

¹⁷⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16.10.2014, č.j. 8 To 84/2014. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, podané dne 26.1.2024.

T. Toman se proti rozhodnutí Městského i Vrchního soudu bránil ústavní stížností¹⁷⁸, kde navrhoval zrušení těchto rozhodnutí z důvodu porušení jeho práva na spravedlivý proces s odkazem na čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatel považoval za nutné, aby byl správně a bez jakýchkoli pochybností zjištěn skutkový stav ve vztahu ke vzniku zranění poškozeného. Ústavní stížností v případě nastává zvrat, jelikož Ústavní soud dochází k jasnému závěru, že bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces a že nové důkazy, se kterými přišel obhájce T. Tomana, by mohly změnit výši trestu.¹⁷⁹ Mechanismus vzniku zranění z původních rozhodnutí nijak nepočítal s tím, že by smrtelné zranění mohl způsobit pád kamene na hlavu poškozeného. Osm let po incidentu v pražském Cross clubu a po šesti letech ve věznici v České republice i v Asii, kam uprchl, se opět rozhoduje u Městského soudu v Praze. V tomto případě dojde k povolení obnovy procesu a k propuštění T. Tomana. Nové stání proběhlo v roce 2017 a senát zde odpovědnost za smrt poškozeného vyloučil. Došlo však k popisu násilí, kterého se měl T. Toman na poškozeném dopustit. V závěru Vrchní soud v Praze potvrdil verdikt Městského soudu, a to trest ve výši 3,5 roku. T. Toman strávil před vynesením tohoto rozhodnutí ve vězení celkem 5 let a 10 měsíců, kdy část z toho byla vykonána ve věznici na Bali.¹⁸⁰

K oboru forenzní biomechaniky se Ústavní soud vyjadřoval i ve svém jiném ústavním nálezu. V té době, konkrétně okolo roku 2007, zde bylo poukazováno na monopolizaci tohoto oboru a neexistenci znaleckého ústavu nebo jiného znalce s obdobným oborem. Ústavní soud i v tomto případě, který se ve stručnosti týkal pádu osoby z okna, kdy posuzováno bylo, zda se jednalo o vraždu, zpochybňoval objektivitu daného posudku. Nutno dodat, že zkoumání pádu lidského těla z výšky patří mezi nejobtížnější část tohoto oboru. Ústavní soud tedy trvá na tom, aby hodnocení těchto znaleckých posudků bylo prováděno se značnou opatrností. Předpokladem správné biomechanické

¹⁷⁸ Nález Ústavního soudu I. ÚS 4068/14 ze dne 31.3.2016. Online. Dostupné z: https://www.uso.ud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezy/2016/I._US_4068_14_an.pdf. [citováno 2024-02-22].

¹⁷⁹ SODOMKOVÁ, Magdalena. *Matematika zločinu*. V Brně: CPress, 2020. s. 75. ISBN 978-80-264-2991-3.

¹⁸⁰ SODOMKOVÁ, Magdalena. *Matematika zločinu*. V Brně: CPress, 2020. s. 76-82. ISBN 978-80-264-2991-3.

analýzy je dostupnost spolehlivých vstupních dat, důležité jsou samozřejmě také získané stopy z místa činu.¹⁸¹

5. Náprava justičních omylů

Další důležitou otázkou, která se nabízí, je určitá forma nápravy či odškodnění justičních omylů. Důsledky spjaté s justičními omyly jsou značně závažné a dalekosáhlé, a proto je nutné jim věnovat pozornost. Justiční omyly totiž přesahují i do neprávní společenské sféry. Jednotlivé důsledky můžeme rozdělit do několika kategorií. Logickým následkem jsou určité právní důsledky, které jsou spojeny s činností státu. Jedná se především o finanční hledisko, které představuje kompenzaci za vzniklou újmu ze strany státu. Významné jsou také společenské důsledky, jelikož kvůli justičnímu omylu dochází ke zpochybnění důvěry občanů ve fungování justice jako celku či strachu z dalších možných pochybení. Za nejzávažnější důsledky lze považovat individuální dopad na samotnou oběť takového omylu. Tyto následky ovlivňují fyzické a psychické zdraví této osoby, její společenskou situaci či pracovní postavení.¹⁸² Konkrétní důsledky spjaté s justičními omyly by byly jistě zajímavým námětem pro určité zpracování tématu ze sociologického či psychologického hlediska.

5.1. Neziskové organizace

V případě justičních omylů neexistuje mnoho neziskových organizací jako v jiných oblastech. Všechny takové organizace mají svůj původ především v zahraničí. V České republice, jak se ještě dozvíme, funguje spolek Šalamoun, který se snaží na takové případy poukazovat. Dále můžeme na úrovni České republiky hovořit o projektu Nevina, který je u nás spíše na počátku a vychází ze známého Innocence project. V této práci byl již Innocence Project zmiňován, zejména v kapitole číslo tři, která se věnovala příčinám. Projekt vznikl ve Spojených státech v roce 1992. Od počátku hlavními cíli byla práce na reformě trestního soudnictví a prosazování využívání metod spojených s DNA a dalších vědeckých pokroků k prokázání nespravedlivých odsouzení. Tyto metody zažily

¹⁸¹ Nález Ústavního soudu III. ÚS 299/06 ze dne 30.4.2007. Online. Dostupné z: https://nalus.uso.ud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-299-06_1. [citováno 2024-01-23].

¹⁸² KASINEC, Rudolf. Justiční omyly a důsledky s nimi spjaté. Online In: HAPLA, Martin (ed.). *Den právní teorie, Česko-slovenská doktorandská konference o teorii práva*. Masarykova univerzita v Brně, 2015, s. 29-38. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/Den-pravni-teorie/Den-pravni-teorie-2014.pdf>. [citováno 2024-02-10].

rozkvět během 80. let 20. století. V USA funguje rovněž „The National Registry of Exonerations“, neboli Národní registr zproštění viny. Ten má za úkol poskytovat především informace o konkrétních případech zproštění viny, ke kterým došlo od roku 1989. Dle aktuálních dat došlo již k 3 471 zproštěním od roku 1989.¹⁸³

Co se týče evropské úrovně, můžeme zmínit projekt „Eurex“, neboli „European registry of exonerations“. Cílem projektu je shromažďovat údaje o evropských případech justičních omylů a také zřídit online registr, který bude představovat zdroj informací pro akademiky, právníky, tvůrce legislativy, ale i veřejnost, o počtu, příčinách a důsledcích neoprávněných odsouzeních. Aktuálně je do projektu zapojeno 17 evropských států, avšak Česká republika se zatím do projektu nezapojila. Taktéž Eurex ve své databázi pracuje s faktory, které přispívají k justičním omylům. Jedná se o faktory jako falešná přiznání, zavádějící forenzní důkazy, chybná identifikace očitého svědka, oficiální pochybení či křivé obvinění.¹⁸⁴

5.2. Odškodňování a role Ministerstva spravedlnosti

Ačkoliv kompletní odčinění justičních omylů není většinou možné, důležitou otázkou je odškodnění ve formě určitého peněžitého plnění ze strany státu neboli náhradu způsobené újmy. Předem je třeba uvést, že Ministerstvo spravedlnosti uvádí, že *„justiční omyl není právním institutem a jedná se pouze o obecný pojem označující omyl, respektive pochybení, kterého se dopustí soud ve své rozhodovací činnosti.“* Určitou roli hraje také odbor dohledu a kárné agendy, který se zabývá různými pochybeními soudů. Ročně vyřídí přibližně 1 200 různých stížností na postup soudů či státních zastupitelství, z toho však jen malá část je po prošetření shledána důvodnou. Statistikou však odbor bohužel nedisponuje.¹⁸⁵ Ministerstvo spravedlnosti také sděluje, že nápravy průtahů v řízení, nevhodné chování soudních osob nebo narušování důstojnosti

¹⁸³ The National Registry of exonerations. *Project of the University of California Irvine Newirk Center for science & society, University of Michigan law school & Michigan state university college of law.* Online. Dostupné z: <https://www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/about.a.spx>. [citováno 2024-02-10].

¹⁸⁴ EUREX. *European registry of exonerations.* Online. Dostupné z: <https://www.registryofexonerations.eu/about-eurex/>. [citováno 2024-02-10].

¹⁸⁵ Viz příloha č. 1. Sdělení Ministerstva spravedlnosti. Získané na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, podané dne 26.1.2024.

řízení se lze domáhat cestou stížnosti podle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, která se podává k příslušnému orgánu státní správy.¹⁸⁶

Klíčovou roli zde hraje zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Stát odpovídá za škodu způsobenou rozhodnutím, které bylo vydané mimo jiné v trestním řízení. Opět zde nutno zdůraznit, že tento zákon termín „justiční omyl“ nepoužívá a odbor odškodňování s ním vůbec nepracuje. Přímo k justičním omylům tedy nejsou vedeny žádné dostupné statistické údaje. Škodní událostí, která je podmínkou pro aplikaci tohoto zákona, je vydání nezákonného rozhodnutí (příp. nesprávný úřední postup). Právo na náhradu škody má také ten, na němž byla vykonána vazba a následně došlo k zastavení trestního stíhání, zproštění obžaloby či postoupení věci jinému orgánu. Podobně to je také u zcela nebo alespoň zčásti vykonaného trestu či ochranného opatření.¹⁸⁷

Jelikož statistiky, které by vedly přímo justiční omyly neexistují, je možné se zaměřit alespoň na statistiky jednotlivých agend odboru odškodňování. Vedena je evidence, která se vztahuje přímo k trestnímu řízení.

	Počet plateb	Celková výše odškodnění	Zadostiučinění za nemajetkovou újmu	Skutečná škoda	Ušlý zisk
2013	1016	67 361 134	18 555 180	451 070	7 923 389
2014	826	70 345 695	14 145 309	18 462 819	9 887 438
2015	956	62 840 533	23 267 227	362 428	7 129 439
2016	1059	55 568 181	20 288 584	1 673 885	1 844 493
2017	1267	76 722 361	33 955 120	814 563	3 688 430
2018	1226	82 447 834	32 383 278	363 432	5 544 631
2019	1138	72 299 729	27 549 996	3 135 317	3 090 870
2020	1156	68 546 828	26 430 577	406 891	3 491 777
2021	1110	73 245 236	28 713 687	1 553 194	3 066 097
2022	1289	108 775 623	46 231 732	1 488 846	6 107 099

Odškodnění za trestní stíhání 2013-2022. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím podané Ministerstvu spravedlnosti dne 2.12.2023.

¹⁸⁶ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁷ Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.

U statistik odškodňování za trestní řízení je tedy uvedena celková výše odškodnění a dále jednotlivé složky, kdy mimo uvedené jsou zaevidovány ještě náklady obhajoby. Dále se nabízí otázka samotného určení výše zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou porušením práva na osobní svobodu v trestním řízení. Tuto otázku projednává rozsudek Nejvyššího soudu.¹⁸⁸ Tento rozsudek se vztahuje k ustanovení § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., které se věnuje zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Zadostiučinění se poskytuje bez ohledu na to, zda byla rozhodnutím či postupem způsobena škoda. Při stanovení výše se přihlídnou k závažnosti újmy a k okolnostem, za nichž k újmě došlo.¹⁸⁹

Při stanovení výše náhrady za nemateriální újmu způsobenou nezákonným omezením svobody ze strany státu se má přihlížet zejména k povaze trestní věci, celkové délce omezení svobody a následkům v osobní sféře poškozeného. Pro účely odůvodnění výše odškodnění je vhodné, podobně jako ve většině evropských státech, vycházet ze sazby stanovené za jeden den výkonu vazby. Judikatura ESLP nepodává jednotné vodítko k této problematice. Nejvyšší soud zde tedy vychází z výše odškodnění s ohledem na jednotlivé evropské státy a ze životní úrovně v České republice. S ohledem na tyto skutečnosti zde bylo dospěno k závěru, že odpovídajícím odškodněním je částka v rozmezí 500-1500 korun za jeden den vazby. Při hodnocení následků je nutné přihlídnout také k dalším individuálním okolnostem, kterými mohou být možnost kontaktu poškozeného s rodinnými příslušníky a s tím související porušení práva na rodinný život. Opomenut nesmí být ani negativní dopad na jeho profesní život, společenskou pověst a čest.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu se sp. zn. 30 Cdo 2357/2010 ze dne 11.1.2012. In: Beck-online.cz. Online. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njuwexzsgaytex3sl42tex3dnf3a&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>. [citováno 2024-02-12].

¹⁸⁹ Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu se sp. zn. 30 Cdo 2357/2010 ze dne 11.1.2012. In: Beck-online.cz. Online. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njuwexzsgaytex3sl42tex3dnf3a&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>. [citováno 2024-02-12].

6. Rozhovor se členem spolku Šalamoun

Kapitola číslo šest obsahuje řízený rozhovor se členem spolku Šalamoun, panem JUDr. Zdeňkem Sovákem, bývalým členem legislativní rady vlády České republiky a mnoholetým předsedou trestního senátu Nejvyššího soudu. Rozhovor byl proveden na základě osobního setkání, které se uskutečnilo dne 18.1.2024. Spolek Šalamoun je nevýdělečná organizace, která se zabývá podporou nezávislé justice již od roku 1994, kdy byl založen Johnem Bokem a Lenkou Procházkovou. Spolek Šalamoun se na základě své činnosti může setkat s justičními omyly.

V čem spočívá činnost spolku Šalamoun?

„Spolek si klade za cíl především starat se o osoby nespravedlivě stíhané nebo odsouzené, což je do určité míry subjektivní záležitost. Spolek se snaží cestou všech mimořádných prostředků o nápravu. Velká pozornost je kladena na mimořádný opravný prostředek obnova řízení.

Jsem velmi nespokojen, co se přihodilo v rámci zákonné úpravy u obnovy řízení. Ta úprava byla prosazena celkem plytkou argumentací, a to, že případ bude soudit soudce, který věc zná. Obnova řízení znamená, že se stala chyba, ať už vyvolaná čímkoliv. My jsme také prosazovali, aby v řízení po povolení rozhodoval jiný soud, což v zahraničních úpravách převažuje.“

Jak je to nyní u povolení obnovy řízení?

„Teď je to tak, že o ní rozhoduje jiný senát. Jenomže když povolíte obnovu, tak o věci rozhoduje ten původní. To je dle mého názoru obrovská legislativní chyba.“

Jak to chodí, když někdo kontaktuje spolek a kolik má spolek členů?

„Lidé se obracejí se žádostí přímo na spolek, které buď vyřizuje předseda spolku sám či ji zašle jinému členovi spolku, který ji převezme. Rodinní příslušníci či blízké osoby se s žádostí obracejí častěji než osoba, které se žádost přímo týká. Počet členů spolku Šalamoun tvoří několik desítek jedinců. Někteří členové spolku působí ze zahraničí. Já jsem se stal členem v roce 2020, ale již předtím jsem se přátelil se zakladatelem Johnem Bokem.“

Kolik přibližně takových žádostí chodí?

„Řekl bych, že případů spíše přibývá. Může se jednat tak o 15-20 případů měsíčně. Spolek dále posuzuje, zda u těchto případů došlo k nějakému vážnému pochybení. Je smutné, že u některých takových případů není náprava zjednána v rámci odvolacího řízení. Pak si skutečně myslím, že je zde veliká vada v aktuální právní úpravě té obnovy řízení. To si myslím, že je taková nejvíc viditelná vada. Soudce je také jenom člověk a moment, kdy by měl uznat svou chybu, se jeví poměrně problematicky. V momentě, kdy se v dosti ojedinělých případech nové řízení povolí, dopadá to tak, že se věc vrátí původnímu soudci. V případě obnovy může představovat komplikaci také to, že ne každý soudce je ochoten postavit se kriticky k „dílu“ svého předchůdce, je to tedy otázka určité stavovské tolerance.“

Je známo, že většina obnov řízení se zamítne.

„Určitě převažují zamítnutí. Jednak se to svým způsobem zdůvodňuje pohodlněji, než když se obnova povolí. Navíc je pravda, že zase často argumentace té obnovy řízení je postavena ze strany žadatelů tak, že se jedná o takové spekulativní námitky.“

V práci se snažím charakterizovat hlavní příčiny, v jejichž důsledku může dojít k určitému pochybení či dokonce justičnímu omylu. Chtěla bych se zeptat i na Váš názor ohledně těchto faktorů.

„Zásadní může být například vada u znaleckých posudků. Už vlastně samotné přípravné řízení může mít určité vady, například při rekognicích a dalších úkonech. Nevím na kolik je přijatelné, že víceméně důvodem může být i nedostatečné soustředění na řízení ze strany soudce či jeho menší zkušenost. V některých případech může být důvodem i v podstatě přetížení některých soudů. Možná na druhé straně i nedostatečná obsazenost některých soudů. To můžou být například soudy v severních Čechách nebo v Ostravě, zejména z důvodu obav ohledně náročnosti agendy. Dále může jít o nedostatečnou péči v systému dokazování, tedy aby byly provedeny všechny potřebné důkazy, které se nabízejí. To je také otázka nesoustředěnosti na danou kauzu ze strany zejména začínajících soudců a tady možná hraje roli, že ne vždy je věnována

dostatečná péče jejich „výchově“. Občas ze strany státních zástupců může dojít k určitému pochybení z hlediska jejich nasazení, které nemusí být dostatečné. Státní zástupce by správně měl se stejnou pečlivostí objasňovat pro i proti, a to se ne vždy děje.“

Jaké mohou být další problematické faktory na straně soudu či samotné osoby soudce?

„Je to bohužel takové odborné selhání. Může se stát, že je to někdy obtížné se ve věci orientovat nebo dosáhnout „fair“ procesu. Roli může hrát nezkušenost a přece jenom, já mám obavu, že klesá úsilí těch starších zkušenějších kolegů se věnovat těm mladším.“

Může se jednat o přetížení justice jako celku, třeba z důvodu nárůstu kriminality. Narůstá zejména ta sofistikovaná hospodářská kriminalita, která je skutečně těžká na rozhodování. Kriminalita získává takový obtížně zvládnutelný charakter a soudy mají dejme tomu stejnou organizační strukturu. Také legislativa může reagovat s určitými zpožděními. Stane se například nějaká změna, a to může mít vliv na to, že není rozhodováno tak kvalitně. Dále se může jednat o úpravu zákona, kdy se nějaké jednání například kriminalizuje. Systém na to nemusí být kvantitativně i kvalitativně připraven. V ten moment se hledají cesty, jak to vyřešit.“

V práci se snažím rozebrat i problematiku znaleckých posudků a jejich možný vliv na justiční omyly. Jaký na to máte názor Vy?

„Myslím si, že se jedná o nejzásadnější a nejčastěji vyskytující se příčinu. Také bych řekl, že znalecké posudky jsou poměrně lépe uchopitelné než jiné příčiny justičních omylů. Někdy to může být i ovlivněno těmi, co mají zájem o křivé usvědčení někoho a někdy je to bohužel dané i nedostatečnou odbornou kvalitou znalců. Vyskytlo se několik případů, kdy jednak tam byly fatální chyby vyplývající zjevně z nedostatečné odbornosti. Dokonce se tak stalo v případech znaleckých posudků ústavů.“

Jak moc soud přihlíží ke znaleckým posudkům?

„Znalecké posudky jsou někdy vlastně klíčem k rozhodnutí. Na tom odborném vyjádření se často postaví výrok o vině.“

Problémem mohou být také nedostatečně obsazené znalecké obory. Jak je na tom například obor forenzní biomechaniky?

„To je pravda, některé obory jsou nedostatečně neobsazené. Biomechanika na tom také není ideálně. Svého času tu byl takový určitý skandál v případě Jana Masaryka, kde byl zpracován renomovaným znalcem posudek, u kterého došlo k zásadním chybám ve výpočtech. Myslím, že v tomto případě došlo k odnětí specializace celému znaleckému ústavu, dále mohou být znalci vyškrtnutí ze seznamů znalců, které jsou vedeny Ministerstvem spravedlnosti.“

V kapitole o příčinách narážím i na problém falešných přiznání. Jaké důvody mohou vést k takovému přiznání?

„Já z vlastní zkušenosti můžu říct, že narážíme až na takové „herostratovské“ syndromy, kdy ten člověk se chce nějakým způsobem proslavit. Dále se může jednat také o snahu vyvinít blízkou osobu. Přispět může třeba necitlivý přístup vyšetřovatele, který může být v časové tísní. Pak může dojít k donucení přiznání zejména u slabších povah. Pozdější odvolání původního doznání vždycky vede k značně obtížné situaci pro toho člověka, i když původně podlehl třeba nějakému tlaku.“

V současnosti je v mnoha případech aktuální problematika pachových stop, která, jak se ukazuje, nemusí být vždy úplně spolehlivá.

„Pravda je, že Václav Peričevič¹⁹¹ zorganizoval mezinárodní konferenci, kde proti těm pachovým stopám významní odborníci dost ostře vystupovali. Tato konference víceméně tuto metodu zpochybnila, jelikož za určitých okolností nemusí být spolehlivá. Já jsem dokonce jednou navštívil se svým bývalým kolegou z Nejvyššího soudu stanici, kde byli vychováváni tito psi. Měla nám být tenkrát předvedena absolutní spolehlivost. Nutno říci, že tam došlo k tomu, že jedna fenka reagovala úplně špatně. Takže jsme nakonec nemohli sepsat

¹⁹¹ Jedná se o předsedu spolku Šalamoun.

pochvalné hodnocení, jak se od nás očekávalo. U těch pachovek se našlo pár takových opravdu křiklavých případů. Pachová identifikace může určit směr dokazování podpurným způsobem, ale neměl by to být jediný usvědčující důkaz.“

Dále jsem v práci chtěla nastínit určité statistické údaje. Ministerstvem spravedlnosti mi byly poskytnuty statistiky ohledně odškodňování. Statistiky, které by vedly justiční omyly, asi opravu nejsou vedeny, že?

„To ne, jednak by to nebylo příliš populární a je relativní, kdy věc hodnotit jako justiční omyl. Určitě jsou i případy, kdy to v podstatě není omyl, ale je to spíše úmysl. Omyl by mělo být něco, co je víceméně nedbalostní. Na druhé straně tedy nejde úplně o omyl, ale o nějaké úmyslné překroucení reality, skutečnosti. V takovém případě si myslím, že kategorizace omyl není úplně výstižná. Jednak by se také těžko zajistily objektivní výsledky. Myslím si, že by tu byla dosti silná snaha ze strany státních orgánů ty výsledky potlačovat a zkreslovat.“

V tomto případě se můžeme opírat alespoň o kladná rozhodnutí o návrzích na obnovu řízení, tedy tam, kde se návrhu vyhovělo. Jsou samozřejmě případy, kterým se nevyhoví, a přitom by se vyhovět asi mělo. Tam si myslím, že to je vada určitého přístupu. Ty obnovy řízení byly zatíženy tím, že to nebyla agenda, která by byla nějak zvlášť kladně hodnocena. Problém je také, že ty neskončené obnovy řízení nejsou nějakou prioritou. To, že se o nějaké obnově rozhoduje rok a více není naprosto žádnou výjimkou. Je ale pravda, že když se to má odpovědně posoudit, tak někdy je to spojeno s dost závažným a podstatným dokazováním z hlediska toho řízení o obnově.“

Jak je to s ostatními mimořádnými opravnými prostředky? Je jim také věnována pozornost, například právě ze strany spolku?

„Ano, také se podávají. Celkově si myslím, že by péče o mimořádné opravné prostředky měla být zvýšena. U stížnosti pro porušení zákona ten náš systém také není příliš zdravý. Může se vlastně podat podnět, který se podává ministru spravedlnosti a je na jeho uvážení, zda stížnost podá nebo ne. Takže víceméně na rozdíl od toho dovolání, které bylo navrženo do naší legislativy proto, aby občan, který se cítí být poškozen, měl možnost ten mimořádný opravný

prostředek podat k nejvyšší instanci. Problém vznikl, že byly veliké obavy z toho, že bude Nejvyšší soud přehlcnen agendou. Dovolání je omezeno jednak podmínkami přípustnosti a zejména stanovenými dovolacími důvody.“

V této práci jsem vycházela hodně z takového širšího pojetí justičního omylu. Pracovala jsem s tím, že at' se stane chyba v jakékoli fázi trestního řízení, může to vést k justičnímu omylu.

„To myslím, že je výstižné. Ta vada se může promítnout až třeba v tom řízení před soudem. Jak se ukazuje, tak i třeba selhání policistů může být tou příčinou.“

V rámci práce jsem se chtěla alespoň lehce dotknout i civilního soudnictví, což je poměrně těžší pro uchopení než trestní právo. Jak byste to zhodnotil Vy?

„V tom trestu je to přesvědčivěji vymezitelné. Ten civil je v tomhle trochu bezbřehý a lehce mlhavý. Tam si myslím, že jsou to často takové boje a spekulace. V tomto případě je to někdy opravdu umění právního zástupce, nakolik vnese zmatek do té kauzy. To trestní řízení by přece jen mělo mít nějaké striktnější pravidla. V tom trestu je to rizikovější. To neznamená, že prohraný civilní soud by nemohl být pro účastníka katastrofou, o tom nemám pochybnosti.“

7. Další poznatky a úvahy de lege ferenda

Jak již bylo zmiňováno, justičním omylům není v České republice zdaleka věnována taková pozornost jako jiným tématům. V jiných státech, zejména ve Spojených státech amerických, se jedná o poměrně dosti probíranou a aktuální tematiku. Justiční omyly, u kterých došlo k odsouzení nevinného, evidovány přímou nejsou. Problém je samozřejmě také s vymezením tohoto pojmu. U justičních omylů je obtížné hovořit i o možné prevenci, jaká by mohla být přijata s cílem eliminace nejružnějších justičních pochybení. Je však možné se na danou problematiku podívat komplexně, zaměřit se na jednotlivé příčiny a následně se pokusit podat konkrétní doporučení.

7.1. Změna u obnovy řízení

Obnova řízení je spolu s dovoláním a stížností pro porušení zákona dalším mimořádným opravným prostředkem. Jejím účelem je odstranit nedostatky ve skutkových zjištěních některých pravomocných rozhodnutí, ke kterým došlo proto, že v původním řízení nebyly známy všechny rozhodné skutečnosti a důkazy. Tyto chybějící skutečnosti a důkazy pro spravedlivé posouzení věci vyšly najevo až po nabytí právní moci původního rozhodnutí.¹⁹² Účelem tohoto mimořádného opravného prostředku je, aby zjištěný skutkový stav byl v souladu se zásadou materiální pravdy podle ustanovení § 2 odst. 5 tr. řádu. V roce 2022 došlo ke změně v rámci zákonné úpravy obnovy řízení. Změna se promítla do § 30 tr. řádu, který se týká vyloučení orgánů činných v trestním řízení. Byl zde včleněn odstavec č. 4, který stanoví, že: „z rozhodování o návrhu na povolení obnovy řízení je vyloučen soudce nebo přísedící, který ve věci rozhodoval v původním řízení.“¹⁹³

Tato změna byla již v minulosti rozebírána. Do té doby bylo řízení v rukou soudce, který obžalovaného odsoudil. Byly vzneseny pochybnosti o motivaci daného soudce přiznat povolením obnovy vlastní vinu. Proti této změně byla například zásada ekonomie řízení, jelikož soudce, který ve věci již rozhodoval, je se spisem důkladně seznámen a zná ho. Na druhé straně tato změna byla dlouho vyžadována právníky a experty, kteří se zabývají obhajobou údajně

¹⁹² JELÍNEK, Jiří. et. al.: *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Leges, 2023. s. 782. ISBN 978-80-7502-687-3.

¹⁹³ Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

nespravedlivě odsouzených.¹⁹⁴ Rovněž Unie obhájců se k této problematice vyjadřovala ve svém stanovisku.¹⁹⁵ Bylo zde zdůrazněno, že aby institut obnovy řízení mohl správně fungovat, je nutné, aby nové skutečnosti byly zhodnoceny zcela nestranným a nezávislým pohledem. O obnově má tedy rozhodovat soudce či přisedící neznalý případu. Unie obhájců na základě těchto tvrzení vyjádřila souhlasné stanovisko, aby z řízení o povolení obnovy i v následném povoleném řízení byl vyloučen soudce (přisedící), který v dané věci rozhodoval původně. Nejprůhodněji by se jevílo, kdyby v obou těchto fázích rozhodoval soud odlišný od soudu, který rozhodnul v původním řízení. Takovouto úpravou by se zajistila mimo jiné eliminace provázaných kolegiálních vazeb, což může mít také vliv na spravedlivé rozhodnutí.

7.2. Zavedení definice justičního omylu

Celou tuto práci provází fakt, že ačkoliv justiční omyl je širokou veřejností znám, nemá svoji jasně vymezenou zákonnou definici. Jedná se tedy o velmi široký a zároveň i subjektivní pojem. Většinou se vychází z toho, že justiční omyl je spojen s výkonem soudní moci, kdy vinu připisujeme převážně soudu. To samozřejmě v mnohých případech je správné. Mnohdy by bylo jistě přiléhavější rozšířit pojem tak, aby se vztahoval na celé trestní řízení. Jak již bylo v této práci zmíněno, ani samotné Ministerstvo spravedlnosti s tímto pojmem nepracuje, a to ani při odškodňování v rámci zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávním úředním postupem. Bylo by příznačné zavést legální definici justičního omylu i z hlediska efektivního odškodňování obětí takových justičních omylů. V rámci druhé kapitoly, která se věnuje vymezení justičního omylu, byl podán konkrétní návrh možné definice justičního omylu.

¹⁹⁴ MALECKÝ, Robert. *Jak dál u justičních omylů: Pomohlo by odebrat „zaujatým“ soudcům řízení o obnově procesu?* Online. In: hlidacipes.org, 17.června 2019. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/jak-dal-u-justicnich-omylu-pomohlo-by-odebrat-zaujatym-soudcum-rizeni-o-obnove-procesu/>. [citováno 2024-02-15].

¹⁹⁵ GŘIVNA, Tomáš. *STANOVISKO UNIE OBHÁJCŮ Č.4/2020 K ROZHODOVÁNÍ O OBNOVĚ ŘÍZENÍ*. Online. 1.12.2020. Dostupné z: <https://www.uocr.cz/stanoviska/tanovisko-unie-obhajcu-c-4-2020-k-rozhodovani-o-obnove-rizeni/>. [citováno 2024-02-22].

7.3. Rozvoj projektu Nevina v ČR

Jak již bylo zmíněno v kapitole o problematice DNA, v roce 2016 se v Praze konala konference „European Innocence network“, kde byla představena hlavní poslání tohoto projektu. Jistě by bylo na místě, aby i v České republice byla těmto aktivitám věnována větší pozornost i z hlediska zvýšení povědomí o případech nespravedlivě odsouzených a jejich hlavních příčinách. V rámci studia těchto příčin by bylo jistě snazší zaujmout určitý postoj i k možné prevenci před těmito „přešlapy“ justice. Vědecké pokroky dnešní doby nabízejí mnohé, z tohoto důvodu by mohlo ve větší míře docházet k přezkoumávání trestních kauz, které mohou vyvolávat určité pochybnosti. Využity by měly být všechny dostupné prostředky, které by napomohly ke zjištění objektivní pravdy a k nápravě vzniklého omylu.

7.4. Komise pro přezkum trestních věcí

Komise pro přezkum trestních věcí neboli „The Criminal Cases Review Commission“ není v zahraničí nějakou novinkou. Komise funguje například ve Velké Británii či v Norsku. Komise může přezkoumat případ, ve kterém již byl vydán pravomocný rozsudek a následně rozhodnout, zda bude případ znovu otevřen a projednán u jiného soudu. Taková komise je zcela nezávislá na soudu, státním zastupitelství i policii. Lze tedy konstatovat, že komise se snaží řešit potenciální justiční omyly.¹⁹⁶ Existenci a celkovou koncepci tohoto orgánu shledávám velmi zdařilou. Pozitivum představuje určitě jejich nezávislost na jiné instituci. Podstatné je také to, že věc bude předána k projednání takovému soudu, který ve věci nerozhodoval původně.

¹⁹⁶ Criminal Cases Review Commission. About the Criminal Cases Review Commission. Online. Dostupné z: <https://ccrc.gov.uk/what-we-do/>. [citováno 2024-02-18].

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo obsáhnout téma justičních omylu v trestním právu v první řadě z teoretického pohledu, ve kterém byla pozornost zaměřena především na samotné definování pojmu justiční omyl. Podat jednoznačnou definici však není zcela možné, jelikož bylo vyvozeno, že na justiční omyl je příhodné pohlížet více zeširoka. V návaznosti na tento fakt byl podán vlastní návrh možné definice. Z těchto důvodů byla značná pozornost věnována druhé kapitole, kde byl pojem představen ze širšího a užšího pohledu. Pojem justičního omylu lze kategorizovat pomocí mnoha hledisek. Úmyslné omyly byly charakterizovány pomocí historického pohledu na danou věc. Některá úmyslná pochybení se však promítla i do současných případů.

Dalším cílem bylo identifikovat a popsat možné příčinné faktory, na jejichž základě může k justičnímu omylu dojít. Jak již bylo vícekrát zmiňováno, v práci bylo mnohokrát naráženo na nedostatek dostupných zdrojů, které by se vztahovaly přímo k justičním omylům. Údaje o konkrétních příčinách byly postaveny především na zahraničních datech, ve kterém dominuje americký Innocence Project. Jednotlivé příčiny byly přeneseny pro potřeby práce zejména do českého prostředí tak, aby mohly být rozpoznány klíčové rizikové skutečnosti.

Ve čtvrté kapitole práce byl popsán a analyzován průběh čtyř případů, ve kterých došlo k justičnímu omylu či k závažnému pochybení. Případy byly vybrány tak, aby v praxi znázornily různorodé konkrétní příčiny justičních omylů. První případ byl vybrán především z důvodu jeho úspěšné stížnosti u ESLP, který jednoznačně konstatoval selhání justice a porušení práva na spravedlivý proces, který byl teoreticky vymezen v rámci první kapitoly. Ve zbylých třech kauzách se promítly příčinné faktory v podobě nesprávných procesních úkonů, pachové identifikace či chybného znaleckého posudku.

Pro praktičtější účely byl kladen důraz v rámci páté kapitoly na možné odčinění justičních omylů, které představuje především finanční odškodňování. Doplnění práce poskytuje řízený rozhovor se členem spolku Šalamoun, který nám umožnil rozšířit téma z trochu odlišného pohledu. V poslední kapitole jsou představena a navrhnována konkrétní opatření, která by mohla v praxi pomoci potlačit vznik justičních omylů či zlepšit situaci, co se týče jejich nápravy.

Seznam použité literatury a zdrojů

MONOGRAFIE

ČAPEK, Jan. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv: [komentář s judikaturou]*. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-789-4.

ČERNÝ, Bohumil. *Justiční omyl: (hilsneriáda)*. Magnet (Magnet-Press). Praha: Magnet-Press, 1990. ISBN 80-85110-46-6.

FORMÁČKOVÁ, Marie. *Zločiny beze zbraní*. Brno: Innocent Films Production, 2021-. ISBN 978-80-11-00668-6.

FORST, Brian. *Errors of justice: nature, sources and remedies*. Cambridge University Press, 2004. ISBN 0521528828.

FRYŠTÁK, Marek. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-385-5.

GARCZYŃSKI, Stefan. *Chyby a omyly*. Přeložila Pavla PROVAZNÍKOVÁ. Edice 13. Praha: Mladá fronta, 1982. není ISBN.

CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*. Eupress. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. ISBN 978-80-7408-175-0.

INCIARDI, James A. *Trestní spravedlnost: Ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-30-9.

JELÍNEK, Jiří. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-287-5.

JELÍNEK, Jiří et. al. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 9. vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-637-8.

IVANOV, Miroslav. *Justiční vražda, aneb, Smrt Milady Horákové*. Praha: XYZ, 2008. ISBN 978-80-7388-035-4.

KASINEC, Rudolf. *Občan verzus štátna moc: justičný omyl, občianska neposlušnosť, právo na odpor*. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2017. ISBN 978-80-8168-684-9.

KONÚPKA, Petr. *Evropská úmluva o lidských právech: praktický průvodce*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022. ISBN 978-80-7630-024-8.

KOUROVÁ, Pavlína a KOURA, Petr. *Žádáme trest smrti! propagandistická kampaň provázející proces s Miladou Horákovou a spol.: (historická studie a edice dokumentů)*. Edice dokumentů (Ústav pro studium totalitních režimů). Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. ISBN 978-80-87211-03-8.

RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-89-9.

SCHULTZ, Uwe. *Velké procesy: právo a spravedlnost v dějinách*. Praha: Brána, 1997. ISBN 80-85946-76-9.

SODOMKOVÁ, Magdalena. *Matematika zločinu*. V Brně: CPress, 2020. ISBN 978-80-264-2991-3.

VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. 2. vydání. Praktická knihovna (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-750-7.

KOMENTÁŘE

DÖRFL, L., LEHKÁ, M., VISINGER, R., KRYSL A., *Zákon o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech: komentář*. Beckovy komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-823-8.

DRAŠTÍK, Antonín a FENYK, Jaroslav et al. *Trestní řád: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-600-7.

ŠÁMAL, Pavel et. al. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.

PŘÍSPĚVKY V MONOGRAFIÍCH

BORČEVSKÝ, Pavel. Znalecké dokazování. In: NOVOTNÝ, František (ed.). *Trestní právo: aktuální otázky*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze. 2019. s. 111-123. ISBN 9788072514922.

KLÍMA, Karel. *Ústavněprávní základy práva na spravedlivý (trestní) proces*. In: JELÍNEK, Jiří (ed.), *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018. s. 26. ISBN 978-80-7502-287-5.

UČEBNICE

FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní. 7. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.

JELÍNEK, Jiří. et. al.: *Trestní právo procesní. 7. vydání*. Praha: Leges, 2023. ISBN 978-80-7502-687-3.

NOVOTNÝ, František et al. *Trestní právo procesní. 2. aktualizované vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. s. 46. ISBN 978-80-7380-677-4.

ŠÁMAL, Pavel; MUSIL, Jan a KUČHTA, Josef. *Trestní právo procesní. 4., přeprac. vyd.* Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-496-4.

ŠÍNOVÁ, Renáta a HAMULÁKOVÁ, Klára. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení. 2. vydání*. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-787-3.

ČASOPISECKÉ ČLÁNKY

CÍSAŘ, Jaromír. *Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. jako výraz právní diskontinuity vývoje v 50. a 60. letech*. Časopis pro právní vědu a praxi. 1996, roč. 4, č. 1, s. 98-106. ISSN 1805-2789.

HAVELKOVÁ, Renata a JIRÁSKO, Vojtěch. *Využití metody pachové identifikace v trestním řízení*. Trestněprávní revue. roč. 17, č. 9(2019), s. 192-195.

HELMI Md Said, Muhamad a JIA YERN, Tang. *Miscarriage of criminal justice: the appeal process and post-conviction review*. Online. IIUM Law Journal, 2023. Dostupné z: ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/376260298_MISCARRIAGE_OF_CRIMINAL_JUSTICE_THE_APPEAL_PROCESS_AND_POST-CONVICTION_REVIEW/citations. [citováno 2023-12-22].

HYNEK, Michal a JUŠTA, Milan. *"Já jsem nevinnej!"*. Kriminologický sborník. Roč. 61, č. 2(2017), s. 4.

KOŽINA, Jiří. *Opravdu potřebujeme „zákon o DNA“?* 9.6.2011. Vesmír 90, 366, 2011/6. Online. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2011/cislo-6/opravdu-potrebujeme-zakon-dna.html>. [citováno 2024-01-23].

MULÁK, Jiří a VNENK, Vladislav. *Zásada oficiálnosti v českém trestním a civilním procesu*. Online. STUDIA IURIDICA Cassoviensia. roč. 9. 2021, č. 1. ISSN 1339-3995. Dostupné z: <https://zenodo.org/records/4643982>. [citováno 2024-02-26].

POYSER, Sam a MILNE, Rebecca. *No grounds for complacency and plenty for continued vigilance: Miscarriages of justice as drivers for research on reforming the investigative interviewing process*. Online. The Police journal, 2015. Dostupné z: ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/281722353_No_grounds_for_complacency_and_plenty_for_continued_vigilance_Miscarriages_of_justice_as_drivers_for_research_on_reforming_the_investigative_interviewing_process. [citováno 2024-12-24].

PROTIVÍNSKÝ, Miroslav. *Teorie a praxe kriminologické identifikace formou rekonstrukce*. Kriminologický sborník. 1984, 28(3), str. 133

VANĚK, Daniel. *„Projekt nevinna“ a neomylnost vědců*. 2011. Časopis Vesmír. s. 390-392. Online. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2011/cislo-7/projekt-nevinna-neomylnost-vedcu.html>. [citováno 2024-01-25].

SBORNÍKY PŘÍSPĚVKŮ

FENYK, Jaroslav. *Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení*. In: *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 117-134. ISBN 978-80-210-8921-1.

FREMR, Robert. *Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva Tempel proti České republice: ukázkový příklad zásahu Evropského soudu pro lidská práva do rozhodnutí Ústavního soudu a obecných soudů České republiky se zásadním přesahem do jejich judikatury a dopadem na připravovanou reformu trestního řízení*. In: *Symposium na téma pořádané Ústavním soudem na téma Víceúrovňová spravedlnost*. Brno, 8. září 2022. Brno: Ústavní soud ČR, 2023. ISBN 978-80-87687-39-0.

KASINEC, Rudolf. *Justiční omyly a důsledky s nimi spjaté*. Online. In: HAPLA, Martin (ed.). *Den právní teorie, Česko-slovenská doktorandská konference o teorii práva*. Masarykova univerzita v Brně, 2014, s. 29-38. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/Den-pravni-teorie/Den-pravni-teorie-2014.pdf>. [citováno 2024-02-10].

PRÁVNÍ PŘEDPISY A MEZINÁRODNÍ PRÁVNÍ PRAMENY

Všeobecná deklarace lidských práv. Přijalo Valné shromáždění OSN dne 10.12.1948. Online. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/czc.pdf. [citováno 2023-11-28].

Zákon č. 231/1948 Sb., o ochraně lidově demokratické republiky, ve znění k 1.8.1950.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění k 1.1.2010.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška ministra zahraničních věcí 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů.

Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Listina základních práv Evropské unie, 2012/C 326/02. In: eur lex.europa.eu. Online. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>. [citováno 2023-12-23].

Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a práva být přítomen při trestním řízení před soudem ze dne 28.11.2013. Online. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=71096>. [citováno 2023-12-23].

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 9.3.2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem. Online. Dostupné z: <https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=32016L0343>. [citováno 2023-12-23].

Zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 333/2020 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) a některé další zákony, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním a některé další zákony, ve znění pozdějších předpisů.

JUDIKATURA

Rozhodnutí Ústavního soudu

Nález Ústavního soudu III. ÚS 90/95 ze dne 7.12.1995. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-90-95>. [citováno 2023-12-10].

Nález Ústavního soudu III. ÚS 256/01 ze dne 21.3.2002. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-256-01>. [citováno 2024-01-23].

Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 36/01 ze dne 25.6.2002. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-36-01>. [citováno 2023-11-29].

Usnesení Ústavního soudu III. ÚS 389/05 ze dne 15.9.2005. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-389-05>. [citováno 2023-12-10].

Nález Ústavního soudu III. ÚS 299/06 ze dne 30.4.2007. Online. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-299-06_1. [citováno 2024-01-23].

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13.12.2007 III. ÚS 1913/07. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-1913-07>. [citováno 2024-02-20].

Nález Ústavního soudu I. ÚS 84/09 ze dne 17.8.2009. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-84-09>. [citováno 2023-11-02].

Nález Ústavního soudu I. ÚS 4457/12 ze dne 24.7.2013. Online. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-4457-12_1. [citováno 2024-01-21].

Nález Ústavního soudu IV. ÚS 1098/15 ze dne 22.3.2016. Online. Dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-1098-15>. [citováno 2024-01-26].

Nález Ústavního soudu. I. ÚS 4068/14 ze dne 31.3.2016. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2016/I._US_4068_14_an.pdf. [citováno 2024-02-22].

Nález Ústavního soudu I. ÚS 3709/16 ze dne 20.6.2017. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2017/I._US_3709_16_an.pdf. [citováno 2024-01-23].

Nález Ústavního soudu IV. ÚS 2867/16 ze dne 7.11.2017. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2017/IV._US_2867_16_an.pdf. [citováno 2023-11-29].

Usnesení Ústavního soudu ze dne 9.2.2021 Pl. ÚS 110/20. Online. Dostupné z: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=PI-110-20_1. [citováno 2024-02-25].

Nález Ústavního soudu ze dne 27.7.2021 Pl. ÚS 110/20. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2021/Pl._US_110_20_an_na_web.pdf. [citováno 2024-02-25].

Nález Ústavního soudu IV. ÚS 2773/20 ze dne 15.2.2022. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2022/IV._US_2773_20_an.pdf. [citováno 2024-01-26].

Nález Ústavního soudu I. ÚS 1785/21 ze dne 28.6.2022. Online. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezky/2022/I._US_1785_21_an.pdf. [citováno 2024-01-16].

Rozhodnutí ESLP

Rozsudek ve Věci Tempel proti České republice ze dne 25.6. 2020, stížnost č. 44151/12. Online. Dostupné z: http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/WebSearch/622E67BBA23F4400C12585F80046E484?openDocument&Highlight=0. [citováno 2023-12-11].

Ostatní soudní rozhodnutí

Rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 8.4.1993, č.j. 2 T 365/92-246. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, podané dne 29.12.2023.

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16.4.2009, č.j. 47 T 4/2009. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, podané dne 26.1.2024.

Rozsudek Okresního soudu ve Žďáru nad Sázavou ze dne 3.září 2010, č.j. 2 T 2/2009–327. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, podané dne 29.12.2023.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.7.2011 se sp. zn. 790/2010. Online. Dostupné z: <https://kraken.slv.cz/8Tdo790/2010>. [citováno 2023-11-24].

Rozsudek Nejvyššího soudu se sp. zn. 30 Cdo 2357/2010 ze dne 11.1.2012. In: Beck-online.cz. Online. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njuwexzsgaytex3sl42tex3dnf3a&groupIndex=0&rowIndex=0&refSource=search>. [citováno 2024-02-12].

Rozsudek ze dne 21.2.2012, č.j. 10 C 105/2011–67. Online. Dostupné z: <https://justice.cz/documents/48729/2181685/40+Si+77+2020+rozsudek+10C+105+2011.pdf/d76b7fbb-a747-4c37-b685-364d749fa63e>. [citováno 2024-01-31].

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 25.4.2014, č.j. 47 T 4/2009–1096. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, podané dne 26.1. 2024.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16.10.2014, č.j. 8 To 84/2014. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, podané dne 26.1.2024.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2015., 3 Tdo 61/2015. In: Beck-online.cz. Online. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njuwemzygmydcns7nzzq>. [citováno 2024-02-20].

Rozsudek Krajského soudu v Brně, pobočka ve Zlíně ze dne 10. listopadu 2016, č.j. 68 T 6/2016-1555. Online. Dostupné z: https://justice.cz/documents/15129/1856874/68T_6_2016_1555+anonym.pdf/d4cee365-8122-45ba-a7f2-7f4c6f14b62e. [citováno 2024-02-03].

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 3.1.2018, č.j. 5 To 6/2017-1914. Online. Dostupné z: https://justice.cz/documents/15129/1955696/5+To+6_2017_1914+anonym.pdf/3e197657-e413-4d6b-b6f5-bfb7fba1a6ea. [citováno 2024-02-03].

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.11.2018, 6 Tdo 752/2018. In: Beck-online.cz Online. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=njuwenjwgiztins7nzzq>. [citováno 2024-02-03].

Usnesení Krajského soudu v Brně, pobočky ve Zlíně ze dne 27.2.2019, č.j. 68 T 6/2016-2701. Online. Dostupné z: https://justice.cz/documents/15129/2332536/68+T+6_2016+27.2.2019+anonym.pdf/3b5cd79a-231f-4eec-b8e5-6e990259d1e3. [citováno 2024-02-05].

WEBOVÉ STRÁNKY A ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Centrum pro výzkum chování psů. České zemědělská univerzita v Praze. *Zpráva o průběhu testování reliability metody pachové identifikace prováděné speciálně vycvičenými služebními psy Policie České republiky*. Online. 21.5.2015. Dostupné z: <https://jenda.hrach.eu/f2/salamoun-testovani-pachovych-stop.pdf>. [citováno 2024-02-05].

Cornell Law School. *Ineffective assistance of counsel*. Online. červen 2023. Dostupné z: https://www.law.cornell.edu/wex/ineffective_assistance_of_counsel. [citováno 2024-02-27].

Criminal Cases Review Commission. *About the Criminal Cases Review Commission*. Online. Dostupné z: <https://ccrc.gov.uk/what-we-do/>. [citováno 2024-02-18].

ČT24. *Oběť justičního omylu se nedočkala ani omluvy*. Online. In: ČT24.cz, 11.8.2011. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/obet-justicniho-omylu-se-nedockala-ani-omluvy-238171>. [citováno 2024-01-31].

EUREX. *European registry of exonerations*. Online. Dostupné z: <https://www.registryofexonerations.eu/about-eurex/>. [citováno 2024-02-10].

Innocence Project. *Explore the Numbers: Innocence Project's Impact*. Online. Dostupné z: <https://innocenceproject.org/exonerations-data/>. [citováno 2024-01-16].

Innocence project. *Eyewitness Misidentification*. Online. Dostupné z: <https://innocenceproject.org/eyewitness-misidentification/>. [citováno 2024-01-23].

Innocence project. *Ronald Cotton*. Online. Dostupné z: <https://innocenceproject.org/cases/ronald-cotton/>. [citováno 2024-01-23].

Innocence project. *False confessions*. Online. Dostupné z: <https://innocenceproject.org/false-confessions/>. [citováno 2024-01-23].

iRozhlas. *Soud potvrdil osvobození Roberta Tempela. Za dvojnásobnou vraždu z roku 2001 dostal doživotí*. Online. 14.10.2021 Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/robert-tempel-vrchni-soud-praha-osvobozeni-vrazda_2110141143_tzr. [citováno 2024-02-26].

JURKOVÁ, Marcela. *Ministr Blažek uznal justiční omyl. Neprávem odsouzený dostane 4,88 milionu*. Online. In: domaci.hn.cz, 4.4.2013. Dostupné z: <https://domaci.hn.cz/c1-59632130-justicni-omyl-blazek-odskodneni-safranek>. [citováno 2024-01-31].

KALOUS, Jan. *Politické procesy v Československu po únoru 1948 – jejich příprava a charakter*. Online. 26.2.2020. Dostupné z: <https://www.muzeum20stol.eti.cz/politicke-procesy-v-ceskoslovensku-po-unoru-1948-jejich-priprava-a-charakter/>. [citováno 2024-01-16].

Los Angeles Innocence project. *DNA Evidence Exonerated Maurice Hastings After 38 Years*. Online. Dostupné z: <https://www.innocencela.org/maurice-hastings>. [citováno 2024-01-25].

MALECKÝ, Robert. *Jak dál u justičních omylů: Pomohlo by odebrat „zaujatým“ soudcům řízení o obnově procesu?* Online. In: hlidacipes.org, 17.června 2019. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/jak-dal-u-justicnich-omylu-pomohlo-by-odebrat-zaujatym-soudcum-rizeni-o-obnove-procesu/>. [citováno 2024-02-15].

MALECKÝ, Robert. *Konec justiční nevinnosti. Do Evropy se stěhuje projekt na vyhledávání nespravedlivě odsouzených.* Online. 15.6.2016. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/konec-justicni-nevinnosti-do-evropy-se-stehuje-projekt-na-vyhledavani-nespravedlive-odsouzenych/>. [citováno 2024-01-22].

MUSIL, Jan. *Hodnocení znaleckého posudku.* Online. In: [mvcr.cz](https://www.mvcr.cz), 2010. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/mvcren/article/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx>. [citováno 2024-01-22].

National Institute of Justice. *The Impact of False or Misleading Forensic Evidence on Wrongful Convictions*, 28.11.2023. Dostupné z: <https://nij.ojp.gov/topics/articles/impact-false-or-misleading-forensic-evidence-wrongful-convictions>. [citováno 2024-01-26].

Oddělení pro vnější vztahy ESLP. *ESLP v 50 otázkách.* Online. European Court of Human Rights, 2021. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/50questions_CES. [citováno 2023-11-28].

PERIČEVIČ, Václav. *Pachová identifikace v roce 2021.* Online. In: [spoleksalamoun.com](https://www.spoleksalamoun.com). Dostupné z: <https://www.spoleksalamoun.com/2021/12/15/pachova-identifikace-v-roce-2021/>. [citováno 2024-02-26].

POLÁČEK, Bohumil. *Krátké zamyšlení nad novým znaleckým zákonem.* Online. In: advokatnidenik.cz, 29.4.2020. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/04/29/kratke-zamysleni-nad-novym-znaleckym-zakonom/>. [citováno 2024-01-21].

Pracovní tým Metody pachové identifikace Policie ČR. *Rizika aplikační praxe metody pachové identifikace v Policii České republiky.* Online. Dostupné z: https://hlidacipes.org/src/uploads/2019/03/MPI_zaverecna_zprava_131031-2_fin.pdf. [citováno 2024-02-05].

Redakce advokátního deníku. „Bez morálky není právo,“ zaznělo na konferenci o excesech v justici. Online. In: advokatnidenik.cz, 14.4. 2023. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2023/04/14/bez-moralky-neni-pravo-shodli-se-recnici-na-konferenci-o-excesech-v-justici/>. [citováno 2024-02-27].

SVOBODA, Tomáš. *Vražda ve Slopném. Korunní svědek připustil, že se Ihaním nemá problém*. Online. In: seznamzpravy.cz, 1.2.2024. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-kauzy-vrazda-ve-slopnem-soud-se-zabyva-moznym-znovutevrenim-pripadu-244894>. [citováno 2024-02-21].

The National Registry of exonerations. *Project of the University of California Irvine Newirk Center for science & society, University of Michigan law school & Michigan state university college of law*. Online. Dostupné z: <https://www.law.umich.edu/special/exoneration/Pages/about.aspx>. [citováno 2024-02-10].

UHLÍŘ, Aleš. *Soudní znalci ničí lidské životy*. Online. In: legacy.blisty.cz, 23.3.2011. Dostupné z: <https://legacy.blisty.cz/art/57881.html>. [citováno 2024-01-22].

STATISTICKÉ ÚDAJE

Odškodnění za trestní stíhání 2013-2022. Dostupné na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím podané Ministerstvu spravedlnosti dne 2.12.2023

DALŠÍ ZDROJE

BLACK, Henry Campbell; NOLAN, Joseph R. a NOLAN-HALEY, Jacqueline M. *Blackův právní slovník*. 6. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1993. ISBN 80-85605-23-6.

GŘIVNA, Tomáš. *STANOVISKO UNIE OBHÁJCŮ Č.4/2020 K ROZHODOVÁNÍ O OBNOVĚ ŘÍZENÍ*. Online. 1.12.2020. Dostupné z: <https://www.uocr.cz/stanoviska/tanovisko-unie-obhajcu-c-4-2020-k-rozhodovani-o-obnove-rizeni/>. [citováno 2024-02-22].

Seznam příloh

- I. Sdělení Ministerstva spravedlnosti k problematice justičních omylů

Přílohy

I. Sdělení Ministerstva spravedlnosti k problematice justičních omylů.

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR
Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2
Oddělení styku s veřejností

VÁŠ DOPIS č. j.:
ZE DNE:
NAŠE č. j.: MSP-96/2024-OSV-OSV/5

VYŘIZUJE: Mgr. Helena Havlíková
TEL.: +420 221997270
FAX: +420 224 919 927
E-MAIL: info@msp.justice.cz

Vážená paní
Adriana Černá
e-mail: adacerna18@seznam.cz

Praha 05.02.2024

Počet listů: 1

Přílohy: 0

Žádost o informace

Vážená paní Černá,

Ministerstvo spravedlnosti dne 26. 1. 2024 obdrželo Vaši žádost o poskytnutí informací podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, týkající se tzv. „justičních omylů“.

K Vaší žádosti Vám sdělujeme následující:

Předně je třeba uvést, že justiční omyl není právním institutem, ale obecným pojmem označujícím omyl, resp. pochybení, kterého se ve své rozhodovací činnosti dopustí soud.

Dopustí-li se „justičního omylu“ soud nižšího stupně, lze v právním státě situaci řešit v rámci opravných prostředků, které mohou vést ke změně nebo ke zrušení vadného soudního rozhodnutí. V případě porušení základních práv přichází v úvahu i ústavní stížnost.

Odbor dohledu a kárné agendy zdejšího úřadu se v rámci svých kompetencí zabývá různými pochybeními soudů, avšak požadovanými statistickými údaji nedisponuje. Lze dodat, že ročně odbor vyřídí cca 1.200 různých stížností na postup soudů či státních zastupitelství, avšak jen malá část takovýchto stížností je po prošetření shledána důvodnou (statistiku neeviduje).

V trestním řízení lze pak nápravy dosáhnout i prostřednictvím stížnosti pro porušení zákona, kterou může podat ministr spravedlnosti k Nejvyššímu soudu jako jeden z mimořádných opravných prostředků proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, jímž byl porušen zákon nebo které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení. Za rok 2023 bylo podáno cca 70 stížností pro porušení zákona.

Pro úplnost dodáváme, že nápravy průtahů v řízení, nevhodného chování soudních osob nebo narušování důstojnosti řízení před soudem se lze domáhat cestou stížnosti dle zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, podané k příslušnému orgánu státní správy.

Závažný omyl soudu, ze kterého vzešla účastníkovi soudního řízení reálná škoda, lze navíc řešit i pomocí zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů. V případě vadného soudního rozhodnutí musí být ale nejdříve využit obecný opravný prostředek, který povede k jeho zrušení nebo změně z důvodu jeho nezákonnosti, a v případě chybného výkonu vazby či trestu pak musí být nejdříve trestní stíhání zastaveno či musí dojít ke zproštění obžaloby.

Termín „justiční omyl“ není *expressis verbis* v textu zákona č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci vůbec používán a Odbor odškodňování zdejšího úřadu s ním při aplikaci této právní normy vůbec nepracuje.

Škodní události, jež zakládá odpovědnosti státu dle zmíněné právní normy je vydání nezákonného rozhodnutí, případně nesprávný úřední postup veřejné moci či omezení osobní svobody rozhodnutím (viz. § 9 z.č. 82/1998 Sb.), přičemž k definici termínu těchto škodních událostí existuje poměrně rozsáhlá odborná literatura.

Jelikož, jak je shora uvedeno, není termín „justiční omyl“ v praxi zdejšího Odboru odškodňování vůbec užíván, nemůže být statisticky sledován počet těchto událostí či tyto události nemůže tento útvar nějak napravit (zdůraznění si zde zaslouží skutečnost, že zdejší úřad je orgánem moci výkonné, jenž musí respektovat nezávislost soudů).

S pozdravem

Mgr. et Mgr. Jacek Morávek
vedoucí oddělení styku s veřejností
Ministerstva spravedlnosti ČR

Zdroj: Získané na základě žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, podané dne 26.1.2024.